

Vydal Ústav mezinárodních vztahů, v. v. i.,
pro Ministerstvo zahraničních věcí ČR, Praha 2008

Úvod Jaroslav Olša, jr.
Přeložil Zdeněk Aulický
K vydání připravilo ediční oddělení ÚMV
Obálka: Jan Šavřda
Tisk: Petr Dvořák – Tiskárna, Dobříš

© Rudolf Agstner, 2008
© Ústav mezinárodních vztahů, v. v. i., 2008

ISBN 978-80-86506-70-8

Před vznikem Československa. České země jako cíl zájmu zahraničních diplomatických služeb

Podzimem roku 1918 se začínají psát dějiny diplomacie Československé republiky, nového státu, který se zrodil na troskách Rakousko-Uherska. Československému diplomatickému úsilí po roce 1918 – úspěchům i neúspěchům – se věnuje a věnovalo mnoho českých i zahraničních historiků v řadě monografií a desítkách článků. Především postava Edvarda Beneše a jeho zahraničněpolitické aktivity jsou jedním z oblíbených témat českých historiků, ať už šlo o jeho spolupráci v rámci Malé a Velké dohody, diplomacii vůči velmocím nebo o jeho iniciativy na jednáních Společnosti národů. Ale méně, ba spíše výjimečně, se čtenář může podrobněji dozvědět něco o faktickém fungování československé diplomacie, struktuře Benešova ministerstva zahraničních věcí, o budování sítě československých zastupitelských úřadů, o personální a finanční politice této důležité instituce a podobných otázkách.¹ S podivem pak je také to, že ještě méně je v české historiografii reflektována rakousko-uherská předehra československé diplomacie.

Na začátku jsem záměrně neuvedl, že dějiny československé diplomacie se začínají psát 28. říjnem 1918, kdy de iure vznikla nezávislá Československá republika – její počátky totiž sahají už do dnů před vznikem samostatného státu, když Francie Československou republiku uznala za nezávislý stát a navázala s ní diplomatické styky už k 17. říjnu 1918, následována v rychlém sledu Itálií a Velkou Británií.² Francouzský krok se může zdát překvapivým, je třeba si ale uvědomit, že k němu nedošlo pouze na základě aktivit a iniciativ přátel Československa ve Francii, ale dozajista také na základě analýzy in-

¹ Nejpodrobněji, byť poměrně skrovně, se lze řadu zajímavých podrobností dozvědět v závěrečné kapitole knihy Jindřicha Dejmka *Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století (1918 až 1992). Vybrané kapitoly z dějin československé zahraniční politiky*. Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku, 2002.

² Stejně tak i rakousko-uherská diplomacie ve vztahu k území v té době již bývalého Království českého formálně fungovala minimálně na začátku listopadu 1918, kdy ještě sedm dní po vyhlášení nezávislosti Československé republiky udělil císař souhlas k fungování novému honorárnímu konzulovi Španělska se sídlem v Praze Hermannovi.

formací, které o situaci v českých zemích měla francouzská politická reprezentace přímo od zdroje, ze svého efektivního konzulátu, který v Praze působil téměř po celé čtvrtstoletí až do počátku první světové války, kdy v důsledku francouzského vyhlášení války Rakousko-Uhersku musel být uzavřen. Ale lepší (a novější) informace o situaci v českých zemích měl americký State Department, jehož představitelé se tak o podpoře vzniku nového nezávislého státu rozhodovali zřejmě nejenom pod vlivem T. G. Masaryka a řady jeho vlivných amerických „přátel“, ale také na základě jistě podrobných informací svých hned čtyř (!) efektivních konzulátů na území Království českého. Klíčovou roli určitě hrálo zpravodajství amerického konzulátu v Praze, který ve městě působil celých 48 let (a v jeho vedení se vystřídal šestnáct amerických kariérních konzulů/diplomatů) až do dubna 1917, kdy Rakousko-Uhersko v duchu své „až za hrob“ sahající věrnosti vůči říšsko-německému spojenci přerušilo diplomatické vztahy se Spojenými státy.

Podobně dobré informace mělo i Německo, jehož poslední generální konzul v Praze F. von Gebsattel tam působil celých deset let a byl odvolán do berlínského ústředí až v březnu 1919. Právě Agstnerova studie totiž nezvratně ukazuje, že německá diplomatická přítomnost v Praze nezačíná až zřízením Úřadu zmocněnce a nástupem jeho vedoucího Samuela Sängera k 1. dubnu 1919,³ ale že německý úřad nepřetržitě fungoval – byť pobyt F. von Gebsattela v Praze nebyl po říjnu 1918 zřejmě diplomaticky ani konzulárně vůči československé straně nikterak formalizován.

Studie Rudolfa Agstnera tak ukazuje, že diplomatická a konzulární činnost v „novém“ Československu nebyla pro řadu zemí vlastně ničím novým, ale svým způsobem pouze pokračováním již započatého trendu, kdy se Praha a české země postupně začaly stávat zajímavým objektem nejen konzulární, ale postupně i obchodní a nakonec i politické činnosti nezávislých států Evropy a také Ameriky. Navazování diplomatických styků s novým Československem a zřizování diplomatických úřadů na jeho území tak pro země, jako Německo, Spojené státy či Francie, často znamenalo jen drobnou změnu, nikoliv nový začátek, jak se může zdát z pohledu diplomacie československé. Aby bylo možné zcela pochopit některé aspekty dějin československých diplomatických vztahů, je nutné seznámit se jak s jejich rakousko-uherskou „předehrou“, tak se „zakončením“ v dobách Protektorátu Čechy a Morava.

³ Jak se například může jevit na základě studia *Příručky o navázání diplomatických styků a diplomatického zastoupení Československa v cizině a cizích zemích v Československu 1918–1985*. Praha: Federální ministerstvo zahraničních věcí, Archivně dokumentační odbor, 1987.

Doufám, že tato studie, jejíž zpracování jsme iniciovali na odboru analýz a plánování Ministerstva zahraničních věcí ČR, podnítl zájem i o další témata diplomatických dějin vztahující se k Československu – především o působení Čechů v rakouských a rakousko-uherských službách a pak také o další období, kdy se české země staly opětovně pouhým objektem zájmu zahraničních diplomatických služeb, tj. po obsazení Československa v březnu 1939. I v Protektorátu Čechy a Morava totiž kratší či delší dobu působila řada zahraničních konzulárních misí, v něž se přerodila bývalá vyslanectví v Československu – a byly to mise nejen zemí sympatizujících s Německem (např. Itálie), států neutrálních (Švýcarsko), ale i těch, které jasně dávaly najevo, že jsou zastánci zachování či obnovy Československa (např. Spojené státy, jejichž konzulát v Praze fungoval až do roku 1940).

Jaroslav Olša, jr.

Cizí konzuláty v Čechách, na Moravě a v Bratislavě 1869–1918

Před 90 lety se rozpadla rakousko-uherská monarchie. 28. října byla v Praze vyhlášena Československá republika. Následující studie se snaží představit dějiny cizích konzulátů v Čechách, na Moravě a v Bratislavě před 28. říjnem 1918, stejně jako těch, jejichž založení se tehdy plánovalo. Studium dokumentů, jež v deváté sekci své administrativní registratury uchovává pod označením „Cizí konzuláty“ v městské části Vídeň 1 na Minoritském náměstí „Archiv císařského domu, dvorní a státní archiv“ („Haus-, Hof und Staatsarchiv“), a z jejichž zaprášenosti lze soudit, že byly jen stěží kdy zkoumány, přineslo některá překvapení.

Když v roce 1864 zamýšlely Spojené státy americké (Sever) zřídit své konzulární agentury v Praze a v Brně, Vídeň se touto záležitostí vůbec nezabývala.¹ Nebylo se tomu co divit, před rokem 1867 povolovala c. k. vláda činnost „konzulárních funkcionářů jiných států“ pouze „v rakouských přístavech a v obchodních centrech“. Podobná omezení nebyla neobvyklá: tak například Nizozemské království zakazovalo až do roku 1860 činnost cizích konzulů ve svých koloniích, Pruské království po roce 1815 zase ve svém vnitrozemí či od roku 1866 v právě anektovaném Hannoversku. S výjimkou Moskvy a Varšavy nepřipouštěla jmenování zahraničních konzulů ve vnitrozemí říše ani vláda ruská, jak o tom v roce 1865 referoval do Vídně c. k. vyslanec v Petrohradě.

„Soupis úředních osob Rakouského císařství“ („Staats-schematismus des Kaiserthums Österreichs“) zaznamenává k roku 1886 konzuláty na následujících místech:

Terst	39
Vídeň	34
Benátky	28

¹ Haus-Hof und Staatsarchiv, Wien (HHStA), Administrative Registratur (AR), Fach 9, Karton (K) 13, Nordamerika (... Severní Amerika).

Rijeka	15
Dubrovník	7
Bolzano, Bakar, Zadar, Senj	po 2
Korčula, Hvar, Lošinj, Malý Lošinj, Šibenik, Split, Piran	po 1

Z tohoto seznamu je zřejmé, že z tehdejších 138 cizích konzulátů v Rakouském císařství se 102 konzuláty nacházely v pobřežních městech Jadranu. Tato situace se ovšem měla již brzy změnit. Po bitvě u Hradce Králové muselo Rakousko odstoupit Vídeňským mírem z 3. října 1866 Italskému království Benátsko, v důsledku čehož došlo k tomu, že existovalo nadále již jen 110 cizích konzulátů, z toho 74 konzuláty na pobřeží Jaderského moře.

11. prosince 1866 uzavřelo Rakouské císařství s Císařstvím francouzským – udržujícím tehdy své konzuláty pouze v Terstu a Rijece – konzulární konvenci, jejíž čl. I určoval, „že je svobodným rozhodnutím každé z vysokých smluvních stran jmenovat generální konzuly, konzuly atd. v přístavech a na místech obchodní činnosti, s výhradou práva vyjmout z toho některá místa podle vlastního uvážení, za předpokladu, uplatňuje-li se podobná výhrada stejným způsobem také vůči všem dalším mocnostem“.

V tomto smyslu upozornil c. k. ministr zahraničních věcí baron Beust ve svém výkladu z 22. března 1867 císaře: „V souladu s tím nebude se zřejmě moci Vaše Veličenstvo držet dosavadního pravidla spočívajícího na zásadě neakceptovat v žádném vnitrozemských měst cizí konzuly, právě tak jako bude jen stěží možné po uzavření příslušných ujednání s Francií bránit jiným vládám ve jmenování svých konzulů v místech, kde již byli akreditováni konzulové francouzští. Dá se proto s velkou pravděpodobností očekávat, že v krátkém čase bude vláda Vašeho Veličenstva čelit většímu počtu žádostí o to, aby, bez zásadnějších omezení, připouštěla příchod cizích konzulů do Rakouska, a to především na ona vnitrozemská území.

Města, jako Pešť, Záhřeb, Krakov, Lvov, Praha, Brno, možná Linec a Innsbruck, stejně jako další nacházející se na říšské hranici suchozemské, mezi jinými Brody, OrŁova, Kronštadt, Metković, mohou se jevit, v míře odpovídající svému významu pro okolní obchodující státy, jakožto místa vhodná k založení jejich konzulátů.

Je třeba si přitom klást otázku: jaká jsou s tím spojená nebezpečí a jaké nevýhody vyplývají z uznání příslušných cizích agentů konzulárního charakteru na uvedených místech?“

Po zevrubném probrání příslušných výhod a nevýhod došel baron Beust k závěru, že výhody převažují. Již 23. října 1864 požádala turecká vláda o akreditaci Murada Effendiho jako konzula v OrŁově pro oblast Banátu, a na schválení svého konzula pak po léta důsledně trvala. Poté, co tam řadu let udržovalo svůj konzulát Rusko, bylo totiž trvalé odmítání turecké žádosti sotva myslitelné.

Císař František udělil své exequatur pro Murada Effendiho 25. března 1867 a zmocnil ministra zahraničních věcí, „*aby v podobných případech postupoval v uvedeném smyslu samostatně*“. Následně, v roce 1868, navrhlo pak svého honorárního konzula v Budapešti Království bavorské.²

Od roku 1867 se otevřela cesta ke zřizování konzulátů také v Čechách a na Moravě. V srpnu 1869 zřídily konzulát v Praze Spojené státy americké, cílová země průběžně narůstajícího počtu českých a německých vystěhovalců, kteří opouštěli území Čech a Moravy.³

Pro Čechy platilo jedno zvláštní, v monarchii jedinečné opatření: cizí státy zde směly zřizovat jen konzuláty, vedené konzuly z povolání, pocházejícími ze států, které je zřizovaly, nebo honorární úřady, jejichž vedoucí museli mít státní občanství příslušné cizí země (jako např. v případě švýcarského honorárního konzula Märkyho v Praze). Jmenování rakouských státních příslušníků do úřadu cizích konzulů v Praze, Liberci, Karlových Varech, Jablonci nebo v Novém Boru bylo vyloučeno, i když k němu z důvodů, jež nejsou ze spisů zcela zřejmé, rovněž docházelo (jako např. v případě Dr. Krause, řeckého honorárního konzula v Karlových Varech).

Tak byl například v roce 1893 odmítnut argentinský návrh na jmenování rakouského státního příslušníka Julia Grünbauma honorárním konzulem v Praze, „*protože neexistuje žádný důvod k tomu, abychom se při jmenování zahraničních konzulárních zástupců v Praze odchýlili od dosud dodržovaných zásad, podle nichž jsou akceptováni pouze zástupci, kteří jsou buď státními úředníky, nebo, zastávají-li funkce honorárních funkcionářů, představují pří-*

² HHStA, Kabinettskanzlei, 1274/1867.

³ Je zajímavé, že vůbec prvním konzulem v Praze se přitom kdysi stal právě konzul „c. k.“. V roce 1822 schválil císař František I. „*zřízení generálního konzulátu v Magdeburku a do této funkce jmenoval Hauptmanna von Eichhoffa*“. Poté však, co se proti podobnému „*zřízení konzulátu na pruském území*“ vyslovilo samo Prusko, bylo třeba najít nějaké jiné řešení. Proto dal císař František I. souhlas s nasazením Eichhoffa „*na rozličných místech, kde by to bylo zapotřebí, jmenovitě také v Praze*“. Není přitom ovšem zřejmé, zda vůbec, popř. jak dlouho pak Eichhoff v Praze skutečně úřadoval.

slušníky států, jež úřady zřizují...“.⁴ Grünbaum se stal v roce 1906 argentinským honorárním konzulem v Innsbrucku.

Podobnou zkušenost zažilo španělské velvyslanectví ve Vídni, když v roce 1908 navrholo Carla A. G. Hosche za královského španělského honorárního konzulárního agenta v Novém Boru. Jmenování Hosche, který byl rakouským státním občanem, rakouská strana neuznala, „*protože podle ujednání uzavřených s c. k. vládou, mohou být ve sféře Českého království jakožto konzulární funkcionáři akceptovány jenom ty osoby, jež jsou konzuly z povolání, nebo jsou příslušníky těch států, které je vyslaly*“.⁵

Jmenování zahraničních konzulů v Praze představovalo záležitost obzvláště citlivou a po léta existovala snaha je komplikovat. Tak i sousední Německá říše mohla zřídit svůj konzulát v Praze teprve v roce 1899, ačkoli v souladu se zněním obchodní a celní smlouvy mezi Rakousko-Uherskem a Severoněmeckým spolkem z 9. března 1868 byla oprávněna jmenovat své konzuly ve všech těch přístavních a obchodních centrech, ve kterých už úřadovali konzulové z jiných zemí, což pro Prahu platilo od roku 1869.

Pro toto restriktivní chování existoval jediný důvod – Rusko. Když mělo v roce 1884 Španělsko zájem vyslat svého honorárního konzula do Prahy, byla záležitost přezkoumávána právě touto optikou: „*Po léta zastává ministerstvo zásadu, že se má jmenování cizích konzulů v Praze pokud možno protahovat, protože jinak se bude Rusko na bázi klauzule o poskytnutí nejvyšších výhod cítit oprávněně jmenovat si pro Prahu, respektive pro Čechy svého konzula také.*“⁶

Obzvláště horlivá byla ovšem ve svých požadavcích, týkajících se zakládání nových konzulátů v Praze, pražská Obchodní a živnostenská komora. 26. dubna 1892 se obrátila na c. k. ministerstvo obchodu ve Vídni se žádostí, „*aby byl v Praze zřízen pro území Čech větší počet konzulárních zastoupení evropských států*“. Jak je přitom zřejmé z udání „*věci*“ v uvedeném spisu, měli jeho autoři konkrétně na mysli zřízení konzulátů Německa, Itálie, Belgie, Švýcarska, Francie, Anglie a Ruska.

Podobně troufalý požadavek byl ovšem ostře odmítnut c. k. ministrem obchodu. „*Při přezkoumání předmětné žádosti postrádám především vylíčení*

⁴ HHStA, AR, F 9, K 29; k.k. Ministerpräsident No. 1554 an k.u.k. Ministerium des Äußern vom 16. 10. 1903 (... k. k. předseda vlády na c. a k. ministerstvo zahraničních věcí ze 16. 10. 1903).

⁵ HHStA, AR, Fach 9, K 51 Spanien-Haida (... Španělsko–Nový Bor).

⁶ HHStA, AR, Fach 9, K 52 Spanien, MdÄ ad 8219/10/1884 vom 11. 4. 1884 (... Španělsko, MZV ad 8219/10/1884 z 11. 4. 1884).

praktických potřeb, jež by mohly podobně dalekosáhlý požadavek podepřít, přičemž ve všeobecně koncipovaném výkladu o užitečnosti existence cizích konzulátů v jiných velkých městech, na něž se podání omezuje, takové zdůvodnění nenacházím. Jelikož však jde o záležitost týkající se v první řadě zájmů cizích států a já zde postrádám opěrné body pro tvrzení, že by se snad mohly stýkat také s potřebami vlasteneckými, nejsem nikterak nakloněn tomu podobné žádosti vyhovět. To platí tím spíše, že podobná koncentrace konzulátů pro území Čech do Prahy, jakou podání naznačuje, je vyloučena už i proto, že jejich nejprůmyslovější a exportně nejaktivnější oblasti jsou od zemského hlavního města velmi vzdálené.“⁷

Zatímco c. k. ministr obchodu tuto geografickou odlehlost většinou české Prahy od německy hovořících průmyslových krajů českých zemí na jejich hranici s Německou říší použil jako zástěrku, c. k. ministr vnitra a současně i c. k. ministerský předseda hrabě Taafe,⁸ potomek irských přistěhovalců, který se oženil s českou hraběnkou a jenž byl v dané souvislosti též požádán o stanovisko, šel rovnou k věci prohlášením: „...*Spatřuji v žádosti většinou české Obchodní a živnostenské komory o zřízení cizích konzulátů nejnovější akt toho času až do krajnosti vyhnáného národního šovinismu, pročež bych se musel již z politických ohledů vysloviti se vši rozhodností proti zřízení konzulátů Francie a Ruska.“⁹*

Cesta ke zřízení konzulátů Švýcarska (1897), Velké Británie (1898) a Německé říše (1899) v Praze se však přesto otevřela, přičemž je pozoruhodné, že zřízení konzulátu v Praze si dokázala již v roce 1897 prosadit také Francie.

V letech 1908/1909 se pak již nedalo bránit ani zřízení konzulátu ruského. Dostatečně intenzivně a také dlouho o jeho zřízení usilovaly pražské hospodářské kruhy, slibující si od něho podporu exportu do Ruska. Otázkou ovšem bylo, do jaké míry se rakousko-uherská vláda zasadí u vlády ruské o rychlé vyřízení záležitosti. Místodržící v Čechách, hrabě Coudenhove, věci příznivě nakloněn nebyl: „*Ruský konzulát v Praze by mohl rozvoj obchodních styků s Ruskem s největší pravděpodobností ovlivnit pozitivně, z hlediska zájmů domácího průmyslu, jmenovitě pro podporu exportů z Českých zemí do Ruska by*

⁷ HHStA, AR, Fach 9, K 48, Russland–Prag, k.k. Handelsminister an Prager Handels- und Gewerbekammer 20. 950 (... Rusko–Praha, c. k. ministr obchodu pražské Obchodní a živnostenské komoře 20.950).

⁸ Eduard Graf Taafe von Carlingford, 1833–1895.

⁹ HHStA, AR, Fach 9, K 48, Russland–Prag, k.k. Ministerium des Innern an k.k. Handelsministerium No. 1828/M.I. vom 18. 5. 1892 (... Rusko–Praha, c. k. ministerstvo vnitra na c. k. ministerstvo obchodu No. 1828/M.I. z 18. 5. 1892).

však žádný zvláštní význam neměl, protože by z profesní povahy věci podpořoval výrobky ruské, tedy dovoz ruského zboží do Čech... Jen tím by mohl ruský konzulát v Praze napomoci českému průmyslu a českým exportům poskytnout určité výhody, že by... ulehčoval vyřizování některých formalit důležitých při stýkání s ruským trhem a umožňoval přitom i rychlejší a spolehlivější zprostředkování informací vztahujících se k celní problematice, k podmínkám dopravním a úvěrovým, resp. že by razil cestu navazování přímějších obchodních spojení s Ruskem. Výhody, které by však ruský konzulát byl schopen poskytnout domácímu průmyslu, nejsou ovšem do té míry velké, aby odůvodnily aktivní intervenci rakousko-uherské vlády u vlády ruské... Také ze státně politických zřetelů nepovažují za vhodné uplatňovat u ruské vlády jakýkoli vliv, jenž by si při současných poměrech kladl za cíl záležitost s konzulátem v Praze nějak uspišit... Že by pak sama existence ruského konzulátu v Praze byla silnou vzpruhou pro jisté čilé snahy v Čechách se vyskytující, lze sotva zpochybnit. Za těchto okolností se jako odůvodněná jeví obava z toho, že by ruský konzulát mohl být zneužíván k nacionálně politickým, stranickým účelům...“¹⁰

Problémy byly však i s další zemí, a to se Srbskem. V roce 1887 plánovalo Srbské království jmenovat svým honorárním konzulem v Praze pražského průmyslníka jménem Emil Ritter von Kubinzky, záležitost však neuspěla.¹¹ V pozdějších letech se vynořují jako kandidáti na tuto funkci Moriz Doctor, „velkopřemýslník z Prahy“, a Johann Votruba, prezident Exportního sdružení pro Čechy, Moravu a Slezsko. Kandidaturu Votrubovu přezkoumával c. k. místodržící v Praze a c. k. ministři vnitra přitom sdělil: „Schválení srbského konzula v Praze by zde v určitých kruzích znovu probudilo snahy i o zřízení ruského konzulátu, což ovšem představuje nadále plán, vůči němuž existují závažné politické námitky.“¹²

Když později zřízení srbského konzulátu v Praze požadovaly v letech 1912/1913 české hospodářské kruhy, a to s cílem zajistit si větší podporu českého exportu do Srbska rozrostlého v důsledku balkánských válek, bylo to už v situaci, kdy záležitost s konzulátem ruským byla dávno vyřešena – carský

¹⁰ HHStA, AR, Fach 9, K 48, Russland–Prag, k.k. Statthaltereipräsidium in Böhmen 2880 vom 30. 3. 1909 (... Rusko–Praha, c. k. prezidium místodržitelství v Čechách 2880 z 30. 3. 1909).

¹¹ Kubinzky se stal v témže roce honorárním vicekonzulem na konzulátu Spojených států amerických v Praze.

¹² HHStA, AR, Fach 9, K 51, Serbien–Prag, k.k. Statthalter an k.k. Minister des Innern vom 4. 11. 1905 (... Srbsko–Praha, c. k. místodržící na c. k. ministra vnitra ze 4. 11. 1905).

konzul úřadoval v Praze od roku 1910. Koncem července 1914, už po přerušení vzájemných diplomatických styků, bylo pak příslušné exequatur – zřejmě čirým nedopatřením – konzulovi srbskému v Praze skutečně uděleno. Návrh předtím po organizační stránce sestavil pověřený konzulární sekretář a předpokládalo se, že srbské zastoupení najde přístřeší v budově plánované novostavby konzulátu ruského – oba státy v dané oblasti totiž zjevně úzce spolupracovaly.

Post v Praze byl v každém ohledu choulostivý. Ve Vídni uchovávaná akta dovolují usuzovat, že sledování byli především konzulové z povolání z Německé říše, stejně jako z Francie a z Ruska. Pro německé konzuly v Praze bylo důležité udržovat odstup od velkoněmeckých představitelů, kdežto francouzský konzul se raději příliš nepřibližoval k oněm českým kruhům, jež byly v těsném kontaktu s Paříží. Ruský konzul jakožto zástupce jediné slovanské velmoci byl pak podezřelý, ať už dělal cokoli.

Někdy existovala snaha bránit zřizování honorárních konzulátů také jinými způsoby. 12. března 1890 navrhl venezuelský prezident za honorárního konzula v Brně Dr. Františka Ladislava Chleboráda,¹³ „advokáta a velkostatkáře“, narozeného podle příslušných dokladů v roce 1839. Jeho žádost, adresovaná ministerstvu zahraničních věcí, měla datování v Brně 23. dubna 1890, udělení exequatur však Vídeň zamítla. „*Se zřetelem k málo příznivé pověsti*“, již se Chleborád v očích moravského místodržitelství těšil jako známý předák dělnického hnutí, a také s ohledem na poněkud zveličené pověsti o jeho dlužích, odmítlo ministerstvo zahraničních věcí předložit jeho žádost o udělení exequatur císaři.¹⁴ Doktor Chleborád se zdá být také jediným Čechem, jenž v souvislosti s obsazováním konzulátů figuruje v příslušné dokumentaci „Archivu císařského domu...“ ve Vídni.

„*Se vši úctou*“ požádali v roce 1890 četní „*majitelé registrovaných firem v Podmoklích*“ c. a k. ministerstvo zahraničních věcí o zřízení „*pobočky slavného konzulátu Spojených států amerických v Podmoklech...*“, aniž by tato věc měla pak nějaké další pokračování.¹⁵

Nejen jmenování konzulů v Praze bylo spojeno s problémy, ani jmenování honorárních konzulů v Liberci neviděli na místodržitelství pokaždé rádi. Když tedy předložily v roce 1892 liberecké hospodářské kruhy požadavek, aby byl

¹³ * Habry 14. 11. 1839, † Petrohrad, Rusko 11. 8. 1911. Dělnický předák a spoluzakladatel banky Slavie.

¹⁴ HHSStA, AR, Fach 9, K 53, Venezuela–Brünn (... Venezuela–Brno).

¹⁵ HHSStA, AR, Fach 9, K 42, Nordamerika–Bodenbach (... Severní Amerika–Podmoky).

ve městě zřízen španělský honorární konzulát, byly příkře odmítnuty. Podobné liberecké sny ukončil c. k. místodržící v Praze vcelku nekompromisně: „*Akce libereckých kruhů orientující se na zřízení konzulátu zdá se mi vycházet v menší míře z praktických potřeb nežli z ješitnosti a horlivosti osob snažících se povýšit Liberec v komerčním a obchodněpolitickém ohledu na centrum severních Čech, jakož i vytěžít z toho pro sebe patřičné výhody, což ovšem sotva opodstatňuje poskytování těmto záměrům nějakého zvláštního zvýhodňování či podpory.*“¹⁶

V záležitostech podpory nových konzulátů ovšem zjevně velmi aktivní Obchodní a živnostenská komora v Liberci se pak v roce 1895 obrátila „*jménem kupeckých spolků a většího počtu průmyslníků a obchodníků z Děčína-Podmokel a okolí*“ na americké ministerstvo zahraničních věcí ve Washingtonu kvůli zřízení konzulárního zastoupení USA v Děčíně.¹⁷ Přání bylo americkou federální vládou odmítnuto, „*protože takové (zastoupení) existuje již v Novém Boru a uplatňující se zde obchodní zájmy nejsou natolik významné, aby odůvodnily zřízení dalšího podobného konzulárního úřadu*“.¹⁸

Znovuobnovení diplomatických styků mezi Rakousko-Uherskem a Mexikem v roce 1901¹⁹ umožnilo také Mexiku začít v Rakousko-Uhersku zřizovat konzuláty. Jak referoval c. a k. vyslanec v mexickém hlavním městě Gilbert Graf Hohenwart-Gerlachstein, počítalo se z mexické strany „*jakožto se sídelními místy těchto úřadů prozatím s Vídní, Budapeští, Terstem, Rijekou, Prahou a Libercem*“.²⁰

V září 1911 sepsala městská rada v Jablonci nad Nisou petici za zřízení konzulárního zastoupení USA, přičemž v ní své město vychválila jakožto „*vyčníkající centrum světového obchodu*“. To, co se ovšem nakonec objevilo ve zprávě c. a k. velvyslanectví ve Washingtonu, bylo pouhé konstatování, že

¹⁶ HHStA, AR, Fach 9, K 51 Spanien–Reichenberg, k.k. Statthaltereie in Böhmen an k.k. Ministerpräsident /Taaffe/ Zl. 7963 vom 21. 7. 1892 (... Španělsko–Liberec, c. k. místodržitelství v Čechách na c. k. ministerského předsedu /Taaffe/ Zl. 7963 z 21. 7. 1892).

¹⁷ HHStA, AR, Fach 9, K 44, Handels-und Gewerbekammer Reichenberg an k.k. Handelsministerium vom 19. 8. 1895 (... Obchodní a živnostenská komora Liberec na c. k. ministerstvo obchodu z 19. 8. 1895).

¹⁸ HHStA, AR, Fach 9, K 44, k.u.k. Gesandtschaft Washington II-E vom 6. 1. 1896 an k.u.k. MdA (... c. a k. vyslanectví Washington II-E z 6. 1. 1896 na c. a k. MZV).

¹⁹ Rudolf Agstner, Austria (-Hungary) and her Diplomatic and Consular Missions in Mexico and Guatemala, Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs, Band 52, Wien 2007, S. 273–315 (...Svazek 52, Vídeň 2007, s. 273–315).

²⁰ HHStA, AR, Fach 9, K 40, Mexiko I/1, k.u.k. Gesandtschaft Mexico 22/HP an k.u.k. MdA vom 18. 10. 1901 (...c. a k. vyslanectví Mexiko 22/HP na c. a k. MZV z 18. 10. 1901).

americké ministerstvo zahraničních věcí „*nepovažuje podmínky...*“ na zřízení amerického konzulárního zastoupení „...*za dané*“.²¹

Konzulové působící na Moravě, popřípadě v Bratislavě byli konzulové honorární (v německém jazykovém úzu „Wahlkonsuln“), působící bez odměny a představovaní většinou rakouskými či maďarskými státními občany. Tito rakouští, případně maďarští státní příslušníci (jako např. belgický honorární konzul Herber von Rochow nebo kubánský honorární konzul Artur Mendl v Brně) potřebovali nejprve souhlas c. k. vlády, popřípadě královské vlády maďarské, jenž byl udělován společně s exequatur. Vyhlášovalo se „*svrchované nejvyšším rozhodnutím*“ císaře a krále Františka Josefa I. a vázalo se vždy na podmínku, že „*jurisdikčně občanské i státně občanské poměry*“ uchazeče „*nedoznají změny*“.

U honorárních konzulů je nápadné, že byli skoro výlučně víry židovské, i když údaj o vyznání není vždy v aktech zmiňován. Honorární konzuláty se zpravidla nacházely v sídle firmy honorárního konzula.

Co se týče přezkoumávání cizích konzulů, kteří byli konzuly z povolání (státními úředníky), nebyla správní praxe c. a k. ministerstva zahraničních věcí jednotná. Zpočátku se tomuto přezkoumávání c. a k. ministr zahraničních věcí „*vyhýbal*“, později je však cizí konzulové do určité míry podstupovali, stejně jako v roce 1910 první ruský konzul v Praze, dvorní rada Vladimír Žukovskij. Nikdy mu však nebyli podrobováni konzulové USA v Karlových Varech, Praze a Liberci.

Pro honorární vicekonzuly a honorární konzulární agenty, kteří konzulární úřad vedli, platilo v souladu se správní praxí monarchie, že jim byl příslušným místodržitelstvím „*výkon konzulárních funkcí umožňován*“. To ovšem později znamenalo, že konzulárním funkcionářům těchto kategorií nebylo po vypuknutí první světové války třeba odnímat exequatur.

Pro Brno platila další výjimka, když někteří honorární konzulové (Hartwich, Persie; Thalberg, Turecko) měli své bydliště ve Vídni a dávali své konzulární záležitosti vyřizovat jedním a týmž právním zástupcem, což ovšem představovalo praxi, kterou c. a k. ministerstvo zahraničních věcí u svých rakousko-uherských konzulů v cizině jinak netolerovalo.

Již po krátké době vznikl na Moravě honorární konzulát v Brně (1874) a v Čechách konzuláty a honorární konzuláty v Novém Boru (1893), v Jablonci (1897), v Karlových Varech (1897), v Praze (1869) a v Liberci (1884).

²¹ HHStA, AR, Fach 9, K 42, Nordamerika–Gablonz, k.u.k. Botschaft Washington X-M vom 1. 2. 1912 (... Severní Amerika–Jablonec, c. a k. velvyslanectví Washington X-M z 1. 2. 1912 na c. a k. MZV).

Z roku 1904 je k dispozici první písemný materiál, obsahující požadavek na zřízení konzulátu na východním Slovensku. Vzhledem k velkému vystěhovalectví z monarchie měly tehdy Spojené státy americké zájem zřít na jejím území dodatečně dva konzuláty, a to v Krakově a ve Lvově, většinou tedy na území tehdejší Haliče. To ovšem do té míry vyvedlo z klidu dva členy městské rady v Košicích, spatřující v tom intriku c. a k. ministra zahraničních věcí, Poláka, hraběte Goluchowského, že zformulovali požadavek na zřízení konzulátu v „*Košicích jakožto střediska rozsáhlého maďarského vystěhovalectví*“.²²

Italský požadavek na zřízení konzulární agentury v Plzni byl v roce 1910 ministerstvem zahraničních věcí odmítnut poté, co se na základě příslušného šetření c. k. krajského hejtmanství v Plzni zjistilo, že ve městě žijí pouze čtyři italští státní příslušníci.²³

Důkladně se zkoumala žádost, kterou v červenci 1912 notifikoval vyslanec Uruguaye ve Vídni c. a k. ministerstvu zahraničních věcí v podobě informace o zamýšleném zřizování konzulárních úřadů v Brně, v Liberci a v Praze (v září 1912 pak i o obdobném záměru v Bratislavě). Jmenování Siegfrieda Steina honorárním konzulem v Brně bylo akceptováno, jmenování Anselma Götzela v Praze stáhla však sama Uruguay. Co se týče Franze Adama, adepta, s nímž se počítalo pro Liberec, konstatovalo, že „*jmenovaný jakožto rakouský státní příslušník nemůže být námi uznán se zřetelem na okolnost, že pro území Království českého se za přípustné považuje akceptování jenom takových cizích konzulů, kteří jsou buďto konzuly z povolání nebo jsou státními příslušníky zemí, jež je vysílají*“.²⁴

Někdy byla kritéria zkoumání velmi specifická: „*Se zřetelem na propagační osidlovací kampaně, realizované všemi jihoamerickými státy, lze v souvislosti s posuzovanými případy doporučit zaujetí téhož stanoviska, jaké se aplikuje i na přístup vůči jiným jihoamerickým státům (Argentina a Chile). Souhlas byl vysloven výlučně pod podmínkou, že argentinské vládě se bude dávat na srozuměnou, že osazenstvo konzulárních úřadů strpíme tehdy, nebudou-li se jeho tituláři žádným způsobem angažovat v propagaci vystěhovalectví... Tento postup se mimochodem jeví vůči Uruguayi jako odůvodněný tím*

²² HHStA, AR, Fach 9, K 43, Nordamerika–Kaschau, MdÄ 35.904/1904 vom 13. 5. 1904 (... Severní Amerika–Košice, MZV 35.904/1904 z 13. 5. 1904).

²³ HHStA, AR, Fach 9, K 38, Italien (... Itálie).

²⁴ HHStA, AR, Fach 9, K 52, Uruguay, MdÄ 63.899/10/1913 und 57.906/10/1913 (... MZV 63.899/10/1913 a 57.906/10/1913).

*spíše, že zdejší uruguayský vyslanec... zprostředkoval vystěhování 50 haličských sil na žňové práce.*²⁵

Podle „Personálního registru c. a k. Ministerstva císařského a královského domu a záležitostí zahraničních“ („Personalstand des k.u.k. Ministeriums des kaiserlichen und königlichen Hauses und des Äußern“) z 9. března 1914 – posledního před vypuknutím války – existovalo v oné době v Praze pět konzulátů a tři konzuláty honorární. Poměrně skrovný počet, uvědomíme-li si, že v přístavním městě Terst, jenž byl co do počtu obyvatel srovnatelný, se nacházely konzuláty 37 zemí – 14 vedených konzuly z povolání, 23 konzuly honorárními.

První světová válka přinesla již v srpnu 1914 významnou redukci počtu konzulátů na českém a moravském území Rakousko-Uherska. Tehdy, resp. zčásti již v červenci, byly především uzavřeny konzuláty Ruska, Francie, Velké Británie a Belgie.

23. května 1915 vyhlásil Rakousko-Uhersku válku italský král a téhož dne předložil c. a k. ministr zahraničních věcí hrabě Burian císaři Františku Josefovi následující, zjevně předem připravené a vpravdě „nejponíženější“ podání: „*V důsledku vypuknutí války s Itálií je nutné přijmout opatření, aby královské italské konzulární úřady na území rakousko-uherské monarchie zastavily co nejrychleji svou činnost. Královské italské konzulární úřady existují v Brně, Innsbrucku, Malém Lošinci, Metkovic, Poreči, Praze, Dubrovniku, Rovinji, Šibeniku, Splitu, Terstu, Villachu a Zadaru, dále v Záhřebu, Budapešti, Rijece, Kraljevici-Bakaru, Senji a v Sarajevu. Tituláři konzulárních úřadů v Innsbrucku, Praze, Terstu, Zadaru, Budapešti, Rijece a Sarajevu nastupovali do úřadu s nejvyšším exequatur, tituláři ostatních byli pouze uznáni, resp. jim byl místními úřady výkon příslušných konzulárních funkcí umožněn. Předkládající tohoto návrhu odvažuje se proto navrhnout co nejponíženěji, aby Jeho Vjásost ráčila nejmilostivěji odejmout exequatur královským italským konzulárním úředníkům v Innsbrucku, Praze, Terstu, Zadaru, Budapešti, Rijece a Sarajevu. Při nutném zastavení úřední činnosti ostatních královských italských konzulárních úřadů budou příslušná opatření přijata ve vlastní působnosti ministerstva zahraničních věcí. S vyhasnutím funkcí přednostů královských italských konzulárních úřadů vyhasínají i funkce přiděleného jim personálu. Příslušná opatření²⁶ byla*

²⁵ HHStA, AR, Fach 9, K 52, k.k. Ministerium des Innern, No. 9874, an k.u.k. MdÄ ad 76290/10 (... c. k. ministerstvo vnitra, č. 9874, na c. a k. MZV, ad 76290/10).

²⁶ Rudolf Agstner, Die k.k. österreichischen bzw. k.u.k. österreichisch-ungarischen Konsulate in Italien und Malta 1752–1915. In: Römische Mitteilungen, 44. Band, Wien 2002, S. 509–552 (... Römische Mitteilungen, svazek 44, Vídeň 2002, s. 509–552).

*již učiněna i při stahování personálu našich konzulárních úřadů v Itálii.*²⁷ Císař František Josef vyslovil dne 24. května 1915 s návrhem souhlas.

Obzvláště rok 1917 znamenal další redukci konzulátů v Čechách. 8. dubna 1917 přerušilo Rakousko-Uhersko diplomatické styky s USA a 9. dubna adresoval ministr zahraničních věcí hrabě Černín císaři Karlu I. následující návrh: „*Se zřetelem k přerušení našich diplomatických styků se Spojenými státy americkými a se zastavením činnosti našich konzulárních zástupců v této republice se jakožto odpovídající opatření jeví zastavení činnosti konzulárních úřadů Spojených států amerických na území rakousko-uherské monarchie.*“ Šlo o konzuláty v Praze, Karlových Varech a Liberci, jakož i o pobočku v Novém Boru, jejímuž tituláři předtím „*byl výkon jeho konzulární funkce pouze umožněn*“, neboť mu nebylo uděleno exequatur. Také zde „*vyhasínala zastavením činnosti příslušných konzulárních úřadů zároveň i příslušná oprávnění poskytnutá přidělenému jim personálu...*“²⁸ Císař Karel I. vyslovil 14. dubna 1917 s návrhem souhlas.

Případ od případu byly však zřizovány také konzulární úřady nové. V roce 1916 „*se obrátila Městská rada Karlových Varů zvláštním podáním (ze 14. dubna) na ministerstvo zahraničních věcí v Berlíně s prosbou o zřízení císařského konzulátu v Karlových Varech, nebo alespoň o vydání pokynu, jenž by pověřil císařského konzula v Praze úkolem, zajistit od 1. května do 30. září, prostřednictvím pověřeného úředníka konzulátu, jeden pracovní den v týdnu, provoz karlovarského konzulárního pracoviště...*“²⁹ Žádost byla z Berlína odmítnuta pouze s tím, že „*není bohužel možné tomuto přání Městské rady... vyhovět*“.

Více štěstí mělo město Cheb, v němž pak v letech 1917 a 1918 konzulární pobočka Německé říše skutečně pracovala.

V roce 1918 požadovalo Rakousko-Uhersko na Německé říši zřízení německé pasové kontroly v Podmoklech. Ministerstvo zahraničních věcí v Berlíně však s odkazem „*na potřebu úspor*“ věc zamítlo.³⁰ Podobně odmítavé rozhodnutí německé strany je v aktech doloženo ještě i v souvislosti se žádostí

²⁷ HHStA, Kabinettskanzlei, 582/1915.

²⁸ HHStA, Kabinettskanzlei, 596/1917, Vortrag Czernin 9. 4. 1917, Ah. Entschliebung 14. 4. 1917 (... žádost Černinova 9. 4. 1917, usnesení Poslanecké sněmovny 14. 4. 1917).

²⁹ HHStA, AR, Fach 9, K 31, Deutsches Reich–Karlsbad, kais. Dt. Botschaft, Wien, B.3491, an k.u.k. MdA vom 4. 5. 1916 (... Německá říše–Karlovy Vary, cís. něm. velvyslanectví, Vídeň, B.3491, na c. a k. MZV ze 4. 5. 1916).

³⁰ HHStA, AR, Fach 9, K 30, Deutsches Reich, Ausw. Amt III S Oe 382/887802 vom 12. 6. 1918 (... Německá říše, min. zahr. III S Oe 382/8/87802 ze 12. 6. 1918).

o zřízení německého konzulátu v Děčíně a německého pasového kontrolního místa v Děčíně a Trutnově.

Posledním honorárním konzulem v Čechách, jemuž bylo císařem Karlem I. uděleno exequatur, byl Dr. Karl Maria Hermann. Španělským králem byl jakožto první španělský honorární konzul v Praze jmenován 1. května 1918, což bylo o to pozoruhodnější, že tento právní zástupce a ředitel Agrární banky, spoluvlastník Kurie Kinsberg u Chebu a člen Českého zemského sněmu od roku 1901 až do jeho rozpuštění v roce 1913, narozený v Praze 7. září 1860, byl rakouským státním příslušníkem. S platnými předpisy si, jak se zdá, tehdy už nikdo příliš velké starosti nedělal, a jakožto osoba spravující španělský honorární konzulát mohl v něm pak Dr. Hermann asi půl roku skutečně úřadovat.

Zmíněné exequatur jakožto královskému španělskému honorárnímu konzulovi v Praze udělil pak císař Karel I. Dr. Hermannovi teprve 4. listopadu 1918, tedy v době, kdy už to nemělo žádný praktický význam.³¹

28. října 1918 byla v Praze vyhlášena Československá republika. Podle posledního „Personálního registru c. a k. Ministerstva císařského a královského domu a záležitostí zahraničních, resp. jeho pracovišť, včetně seznamu disponibilních či v dočasné či trvalé penzi se nacházejících úředníků ústředí a zahraniční služby, jakož i v Rakousko-Uhersku fungujících diplomatických a konzulárních zástupců cizích mocností“, z 11. října 1918,³² existovaly tehdy v Čechách, na Moravě, resp. v Bratislavě, konzulární zastupitelství dvou rakousko-uherských spojenců, a to Německé říše a Turecka, a kromě toho pak dalších sedmi států, jež zůstaly v první světové válce neutrální:

Kostariky:	Brno
Německé říše:	Praha, Brno
Mexika:	Brno, Bratislava
Nizozemska:	Brno
Persie:	Brno
Švýcarska:	Praha
Španělska:	Praha, Brno
Turecka:	Brno
Uruguaye:	Bratislava

³¹ HHSStA, AR, Fach 9, K 51 Spanien–Prag (... Španělsko–Praha).

³² Wien 1918, S. 97–101 (... Vídeň 1918, s. 97–101).

Z těchto úřadů představoval pouze konzulát Německé říše v Praze konzulát spravovaný úředníky z povolání.

S proklamací ČSR vyhasly – alespoň ve smyslu teorie mezinárodního práva – rakouským císařem vystavená exequatur. Úřední činnost německého konzula Fritze Freiherr von Gebstella byly ukončena k 3. březnu 1919, když byl československými úřady vypovězen do Německa. Německý honorární konzul v Brně, Stephan Freiherr Haupt von Buchenrode, jenž byl vyslán již v květnu roku 1918 jakožto delegát c. k. ministerstva obchodu do Švýcarska, si svou funkci jakožto honorární konzul v Brně podržel. 18. listopadu 1918 byl však jmenován „*zplnomocněným zástupcem Německorakouského státu*“ ve Švýcarsku.

S výjimkou právě Hauptovou mohli ovšem všichni ostatní honorární konzulové v nově konstituované ČSR úřadovat i nadále. Doložit se to dá v případě Gerolda Déteindra, od roku 1911 švýcarského honorárního konzula v Praze. Švýcarsko uznalo ČSR dne 10. března 1919; v roce 1921 se švýcarský honorární konzulát v Praze stal honorárním-generálním konzulátem a Déteindre honorárním-generálním konzulem.³³

Zkratky a termíny:

Ex.	exequatur (datum jeho udělení císařem)
GK	generální konzul
HGK	honorární-generální konzul
HKA	honorární-konzulární agent
HK	honorární konzul
HVK	honorární vicekonzul
KA	konzulární agent
K	konzul
VK	vicekonzul
kgl.; kön.	královský (italský; maďarský, pruský)
k.k.	c. k., císařsko-královský (rakouský)
k.u.k.	c. a k., císařský a královský (rakousko-uherský)
MdÄ	ministerstvo zahraničních věcí (MZV)

³³ Agathon Aerni–Milan Kovac, *Das Kanzlei- und Residenzgebäude der Botschaft der Tschechischen Republik in der Schweiz*, Bern 1995, S. 46 (... kancelářská a rezidenční budova Velvyslanectví České republiky ve Švýcarsku..., s. 46)

Praha

Amerika, Spojené státy (severo)americké

První v Praze zřízený konzulát patřil Spojeným státům americkým. 13. srpna 1869 se obrátil říšský kancléř hrabě Beust na císaře Františka Josefa se svým podáním, jež představovalo „nejponíženejší návrh, aby v reakci na žádost zdejšího vyslance Spojených států amerických ráčilo Jeho Blahorodí udělit své nejsvrchovanější exequatur, vztahující se ke jmenovacímu diplomu Charlese H. Royce z uvedených Států, když nejsvrchovanějším rozhodnutím realizovaná schvalování cizích konzulárních zástupců ve vnitrozemských městech monarchie v poslední době způsobila, že také vůči jmenování uvedeného amerického funkcionáře v Praze nelze nic namítati, také proto, že sebemenší podnět k jakýmkoli pochybnostem nezavdává ani osobnost zmíněného, u něhož lze podle přesvědčení hraběte Beusta upustit s ohledem na zařazení jmenovaného jakožto státního úředníka od jakéhokoli dalšího prověřování“. Císař František Josef udělil 14. srpna 1869 svůj souhlas, v důsledku čehož mohl první cizí konzulát v Čechách zahájit svou činnost.³⁴

Samostatný svazek aktů se vztahuje k aféře Charlese Jonase. Uvedený činitel, který se narodil v Čechách jakožto Carl Jonas, byl spoluvlastníkem listu *Slavie*, jež vycházel česky v Racine ve Wisconsinu. První z materiálů, které se ho týkají, jsou z roku 1885. Ačkoli státní místodržitelství v Praze vystupovalo v jeho případě proti udělení exequatur, rozhodnutím nejsvrchovanějším mu přesto bylo, 1. ledna 1887, uděleno. Jonas zůstal v Praze do roku 1889. V roce 1895, kdy zastával funkci amerického konzula v Petrohradu, měl být jmenován americkým konzulem v Praze znovu. Po energické intervenci c. a k. ministerstva zahraničních věcí vzal ovšem americký ministr zahraničních věcí svůj návrh zpět.³⁵

K americkému konzulátu v Praze byli pravidelně přidělováni také honorární vicekonzulové. Pokud byli americkými občany, nebyly s tím spojeny žádné problémy. 17. ledna 1903 byl jmenován vicekonzulem Arnold Weissberger, narozený v Kolíně 30. dubna 1853. Předtím odjel v roce 1868 do Spojených států, získal tam americké státní občanství, a v roce 1877 se vrátil do Rakouska. Jakkoli situace Lea Sekelese, rodáka z Prahy, rakouského občana naroze-

³⁴ HHStA, Kabinettskanzlei, 2980/1869.

³⁵ HHStA, AR, Fach 9, K 43, Nordamerika–Prag, Affäre Jonas (... Severní Amerika–Praha, Jonasova aféra).

ného v roce 1818, vypadala poněkud jinak, exequatur jakožto americkému honorárnímu konzulovi mu bylo 12. června 1875 uděleno také. A podobný byl i případ dalšího pražského rodáka a rakouského občana jménem Emil Freiherr von Kubinzky, narozeného v roce 1843, jemuž bylo výnosem Poslanecké sněmovny z 21. června 1887 přiznáno právo zaujmout funkci amerického vicekonzula, včetně udělení příslušného exequatur. Jeho syn Eugen Freiherr von Kubinzky, narozený v Praze v roce 1876, vlastník kartounky v Holešovicích a člen vedení maďarsko-americké Northrop-Gesellschaft v Budapešti, úřadoval v roce 1903 jako gerent amerického konzulátu, až nakonec úřady zpozorovaly, že je rakouským občanem a vede bez příslušného povolení americký konzulát v Praze.³⁶

9. dubna 1917 se ministr zahraničních věcí Černín obrátil na císaře Karla I. s následujícím podáním: „*S ohledem na přerušení našich diplomatických styků se Spojenými státy americkými a zastavení činnosti našich konzulárních zástupců v této republice se jako přiměřené jeví, zastaví-li konzulární úřady Spojených států amerických svou činnost na území rakousko-uherské monarchie rovněž.*“ Týkalo se to také pobočky v Praze. „*Zastavením činnosti příslušných konzulárních úřadů zanikly také funkce přiděleného jim personálu.*“ Císař Karel I. udělil 14. dubna 1917 svůj souhlas.

Karl ROYCE, K	Ex. 14. 8. 1869 ³⁷
Alfred FREEMAN, K	Ex. 5. 7. 1873 ³⁸
David Mc M. GREGG, K	Ex. 15. 3. 1874 ³⁹
Horace N. CONGAR, K	Ex. 13. 8. 1874 ⁴⁰
A. Charles PHELPS, K	Ex. 28. 8. 1877 ⁴¹
Charles JONAS, K	Ex. 1. 1. 1887 ⁴²
Roger C. SPOONER, K	Ex. 28. 6. 1889 ⁴³
William A. RUBLEE, K	Ex. 15. 7. 1890 ⁴⁴

³⁶ HHStA, AR, Fach 9, K 43, Nordamerika–Prag, Eugen, bzw. Emil Frh. von Kubinzky (... Seaverní Amerika–Praha, Eugen, resp. Emil Frh. von Kubinzky).

³⁷ HHStA, Kabinettskanzlei, 2980/1869.

³⁸ HHStA, Kabinettskanzlei, 2726/1873.

³⁹ HHStA, Kabinettskanzlei, 1101/1874.

⁴⁰ HHStA, Kabinettskanzlei, 3387/1874.

⁴¹ HHStA, Kabinettskanzlei, 3094/1877.

⁴² HHStA, Kabinettskanzlei, 5007/1886.

⁴³ HHStA, Kabinettskanzlei, 2535/1889.

⁴⁴ HHStA, Kabinettskanzlei, 3041/1890.

John KAREL, K	Ex. 31. 10. 1893 ⁴⁵
Hugo DONZELMANN, K	Ex. 30. 8. 1897 ⁴⁶
Ethelbert WATTS, K	Ex. 5. 12. 1901 ⁴⁷
J. Urbain LEDOUX, K	Ex. 11. 12. 1903 ⁴⁸
Josef BRITAIN, K	Ex. 23. 7. 1907 ⁴⁹
Frank DEEDMEYER, K	Ex. 28. 11. 1913 ⁵⁰
Charles L. HOOVER, K	Ex. 16. 10. 1914 ⁵¹
Graham Howes KEMPER, K	Ex. 22. 11. 1916 ⁵² –14. 4. 1917

Argentina

V roce 1889 si chtěla zřídit svůj honorární konzulát v Praze Argentinská republika a jmenovat honorárním konzulem Angela Eisnera von Eisenhof, což c. a k. ministerstvo zahraničních věcí zamítlo. V roce 1903 uvažovala Argentina o zřízení tohoto úřadu opět, tentokrát s honorárním konzulem Juliem Grünbaumem. Výsledkem ovšem bylo pouze další zamítavé rozhodnutí.⁵³

Belgie

V roce 1907 belgickým honorárním konzulem jmenovaný Carlo de Liser byl belgickým státním příslušníkem, který žil v Praze. Vypuknutí první světové války znamenalo konec pražského honorárního konzulátu. Exequatur bylo konzulovi odňato 30. srpna 1914.

Carlo de LISER, HK	Ex. 29. 4. 1907 ⁵⁴ –odnětí 30. 8. 1914 ⁵⁵
--------------------	---

⁴⁵ HHStA, Kabinettskanzlei, 4645/1893.

⁴⁶ HHStA, Kabinettskanzlei, 3478/1897.

⁴⁷ HHStA, Kabinettskanzlei, 3144/1901.

⁴⁸ HHStA, Kabinettskanzlei, 3124/1903.

⁴⁹ HHStA, Kabinettskanzlei, 2255/1907.

⁵⁰ HHStA, Kabinettskanzlei, 2841/1913.

⁵¹ HHStA, Kabinettskanzlei, 2301/1914.

⁵² HHStA, Kabinettskanzlei, 1745/1916.

⁵³ HHStA, AR Vřach 9, K 26, Argentinien–Prag (Argentina–Praha).

⁵⁴ HHStA, Kabinettskanzlei, 1250/1907.

⁵⁵ HHStA, Kabinettskanzlei, 2145/1914.

Chile

30. listopadu 1912 informoval honorární-generální konzulát Chile ve Vídni c. a k. ministerstvo zahraničních věcí o záměru „zřídít v Praze honorární konzulát“. Z reakce na zpětný dotaz ministerstva chilským vyslanectvím ve Vídni pak vyplynulo, že Chile nemá na funkci honorárního konzula kandidáta. Dále už celá věc neměla žádné další pokračování.⁵⁶

Francie

Již v roce 1891 ohlašovaly noviny bezprostředně se blížící otevření francouzského konzulátu v Praze. Zřízen byl však až dekretem francouzského prezidenta 26. dubna 1897. Nejvýznamnějším francouzským konzulem, který zde působil, byl světově známý spisovatel Paul Claudel (* Villeneuve sur Fère, Aisne, Francie 6. 8. 1868, † Paříž 23. 2. 1955).

Vypuknutí první světové války znamenalo i konec francouzského konzulátu v Praze. Exequatur bylo konzulovi odňato dne 16. srpna 1914.⁵⁷

Alfred MÉROUX de VALOIS, K	Ex. 18. 6. 1897 ⁵⁸
GK	1900
Julien René Emmanuel	
Comte de CHAPPEDELAINE, K	Ex. 3. 6. 1903 ⁵⁹
Jean COLOMIES, K	Ex. 17. 9. 1904 ⁶⁰
GK	Ex. 5. 6. 1907 ⁶¹
Paul Louis Charles CLAUDEL, K 1. tř.	Ex. 4. 12. 1909 ⁶²
Henri FERTÉ, K	Ex. 6. 12. 1911 ⁶³
François LAPORTE, K	Ex. 29. 7. 1913 ⁶⁴ —odnětí 16. 8. 1914

⁵⁶ HHStA, AR, Fach 9, K 28, Chile–Prag, GK Chile vom 30. 11. 1912 an MdÄ und Gesandtschaft Chile an MdÄ vom 27. 12. 1912 (... Chile–Praha, GK Chile z 30. 11. 1912 na MZV a vyslanectví Chile na MZV z 27. 12. 1912).

⁵⁷ HHStA, Kabinettskanzlei, 2066/1914.

⁵⁸ HHStA, Kabinettskanzlei, 2473/1897. V roce 1900 byl Méroux de Valois povýšen na generálního konzula, nedostal však – v protikladu ke Colomiesovi v roce 1907 – žádné nové exequatur. MZV o tomto povýšení informovalo pouze místodržitelství.

⁵⁹ HHStA, Kabinettskanzlei, 1469/1903.

⁶⁰ HHStA, Kabinettskanzlei, 2479/1904.

⁶¹ HHStA, Kabinettskanzlei, 1663/1907.

⁶² HHStA, Kabinettskanzlei, 3932/1909.

⁶³ HHStA, Kabinettskanzlei, 3469/1911.

⁶⁴ HHStA, Kabinettskanzlei, 1808/1913.

Itálie

Itálie zřídila svůj konzulát v Praze v roce 1910. V souvislosti s udělováním exequatur projevovalo říšské ministerstvo války a s ním i náčelník Generálního štábu zájem o osobu konzula Centuriona, jenž byl v souladu se zprávou vyžádanou na velvyslanectví v Římě „*v příbuzenském vztahu se silně nacionalisticky smýšlejícím poslancem Carlem Centurionem*“. Vzhledem ke skutečnosti, že Centurione sloužil již na italském konzulátě v Terstu, nebylo možné mu udělení exequatur odepřít. Ministr zahraničních věcí hrabě Aehrenthal, pobývajíc v tu dobu v Mariánských Lázních, konstatoval ve své suplice z 11. srpna 1910, adresované císaři Františku Josefovi, že „*nelze vznést proti jmenování žádné námitky*“.⁶⁵ Konzulát ukončil svou činnost v důsledku odnětí exequatur konzulovi formou „*nejsvrchovanějšího rozhodnutí*“ 24. května 1915, a to po vyhlášení války Itálií z předchozího dne, 23. května 1915.

Lodovico Nobile CENTURIONE, K Ex. 26. 8. 1910⁶⁶

Carlo Cavaliere MAGENTA, K Ex. 29. 6. 1913⁶⁷

Guido SABETTA, K⁶⁸ Ex. 27. 12. 1914⁶⁹—odnětí 24. 5. 1915⁷⁰

Mexiko

V roce 1903 se zástupce německo-rakouského exportního sdružení v Mexiku Ludwig Weil prosadil jako zvažovaný kandidát na příštího mexického konzula, celá věc však už žádné další pokračování neměla. V roce 1910 adresoval mexický vyslanec ve Vídni soukromý dopis baronu Sonnleithnerovi, vedoucímu konzulárního oddělení na c. a k. ministerstvu zahraničních věcí s dotazem, zda by c. a k. vláda akceptovala jmenování Pražana Maximiliana F. Sonnenscheina, amerického občana a spolumajitele firmy F. Sonnenschein, honorárním vicekonzulem Mexika v Praze. Na základě pravidel platných tehdy v Čechách nepřicházel Sonnenschein jakožto americký občan pro funkci v úvahu. Mexiko zde tedy nakonec žádného konzula nejmenovalo.

⁶⁵ Za zajímavý lze označit ten odkaz v aktech, jenž uvádí, že ve výjimečných případech (týkalo se to ruského konzula ve Lvově a rumunského konzula ve městě Černovcy) si ministerstvo zahraničních věcí obstarávalo o cizích konzulech, kteří byli státními úředníky, předběžné informace.

⁶⁶ HHStA, Kabinettskanzlei, 2731/1910.

⁶⁷ HHStA, Kabinettskanzlei, 1556/1913.

⁶⁸ V letech 1906–1911 italským konzulem v Chicagu.

⁶⁹ HHStA, Kabinettskanzlei, 2603/1914.

⁷⁰ HHStA, Kabinettskanzlei, 582/1915.

Německá říše

V březnu 1898 byl tehdejší císařský německý konzul v Sarajevu Edwin Freiherr von Seckendorff (* Debschwitz u Gery, knížectví Reuß, Německá říše 2. 10. 1854, † Hechingen 1. 2. 1933) pověřen řízením nově zřízeného konzulátu Německé říše v Praze.⁷¹ V roce 1899 byl Seckendorff jmenován konzulem v Praze.

Po něm následoval v roce 1904 Gustav Graf von Hardenberg (* Schöneich/Guben 15. 4. 1864, † Wölfelsgrund/hrabství Glatz 29. 7. 1938).

Jeho nástupcem se od roku 1909 stal Fritz Freiherr von Gebsattel (* Bamberg 1. 1. 1868, † Friedrichshafen 31. 1. 1939); Gebsattel byl předtím císařským německým konzulem v Rijece. Jeho úřední činnost skončila 3. března 1919 poté, co ho úřady ČSR vypověděly do Německa.

Edwin Freiherr von SECKENDORFF, K	Ex. 13. 6. 1899 ⁷²
Gustav Graf von HARDENBERG, K	Ex. 25. 6. 1904 ⁷³ –9. 1909
Fritz Freiherr von GEBSATTEL, K	Ex. 11. 10. 1909 ⁷⁴
GK	10. 2. 1915–28. 10. 1918 resp. 3. 3. 1919 (vypovězení)

Nizozemsko

Svůj honorární konzulát zamýšlelo zjevně zřídít v letech 1899, resp. znovu v roce 1910, také Nizozemsko. Žádné další pokračování však poté celá věc už zjevně neměla.

Persie

Z přání perských kupců, nakupujících v Praze sukno, zrodilo se přání zřídít v Praze honorární konzulát a jmenovat Leopolda Rechnitzera, ředitele české banky Union, honorárním konzulem. Ani tato věc pak už nijak nepokračovala.⁷⁵

⁷¹ HHStA, AR, Fach 9, K 31, Deutsches Reich–Prag, Deutsche Botschaft, Wien B 831, an k.u.k. MdA vom 30. 3. 1898 (... Německá říše–Praha, německé velvyslanectví, Vídeň B 831, na c. a k. MZV z 30. 3. 1898).

⁷² HHStA, Kabinettskanzlei 1806/1899.

⁷³ HHStA, Kabinettskanzlei, 1844/1904.

⁷⁴ HHStA, Kabinettskanzlei. 3340/1909.

⁷⁵ HHStA, AR, Fach 9, K 45 Persien–Prag (Persie–Praha).

Rusko

V letech 1908/1909 se schylovalo konečně i k otevření ruského konzulátu v Praze. Z rakousko-uherské strany nebylo již možné věci déle bránit, aktuální zůstávala tak už jen otázka stran přijatelného kandidáta na funkci konzula. 3. června 1909 adresoval ministr zahraničních věcí baron Lexa von Aehrenthal velvyslanci hraběti Berchtoldovi do Petrohradu následující pokyn:⁷⁶ „Podle novinových hlášení, shodujících se se zprávami našich informačních služeb, zamýšlí Rusko zřídit v Praze řádný konzulát a jeho titulářem jmenovat již z poslední krize známého agitátora knížete Trubeckého. Považuji za velmi důležité Vaši Excelenci informovat..., že podobně avizovanému zřízení profesionálního konzulátu v Praze nehodláme klást překážky, že však předpokládáme, že do jeho čela bude povolán řádný funkcionář ruské konzulární služby.“

Dekretem ze 16. dubna 1910 jmenoval pak car Mikuláš II. prvním císařským ruským konzulem v Praze s příslušností pro Čechy, Moravu a Slezsko dvorního radu Vladimíra Žukovského, což císařské ruské velvyslanectví sdělilo c. a k. ministerstvu zahraničních věcí prostřednictvím zprávy ruského císařského velvyslanectví, datované 27. 4./10. 5. 1910.⁷⁷ Některé c. a k. konzuláty v místech, kde Žukovskij předtím sloužil, byly obratem vyzvány, aby o něm podaly zprávu, na základě čehož se podařilo zjistit, že v Edirne a v Královci (Kaliningrad), kde rovněž působil, se kvůli poměrně chatrnému zdraví příliš společensky neprojevoval, že se však většinou vryl do paměti jakožto korektní partner. „Ministr c. a k. domu a záležitostí zahraničních“ hrabě Aehrenthal sdělil pak 21. května 1910 císaři Františku Josefovi: „Císařské ruské velvyslanectví oznámilo jmenování ruského dvorního rady ruským konzulem v Praze a požádalo o udělení nejsvrchovanějšího exequatur. Protože Žukovskij patří do kategorie řádných státních úředníků a o něm vyžádané reference neobsahují nic negativního, nelze uplatnit proti nejsvrchovanějšímu udělení tohoto exequatur žádné námitky.“ Císař, pobývající tehdy v Sarajevu, udělil toto exequatur 31. května 1910. Žukovskij dorazil do Prahy 30. května 1910.

⁷⁶ HHStA, AR, Fach 9, K 48, Russland–Prag, MdÄ an Graf Berchtold, Tel. Nr. 124, vom 3. 6. 1909 (... Rusko–Praha, MZV hraběti Berchtoldovi, č. tel. 124 z 3. 6. 1909).

⁷⁷ HHStA, AR, Fach 9, K 48, Russland–Prag, Russ. Botschaft, Wien 679 an k.u.k. MdÄ vom 27. 4./10. 5. 1910 (... Rusko–Praha, ruské velvyslanectví, Vídeň, na c. a k. MZV z 27. 4./10. 5. 1910).

V dubnu 1914 získalo Rusko za 80 000 rublů „stavební plochu na stavbu ruské konzulární budovy v pražském asanačním území naproti ruskému kostelu“, což město Praha schválilo.⁷⁸

Vypuknutí první světové války znamenalo po pouhých čtyřech letech konec ruského konzulátu v Praze: „V důsledku přerušení vztahů k ruskému císařství se cítí být předkládající (hrabě Berchtold) nucen rozhodnout o okamžitém ukončení činnosti v tomto státě působících konzulárních úřadů, jakož i o povolání tam působících úředníků zpět do monarchie. Poté, co nastal válečný stav, jeví se jako žádoucí učinit opatření k co nejrychlejšímu ukončení činnosti ruských konzulárních úřadů také na území monarchie. Z toho vyplývá nutnost odejmout jejich titulářům nejsvrchovanější exequatur...“ Císař tento návrh schválil 8. srpna 1914.⁷⁹

Vladimír ŽUKOVSKIJ, K

Ex. 31. 5. 1910⁸⁰—odnětí 8. 8. 1914

Srbsko

V roce 1887 měl Království srbské jako honorární konzul v Praze zastupovat pražský průmyslník Emil Ritter von Kubinzky. S ohledem na odmítavý postoj Vídně – Kubinzky byl rakouským státním příslušníkem – neměla však záležitost žádné další pokračování.

V červenci roku 1914 informovala srbská vláda c. a k. ministerstvo zahraničních věcí o svém úmyslu přeměnit své existující honorární konzuláty ve Vídni a Terstu na konzulární úřady výkonné a jeden takový konzulát zřídit i v Praze. Exequatur prvnímu konzulovi Srbska v Praze udělil císař František Josef 26. července 1914 v Bad Ischlu. Je to o to pozoruhodnější, že Rakousko-Uhersko přerušilo již 25. července 1914 své diplomatické styky se Srbskem a nařídilo částečnou mobilizaci své armády. Vyhlášení války Srbsku následovalo 28. července 1914.

30. července 1914 se obrátil c. a k. ministr zahraničních věcí hrabě Berchtold znovu v záležitostech zmiňovaných tří srbských konzulátů, a to ve Vídni, v Terstu a v Praze, na císaře Františka Josefa. „Protože se příslušné uznání

⁷⁸ HHStA, AR, Fach 9, K 48, Rußland–Prag, k.k. Ministerratspräsidium an k.u.k. Ministerium des Äußern 4508/M.I. vom 1. 5. 1914 (... Rusko–Praha, c.k. prezidium ministerské rady na ministerstvo zahraničních věcí 4508/M.I. z 1. 5. 1914). Do budovy se měl nastěhovat také v červenci 1914 zřízený konzulát Srbska.

⁷⁹ HHStA, Kabinettskanzlei, 1988/1914.

⁸⁰ HHStA, Kabinettskanzlei, 1730/1910.

*úředníků, resp. vyrozumění o něm s ohledem na vyhlášení války již neuskuteč-
ní, nejeví se jako nutné adresovat těmto třem funkcionářům ani rozhodnutí
o nejsvrchovanějším odnětí exequatur. Zastavením úřední činnosti příslušných
srbských konzulárních úřadů zanikají i funkce jejich personálu.“⁸¹ Konzulát
tak s ohledem na odnětí exequatur „vůbec nezačal svou činnost, titulář
Jovan Vučković do Prahy ani nedorazil...“ Historie srbského konzulátu
v Praze tak skončila dřív, než vůbec začala.*

Jovan VUČKOVIĆ, K

Ex. 26. 7. 1914⁸²–konec 30. 7. 1914

Španělsko

Španělsko zamýšlelo zřídit honorární konzulát v Praze již v roce 1884, zá-
ležitost však, s ohledem na tehdejší odmítavý postoj Vídně, nijak dál nesledo-
valo. Teprve 1. května 1918 byl králem Alfonsem XIII. jmenován prvním špa-
nělským honorárním konzulem v Praze Dr. Karl Maria Hermann. Protože zde
však byla 28. 10. 1918 vyhlášena Československá republika, nemělo exequa-
tur udělené 4. 11. 1918 císařem Karlem I. žádný význam.

Dr. Karl Maria HERMANN, HK

Ex. 4. 11. 1918

Švýcarsko

V roce 1897 oznámilo švýcarské vyslanectví ve Vídni c. a k. ministerstvu
zahraničních věcí, „že vláda jeho země se rozhodla zřídit honorární konzulát
pro Čechy, Moravu a Slezsko s úředním sídlem v Praze a funkci obsadit před-
tím zmiňovaným zástupcem (Daniel Märky)“.⁸³ Ten se narodil roku 1824,
místně příslušný byl do Schönthalu ve švýcarském Aargau. Od roku 1847 žil
v Praze, kde se vypracoval na majitele strojírenské a cukrovarnické továrny.
V roce 1857 založil spolu s Kasparem Lossem a J. C. Bernardem strojírenskou
firmu v Praze, později další, konkrétně na Smíchově. V roce 1897 vlastnil re-
nomovanou strojírenskou továrnu v Hradci Králové, v pronájmu pak měl ještě
jednu další v Adamově u Brna, k níž patřil i cukrovar v Libněvsi. Daniel
Märky zemřel 29. 10. 1903 v Praze.

⁸¹ HHStA, Kabinettskanzlei, 1881/1914.

⁸² HHStA, Kabinettskanzlei, 1819/1914.

⁸³ HHStA, Kabinettskanzlei, Vortrag Goluchowski vom 22. 12. 1897, KZ 5098/1897 (... supli-
ka Goluchowského z 22. 12. 1897, KZ 5098/1897).

Po jeho smrti spravoval úřad od 3. listopadu dočasně jeho syn Carl Märky, po něm pak Emanuel Hess, narozený v roce 1850, s místní příslušností do Waldu v kantonu Curych. Vlastnil importní a exportní firmu a velkoobchod se spotřebním zbožím pro strojírenské závody, mýdlovary, výroby svíček a slévárny železa. Kromě toho byl společníkem strojírenské továrny svého zetě Ferdinanda Czumpelika. Hess zemřel v Praze na Královských Vinohradech 16. 2. 1912.

Po Hessovi se úřadu ujal Gerold Déteindre, narozený 3. prosince 1874 v St. Gallenu, majitel zemědělských usedlostí Stekník a Strkovice u Žatce. Déteindre působil po vzniku Československa jakožto švýcarský honorární konzul dále. V roce 1921 se stal honorárním-generálním konzulem Švýcarska a v této funkci setrval až do roku 1927, kdy bylo v Praze otevřeno švýcarské vyslanectví.

Daniel MÄRKY, HK

Ex. 27. 12. 1897–29. 10. 1903

Emanuel HESS, HK

Ex. 30. 3. 1904⁸⁴–16. 2. 1912

Gerold DÉTEINDRE, HK

Ex. 26. 9. 1912⁸⁵–28. 10. 1918

Turecko

V roce 1898 dalo Turecko najevo zájem zřídit v Praze honorární konzulát a jmenovat do funkce honorárního konzula Josepha Inwalda, narozeného v roce 1837, sklářského velkopřemyslníka, majitele firmy „J. Inwald“ a sklárny na Zlíchově u Prahy, dále v Poděbradech, jakož i německé střelnice u Havlíčkova Brodu (tehdy Německý Brod). Žádné další pokračování však tato záležitost už neměla.⁸⁶

Uruguay

V červenci 1912 notifikoval uruguayský vyslanec ve Vídni c. a k. ministerstvu zahraničních věcí sdělení o ustavení konzulárního úřadu v Praze a jmenování Anselma Götzela honorární konzulem. V důsledku odmítavého postoje Vídně Uruguay však jmenování anulovala.

⁸⁴ HHStA, Kabinettskanzlei, 846/1904.

⁸⁵ HHStA, Kabinettskanzlei, 2022/1912.

⁸⁶ HHStA, AR, Fach 9, K 54, Türkei–Prag (... Turecko–Praha).

Velká Británie

Velká Británie zřídila honorární vicekonzulát v Praze v roce 1898. Honorárním vicekonzulem se stal kapitán A. W. Wentworth Forbes, jemuž byl umožněn výkon konzulárních funkcí od 26. února 1898. Forbes se narodil v roce 1853, sloužil jako důstojník nejprve v armádě rakousko-uherské, později v britské. Byl britským státním příslušníkem, jeho manželka Augusta, rozená Refeenová, ovdovělá Schebeková, vlastnila statek v Tvoršovicích. Forbes byl generálním ředitelem anglické pivovarské společnosti s názvem „The Bohemian Breweries Limited“, Praha, jež se v roce 1899 dostala, bez jeho zavinení, do konkurzu.

V roce 1899 se stal úřad honorárním konzulátem a Forbes honorárním konzulem. V souvislosti s udělením exequatur na tuto funkci se přezkoumávala jeho úloha při uvalení konkurzu na výše zmíněný pivovar. K úřadu byl přidělen jakožto „trading vice-konsul“ (honorární vicekonzul) Frederick Guitton de St. Quentin, kterému byl umožněn výkon konzulární funkce od 28. května 1904.

Vypuknutí první světové války znamenalo konec britského konzulátu v Praze. Exequatur bylo honorárnímu konzulovi odňato 15. srpna 1914.⁸⁷ Forbes se nacházel v okamžiku vypuknutí války v Anglii. Akta honorárního konzulátu předal tak 14. srpna 1914 konzulátu USA v Praze jeho tajemník Richard Schwarz.⁸⁸

Capt. Alexander W. WENTWORTH FORBES	HVK 26. 2. 1898
	HK Ex. 27. 11. 1899 ⁸⁹ –
	odnětí 15. 8. 1914

Brno

Amerika, Spojené státy (severo)americké

V roce 1874 jmenoval americký vyslanec ve Vídni obchodníka se sukrem Gustava Ritter von Schöllera (Schoeller) honorárním-konzulárním agentem USA v Brně. Schöller získával od roku 1854 své komerční vzdělání mimo jiné

⁸⁷ HHStA, Kabinettskanzlei, 2056/1914.

⁸⁸ HHStA, AR, F 9, K 36.

⁸⁹ HHStA, Kabinettskanzlei, 3550/1899.

v USA a tam také navázal cenné kontakty, z nichž později těžil brněnský textilní průmysl a jež jemu osobně vynesly později funkci amerického honorárního-konzulárního agenta v Brně. Po smrti svého otce Philippa Wilhelma Schöllera staršího vedl Gustav Schöller od roku 1877 brněnskou soukenickou továrnu „Sourozenci Schoellerovi“ („Gebrüder Schoeller“), byl však i společníkem firmy „Schoeller & Co.“ ve Vídni, stejně jako předsedou, resp. členem správních rad četných průmyslových podniků, jako například jím samým založené brněnské továrny na česanou přízi, moravské Escomptebank, Leipnik-Lundenburger Zuckerfabrik AG (Lipnicko-břeclavského cukrovaru, a.s.), Míroschau-Libuschin-Schwadowitzer Steinkohlebergbau AG (Mírošovsko-libušínsko-svatoňovických kamenouhelných dolů, a.s.) atd.⁹⁰ Schöller byl v letech 1878–1900 také honorárním konzulem Německé říše. Svůj neplacený čestný úřad německý složil v roce 1900, obdobný americký pak v roce 1903.

Následně byl úřad povýšen na konzulární pobočku efektivní. Do Brna nastoupil 27. dubna 1904 jakožto americký konzulární agent Američan Louis Edelman, brzy poté ho vystřídal Alfred W. Donegan. Úřad byl zrušen k 1. červenci 1907.

Bezprostředně poté začaly intervence Obchodní a živnostenské komory v Brně za jeho znovuzřízení. C. a k. velvyslanectví ve Washingtonu k tomu v roce 1914 hlásilo, že americké „*ministerstvo zahraničí došlo po důkladném prostudování této otázky k závěru, že z poměrů v Brně lze odvodit, že znovuzřízení konzulární pobočky se tu nezdá být odůvodněné*“.⁹¹

Gustav Ritter von SCHÖLLER, HKA	1874–1903
Lous EDELMAN, KA	27. 4. 1904–1905
Alfred W. DONEGAN, KA	březen 1905–1. 7. 1907

Argentina

Argentinský honorární konzulát, zřízený v Brně v roce 1881, byl na začátku roku 1905 zrušen, v prosinci 1905 však obnoven s tím, že do úřadu byl znovu povolán dřívější honorární konzul K. Trostorff (* Cottbus 1850, † Brno

⁹⁰ Österreichisches biografisches Lexikon 1815–1950, XI. Band, Wien 1999, S. 20, Biographie Gustav von Schoeller (Rakouský biografický lexikon 1815–1950, svazek XI, Vídeň 1999, s. 20, životopis Gustava von Schöllera).

⁹¹ HHStA, AR, Fach 9, K 42, Nordamerika–Brünn, k.u.k. Botschaft Washington, XVI-K, an k.u.k. MdÄ vom 5. 2. 1914 (... Severní Amerika–Brno, c. a k. velvyslanectví, Washington, XVI-K, na c. a k. MZV z 5. 2. 1914).

1909), německý říšský státní příslušník. Pokusy transformovat po jeho smrti v roce 1909 úřad na honorární vicekonzulát ztroskotaly, nástupce měl zájem výlučně o funkci honorárního konzula. Uchazeč, Ignazio Strauch z Varšavy, argentinský příslušník, bytem Vídeň I, Schottenring 21, se přitom zavazoval přeložit své sídlo do Brna.⁹²

Julius POPPER, HK

Ex. 25. 6. 1881⁹³–1899

Karl TROSTORFF, HK

Ex. 18. 1. 1900

Ex. 11. 12. 1905⁹⁴–1909 (†)

Belgie

Belgický honorární konzulát v Brně byl zřízen v roce 1880. Vypuknutí první světové války znamenalo jeho konec. Exequatur bylo konzulovi odňato 30. srpna 1914.⁹⁵

Leopold HERBER von ROCHOW, HK Ex. 14. 4. 1880⁹⁶–odnětí 30. 8. 1914

Francie

22. června 1910 informovalo francouzské velvyslanectví ve Vídni c. a k. ministerstvo zahraničních věcí, „... *que M. Philipp Beran, industriel, a été appelé à diriger l'agence consulaire de la République française à Brunn (Moravie), poste nouvellement crée...*“ („... že p. Philipp Beran, průmyslník, byl povolán vést agendu Francouzské republiky v Brně /Morava/, v nově vytvořené funkci...“).⁹⁷ Nový honorární konzulární agent Philipp Beran (* Svitávka, okres Boskovice 1880, † zřejmě zavražděn v průběhu druhé světové války v koncentračním táboře) byl podle dokumentace „*židovského vyznání*“ a působil jako „*šéf exportního útvaru akciové společnosti vlnárenského průmyslu*“ (dříve „M. E. Schwarz a synové Moritze Berana“ /„M. E. Schwarz und Moritz Berans Söhne“) v Brně.

⁹² HHStA, AR, Fach 9, K 26, Argentinien–Brünn (... Argentina–Brno).

⁹³ HHStA, Kabinettskanzlei, 2514/1881.

⁹⁴ HHStA, Kabinettskanzlei, 3535/1905.

⁹⁵ HHStA, KZ 2145/1914.

⁹⁶ HHStA, Kabinettskanzlei 1396/1880.

⁹⁷ HHStA, AR, Fach 9, K 32, Frankreich–Brünn, Französische Botschaft, Wien, an k.u.k. MdÄ A/63 vom 22. 6. 1910 (... Francie–Brno, francouzské velvyslanectví ve Vídni na MZV, A/63, z 22. 6. 1910).

Vypuknutí první světové války znamenalo 16. srpna 1914 konec francouzského honorárního konzulátu.⁹⁸

Philipp BERAN, HKA

červenec 1910–16. 8. 1914

Itálie

Itálie zřídila svou honorární-konzulární pobočku v Brně v roce 1877. Honorárním-konzulárním agentem se stal Karl Wessely, narozený v roce 1845 v Brně. Úřadoval ve svém bydlišti, v tehdejší Jesuitengasse 29. 23. května 1915, den poté, co Itálie vyhlásila válku Rakousko-Uhersku, Wessely svůj úřad složil.⁹⁹

Karl WESSELY, HKA

1877–23. 5. 1915

Kostarika

Na základě jmenovacího diplomu Richarda Jiméneze, prezidenta Kostarické republiky z 21. září 1912, stal se Heinrich Stern (* Brno 4. 5. 1880), bytem v Brně, Josefská ulice 24/26, vyznání židovského, honorárním konzulem Kostariky. Spolu se svým otcem Maxem působil jako zástupce továrny na výrobu vojenského sukna a vlněného zboží, firmy synové Enocha Kerna (Militärtuch- und Schaffwollwarenfabrik, „Enoch Kern's Söhne“) v Altenbergu a v Jihlavě. Svůj konzulární úřad zastával pak Stern až do zániku monarchie, z příslušné rešerše, provedené po kostarickém vyhlášení války Německé říši z 27. května 1918, totiž vyplynulo, že Kostarika Rakousko-Uhersku válku nevyhlásila a že tedy neexistoval žádný důvod k odnímání exequatur.¹⁰⁰

Heinrich STERN, HK

Ex. 14. 1. 1913¹⁰¹–28. 10. 1918

Kuba

V roce 1907 otevřela Kubánská republika svůj honorární konzulát v Brně. Honorární konzul Artur Mendl (* Žatec 1875) byl spoluvlastníkem firmy „Ep-

⁹⁸ HHStA, KZ 2066/1914.

⁹⁹ HHStA, AR, Fach 9, K 38, Italien–Brünn (... Itálie–Brno).

¹⁰⁰ HHStA, AR, Fach 9, K 28, Costa Rica–Brünn (... Kostarika–Brno).

¹⁰¹ HHStA, Kabinettskanzlei 103/1913.

stein, Mendl a Grube“ v Žatci. Mendl předtím „završil mnohaletou cestu do zámořských zemí, zejména do Západní Indie, Severní a Jižní Ameriky, podniknutou kvůli studiu tamních merkantilních zvyklostí. Na základě vlastních pozorování, jež na ostrově Kuba uskutečnil, došel k přesvědčení, že bude možné pozdvihnout a užitečně formovat export řady průmyslových výrobků, jež se v Čechách a na Moravě vyráběly...“¹⁰² Exequatur mu bylo uděleno 10. dubna 1907. Úřad existoval po dobu sotva 22 měsíců, zrušen pak byl dekretem prezidenta Kubánské republiky z 19. února 1909.

Artur MENDL, HK

Ex. 10. 4. 1907¹⁰³–19. 2. 1909

Mexiko

28. ledna 1908 jmenoval mexický prezident Porfirio Diaz mexickým honorárním konzulem v Brně Dr. Karla J. R. Poppera, což bylo c. a k. ministerstvu zahraničních věcí oznámeno mexickým vyslanectvím ve Vídni 3. března 1908.¹⁰⁴ Popper, narozený 28. května 1856 v Brně, byl moravsko-slezským zemským advokátem, byl židovského vyznání, bydlel v tehdejší Schreibwaldgasse 72 a byl synem v roce 1889 zemřelého továrníka, zabývajícím se výrobou sukna, a argentinského honorárního konzula Julia Poppera. Byl mezi jiným „kommanditistou firmy Felbinger & Komp. v Schöllschitz, firmy Oppenheim, Confiserie française, a působil i jako zplnomocněnec firmy Gabarrot & Komp. v Chalupa u Veracruzu v Mexiku, vzhledem ke svým obchodním stykům s rakousko-uherskou tabákovou reží“, byl majetný, „v politice se neangažoval“.¹⁰⁵

Dr. Karl J. R. POPPER, HK

Ex. 2. 5. 1908¹⁰⁶–28. 10. 1918

¹⁰² HHStA, AR, Fach 9, K 29, Cuba–Brünn, Schreiben Mendl an mährische Statthalterei /protokolliert 10.343 am 8. 12. 1906/ (... Kuba–Brno, Mendlův dopis moravskému místodržitelství /protokolováno jako 10.343 8. 12. 1906/).

¹⁰³ HHStA, Kabinettskanzlei 1060/1907.

¹⁰⁴ HHStA, AR, Fach 9, K 40, Mexiko–Brünn, Mex. Gesandtschaft Wien, Nr. 9, an k.u.k. MdÄ vom 3. 3. 1908 (... Mexiko–Brno, mex. vyslanectví ve Vídni, č. 9, na c. a k. MZV z 3. 3. 1908).

¹⁰⁵ HHStA, AR, Fach 9, K 40, Mexiko–Brünn, k.k. Ministerratspräsidium, 1359/M.P., vom 19. 4. 1908 an k.u.k. MdÄ (... Mexiko–Brno, c. k. prezidium ministerské rady, 1359/M.P., z 19. 4. 1908 na MZV).

¹⁰⁶ HHStA, Kabinettskanzlei, 1315/1908.

Německá říše

28. května 1878 adresovalo císařské německé velvyslanectví ve Vídni následující dopis c. a k. ministerstvu zahraničních věcí: „*Vzestupný průmyslový vývoj Moravy a jejího hlavního města Brna, jakož i z toho plynoucí rozšiřování obchodních vztahů této korunní země s Německou říší, stejně jako okolnost, že už i jiné země tam jsou konzulárně zastoupeny, podnítily záměr císařské německé vlády zřídit také v tomto městě svůj konzulát...*“¹⁰⁷ Se svým „nejpohněženějším“ podáním ze 4. srpna 1878, jež částečně v doslovném znění přebíralo text sdělení německého, obrátil se c. a k. ministr zahraničních věcí hrabě Andrassy na císaře Františka Josefa se žádostí o zřízení brněnského konzulátu: „*Se zřetelem k vzestupnému průmyslovému vývoji Moravy a jejího hlavního města, jakož i z toho plynoucímu rozšiřování obchodních vztahů této korunní země s Německou říší, zamýšlí německá vláda zřídit v Brně svůj konzulát. Na příslušnou funkci si vyhlédla spoluvlastníka soukenické továrny sourozenců Schoellerových v Brně, Gustava Ritter von Schöllera. Principiálně se nedá nic namítnout proti zřízení takového konzulátu ve městě, kde už existuje také konzulát italský a severoamerický, protože podle čl. 20 obchodní a celní smlouvy z 9. března 1868, uzavřené se Severoněmeckým spolkem a platné dnes pro celou Německou říší, je německá vláda oprávněna jmenovat své konzuly ve všech těch přístavních a obchodních centrech monarchie, v nichž mohou vykonávat svou činnost konzulové nějakého třetího státu...*“ Císař František Josef dal svůj souhlas ke zřízení německého konzulátu a k příslušnému jmenování Gustava Ritter von Schöllera (* Brno 3. 5. 1830, † Brno 18. 12. 1912) – jenž byl od roku 1874 také honorárním-konzulárním agentem USA – německým honorárním konzulem.¹⁰⁸

Schöller úřadoval až do roku 1900, kdy požádal o propuštění ze své funkce. Jeho žádosti se vyhovělo 25. července 1900.

Jeho nástupcem se stal textilní průmyslník Dr. Karl Freiherr von Offermann (* Brno 8. 1. 1850, † Baden v Dolních Rakousích 30. 6. 1908), v letech 1903/1904 také poslanec Říšské rady. Offermann vlastnil „*značný osobní majetek, lukrativní advokátní kancelář a byl jedním z vedoucích továrny na výrobu sukna firmy Johann Heinrich Offermann v Brně*“.¹⁰⁹

¹⁰⁷ HHStA, AR, Fach 9, K 30, Deutsches Reich–Brünn, k.d.t. Botschaft vom 28. 5. 1878 an k.u.k. MdÄ (... Německá říše–Brno, císařsko-něm. velvyslanectví z 28. 5. 1878 na c. a k. MZV).

¹⁰⁸ HHStA Kabinettskanzlei 2813/1878.

¹⁰⁹ HHStA, AR, Fach 9, K 30, Deutsches Reich–Brünn, k.k. Ministerratspräsidium an k.u.k. MdÄ, 1920/M.P., vom 27. 12. 1901 (... Německá říše–Brno, c. k. prezidium ministerské rady na c. a k. MZV, 1920/M.P., z 27. 12. 1901).

Po jeho smrti byl císařským německým honorárním konzulem jmenován Dr. Stephan Freiherr Haupt von Buchenrode¹¹⁰ (* Brno 27. 10. 1869, † Rio de Janeiro 4. 10. 1954). Byl zámožným průmyslníkem a vlastníkem statku ve Zlíně, jakož i dvou domů v Brně. V roce 1895 se stal c. a k. vyslaneckým atašé. Svou diplomatickou kariéru ukončil po několika měsících, ještě před chystaným nástupem na funkci c. a k. vyslanectví v Tokiu. V roce 1914 se stal prezidentem brněnské Obchodní a živnostenské komory. První světová válka znamenala pro německý honorární konzulát značné mimořádné zatížení. Jakožto honorární konzul požádal proto Haupt v roce 1914 ministerstvo zahraničních věcí v Berlíně o vyslání konzulárního úředníka z povolání. Následně pak úřadovali konzul von Bülow od června 1915 a generální konzul Wever od ledna 1916 de facto jako vedoucí honorárního konzulátu, který jako doposud vedl de iure honorární konzul Dr. Haupt.¹¹¹

Gustav Ritter von SCHÖLLER,	Ex. 10. 8. 1878 ¹¹² –25. 7. 1900
Dr. Karl Freiherr von OFFERMANN,	
int. Gerent	1901
HK	Ex. 17. 1. 1902 ¹¹³ –30. 6. 1908
Dr. Stephan Freiherr HAUPT	
von BUCHENRODE, HK	Ex. 6. 12. 1908 ¹¹⁴ –28. 10. 1918

Nizozemsko

Svůj honorární konzulát v Brně zřídilo Nizozemsko dekretem královny vdovy Emmy z 2. října 1895. Honorárním konzulem se stal Wilhelm Grünfeld, narozený v roce 1847 v Neu-Raussnitzu, velkopřůmyslník z Brna, společník kožedělné továrny Maxmiliána Grünfelda, jenž pak svůj úřad zastával až do zhroutilí Rakousko-Uherska.

Wilhelm GRÜNFELD, HK	Ex. 7. 12. 1895 ¹¹⁵ –28. 10. 1918
----------------------	--

¹¹⁰ Viz Agathon Aerni–Rudolf Agstner, Von k.k. Gesandtschaft zur Österreichischen Botschaft – Festschrift 150 Jahre Österreichischer Botschaft Bern, Diplomatische Akademie Wien, Occasional Paper-Sonderband, Wien 2000, S. 77–87 (... Vídeň 2000, s. 77–87).

¹¹¹ Po zhroutilí Rakousko-Uherska se Haupt stal (Švýcarskem ovšem neuznaným) zástupcem Německého Rakouska ve Švýcarsku (28. listopadu 1918–4. prosince 1919). Pro jeho jmenování bylo směrodatné, že sám nesl náklady své činnosti v Bernu, kde žil s manželkou, čtyřmi dětmi, služebnou, kuchařkou a jejím dítětem, komornou, pokojskou a dceřinnou vychovatelkou.

¹¹² HHStA, Kabinettskanzlei 2813/1878.

¹¹³ HHStA, Kabinettskanzlei 128/1902.

¹¹⁴ HHStA, Kabinettskanzlei 3686/1908

¹¹⁵ HHStA, Kabinettskanzlei 5456/1895.

Persie

S odvoláním na přání perských kupců nakupovat v Brně sukno zřídila zde Persie v roce 1898 svůj honorární konzulát. Honorárním konzulem se stal vídeňský bankéř Alexander Hartwich. Narodil se 15. července 1841 v obci Baja v Maďarsku jako Alexander Hirsch. Původně byl víry židovské, v roce 1873 konvertoval k vyznání evangelického, v roce 1885 se stal katolíkem a v roce 1887 si jméno změnil na Hartwich. Byl majitelem kanceláře ve Vídni I, Rengasse 6, jež zprostředkovávala prodej realit a hypotéční půjčky. Protože i nadále žil ve Vídni, obstaral si po obdržení exequatur v roce 1898 „*moravsko-slezského zemského advokáta Dr. Johanna Jarolima*¹¹⁶ jakožto svého zástupce na vyřizování konzulárních záležitostí“.¹¹⁷

Alexander HARTWICH, HK

Ex. 18. 1. 1898¹¹⁸–28. 10. 1918

Řecko

Řecko zamýšlelo zříditi honorární konzulát v Brně a jmenovat honorárním konzulem Jakoba Bernsteina v roce 1910. Bernstein se narodil v Praze v roce 1860, byl židovského vyznání a obchodním společníkem továrny na výrobu vlněného zboží Augusta Mährischela, s.s r.o. (Wollwarenfabrik August Mährischel, Ges.m.b.H.) v Brně a výlučným prodejcem akciové společnosti vlnářenského průmyslu, dříve firma „Synové Moritze Berana“ (viz pasáž *Fran- cie*). Zřízení konzulátu se nerealizovalo.¹¹⁹

Srbsko

V roce 1897 zřídilo svůj honorární konzulát v Brně Srbsko. Honorární konzul Arnold Marek, narozený v roce 1838 v uherské (*resp. slovenské – pozn. překladatele*) Levoči, byl „*ředitelem spolku Gisela na zaopatřování dívek na vdávání*“ a také prvního vojenského pojišťovacího ústavu („*Militärdienst-versicherungsanstalt*“) ve Vídni. Vypuknutí první světové války znamenalo i konec srbského honorárního konzulátu ve Vídni. Exequatur bylo konzulovi

¹¹⁶ Ten zastupoval též tureckého honorárního konzula Thalberga, který žil jakožto bankéř ve Vídni.

¹¹⁷ HHStA, AR, Fach 9, K 45, Persien–Brünn (... Persie–Brno).

¹¹⁸ HHStA, Kabinettskanzlei 186/1898.

¹¹⁹ HHStA, AR, Fach 9, K 34, Griechenland–Brünn (... Řecko–Brno).

odňato 28. července 1914,¹²⁰ a poté, co byla tato informace 13. srpna 1914 notifikována Markovu zástupci, Siegfriedu Kesslerovi, úřad svou činnost zastavil.

Arnold MAREK, HK

Ex. 17. 5. 1897¹²¹–13. 8. 1914

Španělsko

Na předchozí podnět Obchodní a živnostenské komory v Brně z roku 1883 zřídilo zde v roce 1884 svůj honorární vicekonzulát Španělsko, „*ayant égard au développement des rapports commerciaux entre l'Espagne et cet Empire le Gouvernement des S.M. le Roi... vient de décider la création d'un vice-consulat dans la capitale de la Moravie...*“ („*majíc ohled na potřebu zajistit rozvoj obchodních vztahů mezi Španělskem a monarchií, rozhodla vláda Jeho královské milosti... o založení vicekonzulátu v moravském hlavním městě...*“), hlásil dopis španělského vyslance ve Vídni ministerstvu zahraničních věcí z 10. července 1884. Honorárním vicekonzulem se stal Hermann Spitz, továrník, angažující se ve výrobě česané a lisované příze v Brně, vyznání židovského. Se žádostí o udělení exequatur obrátil se na císaře 21. srpna 1884 ministr zahraničních věcí hrabě Kalnoky. Císař je udělil 25. srpna 1884, a poté, co Hermann Spitz v roce 1901 zemřel, obdržel je v roce 1866 i jeho syn, Alexander Spitz, rovněž židovského vyznání, podíl- ník brněnské továrny na česanou přízi a filc (Brünner Kammgarn- und Press- tuchfabrik), bytem v tehdejší Zieglergasse 9. Poslední dokument, který se ho týká a je z roku 1915, hlásí, že „*zprostředkovával doručování dopisů do za- hraničí*“.¹²²

Hermann SPITZ, HVK

Ex. 25. 8. 1884¹²³– 1991 (†)

Alexander SPITZ, HK

Ex. 10. 9. 1901¹²⁴–28. 10. 1918

¹²⁰ HHStAKabinettskanzlei, 1881/1914.

¹²¹ HHStA, Kabinettskanzlei, 1962/1897.

¹²² HHStA, AR, Fach 9, K 52, Spanien–Brünn (... Španělsko–Brno).

¹²³ HHStA, Kabinettskanzlei, 3051/1884.

¹²⁴ HHStA, Kabinettskanzlei, 2563/1901.

Turecko

Ediktem z 9. ramedánu 1310 od hidžry jmenoval osmanský sultán ve Vídni žijícího bankéře Josepha Thalberga¹²⁵ tureckým honorárním konzulem v Brně, exequatur mu bylo uděleno 9. června 1893. Thalberg se narodil v roce 1838 ve Vídni jako Joseph Kohn, v roce 1884 si však příjmení změnil na Thalberg. Od roku 1872 byl rakouským občanem, předtím občanem uherským, a to s příslušností do Sezemitz (*slovenská Silica u Rožňavy – pozn. překladatele*). Thalberg byl majitelem bankovní společnosti „Josef Kohn & Comp. Bankovní společnost“ („Josef Kohn & Comp. Bankgesellschaft“), viceprezidentem ředitelské rady „Disconto und Effectenbank“ v Budapešti, majitelem a vydavatelem časopisu *Kapitalista (Der Capitalist)* a také vlastníkem realit. V roce 1900 byl jmenován honorárním-generálním konzulem a úřad povýšil na honorární-generální konzulát. Nevedl jej sice osobně, žádné problémy to však zjevně nezpůsobovalo. „*Ze skutečnosti, že otomanský konzul v Brně Josef Thalberg bydlí ve Vídni, žádné potíže nevyplývají. Odhlížeje od menšího úředního provozu, jímž je otomanský konzulát v Brně zatěžován, to může být dáno také tím, že Thalberg při své občasně nepřítomnosti zajišťuje výkon své konzulární funkce zastupováním advokáta Dr. Johanna Jarolima.*“¹²⁶

Když Thalberg v roce 1901 zemřel, byl honorární-generální konzulát zrušen, o čemž turecké velvyslanectví podalo ministerstvu zahraničních věcí zprávu 6. dubna 1903. V roce 1910 byl honorární konzulát v Brně zřízen znovu, přičemž honorárním konzulem byl jmenován Arnold Grünfeld.¹²⁷

Joseph THALBERG, HK

Ex. 9. 6. 1893¹²⁸

HGK

Ex. 22. 9. 1900¹²⁹–1901 (†)

Arnold GRÜNFELD, HK

Ex. 13. 12. 1910¹³⁰

¹²⁵ Vnuk Josepha Thalberga, Hans J. Thalberg (* Vídeň 4. 5. 1916, † Vídeň 13. 7. 2003) byl rakouský diplomat, blízký spolupracovník Bruna Kreiskeho, generální konzul v Západním Berlíně v l. 1958–1962, jakož i velvyslanec v Mexiku v l. 1966–1971, v Číně v l. 1971–1973 a Švýcarsku v l. 1975–1981. Viz Hans J. Thalberg, Von der Kunst, Österreicher zu sein – Erinnerungen und Tagebuchnotizen, Wien 1984.

¹²⁶ HHStA, AR, Fach 9, K 50, Türkei–Brünn, k.k. Ministerpräsident (Badeni) 241 M.P., an Minister des Äußern vom 20. 3. 1896 (... Turecko–Brno, c. k. ministerský předseda /Badeni/, 241 M.P., na ministra zahraničních věcí z 20. 3. 1896).

¹²⁷ HHStA, AR, Fach 9, K 54 Türkei–Brünn (... Turecko–Brno).

¹²⁸ HHStA, Kabinettskanzlei, 2484/1893.

¹²⁹ HHStA, Kabinettskanzlei, 2531/1900.

¹³⁰ HHStA, Kabinettskanzlei, 3959/1910.

Uruguay

V roce 1912 zřídila Uruguay honorární konzulát v Brně. Honorárním konzulem se stal Siegfried Stein, narozený v Brně 9. května 1881 a tamtéž i bydlící, v tehdejší Neugasse 59. Stein narukoval 1. března do války a svoji funkci složil. Ministerstvo zahraničních věcí Uruguaye v Montevideu anulovalo následně 23. listopadu 1917 jeho jmenování.¹³¹

Siegfried STEIN, HK

Ex. 29. 10. 1913¹³² – složení úřadu
1. 3. 1915

Velká Británie

Velká Británie zřídila svůj honorární vicekonzulát v Brně v roce 1910. Honorárním vicekonzulem byl jmenován George Villiers Neumark, narozený roku 1882 v Brně jako syn majitele soukenické továrny Paula Neumarka a jeho ženy Franzisky, roz. Cossmannové, hlášený v Leedsu, evangelík, šéf a spoluvlastník soukenické továrny v Dornikgasse 27. Neumarkova funkce skončila 15. srpna 1914.¹³³

George Villiers NEUMARK, HVK

12. 5. 1910–15. 8. 1914

Venezuela

12. března 1890 jmenoval venezuelský prezident brněnského advokáta a velkostatkáře Dr. Františka Ladislava Chleboráda, narozeného v roce 1839, honorárním konzulem Venezuely v Brně. „*Se zřetelem k jeho nepřilíš příznivé pověsti*“ mu však bylo exequatur odepřeno.

Karlovy Vary

Amerika, Spojené státy (severo)americké

Již v roce 1888 zamýšlely Spojené státy americké zříditi svůj konzulát v Karlových Varech, což však tehdy úřady odmítly. Státní místodržitelství,

¹³¹ HHStA, AR, Fach 9, K 52 Uruguay.

¹³² HHStA, Kabinettskanzlei, 2593/1913.

¹³³ HHStA AR, Fach 9, K 35.

resp. c. a k. ministerstvo zahraničních věcí bylo nanejvýš ochotno akceptovat podobnou konzulární přítomnost po dobu lázeňské sezony. Se zřetelem na tento postoj americká strana zjišťovala, zda by namísto toho nemohla zřídít konzulát spíše v Chebu.¹³⁴

Od roku 1904 úřadoval americký konzulární úředník John S. Twells jakožto „komerční agent“ v Karlových Varech. V roce 1906 zde byl jmenován konzulem, o čemž také americké velvyslanectví ve Vídni informovalo c. a k. ministerstvo zahraničních věcí ve Vídni.

9. dubna 1917 se obrátil ministr zahraničních věcí Černín na císaře Karla I. se supplikou: „*S ohledem na přerušení našich diplomatických styků se Spojenými státy americkými a na zastavení činnosti našich konzulárních zástupců v této republice se jako přiměřené jeví zastavit činnost konzulárních úřadů Spojených států amerických na území rakousko-uherské monarchie rovněž.*“ Týkalo se to také pobočky v Karlových Varech..., přičemž „*zastavením činnosti příslušných konzulárních úřadů zanikly také funkce přiděleného jim personálu...*“.¹³⁵

John Steel TWELLS, komerční
agent

1904

Ex. 25. 11. 1906¹³⁶

K

Will L. LOWRIE, K

Ex. 2. 8. 1909¹³⁷

Charles L. HOOVER, K

Ex. 30. 10. 1912¹³⁸

J. Wallace YOUNG, K

Ex. 16. 10. 1914¹³⁹—odnětí 14. 4. 1917

Brazílie

V lednu 1874 jmenoval brazilský vyslanec ve Vídni karlovarského majitele domu Benedicta Veita brazilským honorárním vicekonzulem v Karlových Varech. Státní místodržitelství a c. a k. ministerstvo zahraničních věcí požadavek odmítly: „*La ville des Carlsbad est une petite ville, connue seulement*

¹³⁴ HHStA, AR, Fach 9, K 43, Konsulate Nordamerika–Eger (... konzuláty Severní Amerika–Cheb).

¹³⁵ HHStA, Kabinettskanzlei, Vortrag Czernin, 9. 4. 1917, Ah. Entschliebung 14. 4. 1917, KZ 596/1917 (... usnesení Poslanecké sněmovny, žádost Černínova, 9. 4. 1917, 14. 4. 1917, KZ 596/1917).

¹³⁶ HHStA, Kabinettskanzlei, 3521/1906.

¹³⁷ HHStA, Kabinettskanzlei, 2518/1909.

¹³⁸ HHStA, Kabinettskanzlei, 2580/1912.

¹³⁹ HHStA, Kabinettskanzlei, 2301/1914.

par ses eaux, et qui n'a pas d'importance ni commerciale, ni industrielle, aucune puissance ne l'a trouvé nécessaire de s'y faire représenter, pas même des États Unis et l'Allemagne...“ („Město Karlovy Vary jsou malé město, známé pouze svými léčivými prameny, a nemají žádný význam ani obchodní, ani průmyslový, žádná mocnost nepovažovala za nutné být tu reprezentována, ani Spojené státy či Německo...“)¹⁴⁰

Německá říše

V roce 1916 se Městská rada Karlových Varů obrátila na ministerstvo zahraničních věcí v Berlíně s prosbou o „zřízení císařského konzulátu v Karlových Varech nebo alespoň o pověření císařského konzula v Praze tím, aby v období od 1. května do 30. září stanovil jeden den v týdnu jakožto den úřední...“. Berlín ovšem tuto žádost odmítl.

Řecko

Řecký král jmenoval 30. 9./12. 10. 1896 lékaře Dr. Oskara Krause řeckým honorárním konzulem v Karlových Varech, o čemž se c. a k. ministerstvo zahraničních věcí dozvědělo sdělením s datem 16./28. 10. 1896. Doktor Oskar Kraus, narozený ve Vídni 4. srpna 1863, židovského vyznání, studoval ve Vídni medicínu a od roku 1889 byl lékařem v Karlových Varech. Místodržitelství v Čechách vystupovalo zpočátku s rozhodností proti zřízení tohoto honorárního vicekonzulátu, resp. „... proti tomu, aby se řeckému vicekonzulovi umožnilo zde úřadovat, a to se zdůvodněním, že obchodní kontakty, které karlovarský okres, popř. území v obvodu chebské obchodní komory udržuje s Řeckem, jsou bezvýznamné, že v průmyslových kruzích okresu žádné takové volání po zřízení podobného konzulátu doposud nezaznělo a že při nepatrném počtu lázeňských hostů z Řecka se od podobného konzulárního zastoupení uvedené země nedá očekávat žádná podpora obchodu s ní...“.¹⁴¹ Přesto zaujala c. k. vláda k žádosti poněkud velkorysejší postoj a Dr. Kraus obdržel 22. dubna 1897 od císaře Františka Josefa exequatúr.

Úřad byl pak 11. června 1900 povýšen dekretem krále Jiřího na honorární konzulát 2. třídy. Od roku 1875 byl jeho představitel manželským partnerem

¹⁴⁰ HHStA, AR, Fach 9, K 9, Brasilien–Karlsbad, k.u.k. MdÄ an brasilian. Gesandtschaft, Wien, vom 30. 1. 1874 (... Brazílie–Karlovy Vary, c. a k. MZV na brazilské vyslanectví ve Vídni z 30. 1. 1874).

¹⁴¹ HHStA, AR, Fach 9, K 34, Griechenland–Karlsbad (... Řecko–Karlovy Vary).

Elsy Londonové, dcery „*notně zbohatlého lázeňského lékaře Dr. Londona z Karlových Varů*“; vlastnil zde dům nesoucí název „Malteserkreuz“. Doktor Kraus se v srpnu 1914 přihlásil dobrovolně do služby v armádě a od 13. 9. 1914 působil 4 měsíce jako šéflékař chirurgického oddělení c. k. vojenského lazaretu č. 1, Vídeň-Baumgarten, od 13. 2. 1915 pak jakožto šéf 1. chirurgického oddělení „rezervního špitálu“ č. 17, Vídeň-Währing.¹⁴²

Když 29. června 1917 vyhlásilo Řecko Rakousko-Uhersku válku, bylo na základě žádosti ministra zahraničních věcí hraběte Černína z 2. července 1917 výše zmíněné exequatur nejvyšším výnosem ze 7. července 1917 honorárnímu konzulovi Dr. Krausovi odňato.¹⁴³

Dr. Oskar KRAUS, HVK

Ex. 22. 4. 1897¹⁴⁴

Hk 2. třídy

Ex. 20. 11. 1900¹⁴⁵—odnětí 7. 7. 1917¹⁴⁶

Velká Británie

Velká Británie zřídila v roce 1911 honorární vicekonzulát v Karlových Varech. Honorárnímu vicekonzulovi H. M. Gannovi byl výkon konzulárních funkcí umožněn k 11. červnu 1911. Vypuknutí první světové války znamenalo ovšem jeho konec. Gann předal 14. srpna 1914 akta svého úřadu konzulovi USA a odcestoval do Švýcarska.

Hugh M. GANN, HVK

11. 6. 1911–14. 8. 1914

Liberec

Amerika, Spojené státy (severo)americké

Konzulární úřad USA v Liberci zahájil svou činnost 24. srpna 1883 jmenováním rakouského příslušníka Gustava Hermanna honorárním-konzulárním agentem.¹⁴⁷ V roce 1893 byl úřad přeměněn na konzulát výkonný.

¹⁴² Dtto.

¹⁴³ HHStA, KZ 1341/1917.

¹⁴⁴ HHStA, Kabinettskanzlei, 1554/1897.

¹⁴⁵ HHStA, Kabinettskanzlei, 3085/1900.

¹⁴⁶ HHStA, Kabinettskanzlei, 1341/1917.

¹⁴⁷ HHStA, AR, Fach 9, K 44, Nordamerika–Reichenberg (Severní Amerika–Liberec).

9. dubna 1917 se ministr zahraničních věcí hrabě Černín obrátil na císaře Karla I. s následující žádostí: „*S ohledem na přerušeni našich diplomatických styků se Spojenými státy americkými a zastavení činnosti našich konzulárních zástupců v této republice se jako přiměřené jeví, zastaví-li konzulární úřady Spojených států amerických svou činnost na území rakousko-uherské monarchie rovněž.*“ Týkalo se to také konzulátu v Liberci. „*Zastavením činnosti příslušných konzulárních zástupců zanikly také funkce přiděleného jim personálu...*“ Císař Karel I. s tím vslovil 14. dubna 1917 svůj souhlas.

Gustav HERMANN, HKA	23. 4. 1883–1886
John B. HAWES, komerční agent	1887–1891
Friedrich WAGNER, VK	1892–1893
Hugo C. JACOBI, K	Ex. 16. 12. 1893 ¹⁴⁸
Frank W. MAHIN, K	Ex. 24. 1. 1898 ¹⁴⁹
Silas C. Mc FARLAND, K	Ex. 7. 9. 1902 ¹⁵⁰
Charles B. HARRIS, K	Ex. 19. 8. 1907 ¹⁵¹
William J. PIKE, K	Ex. 21. 8. 1910 ¹⁵²
Nicholas R. SNYDER, K	Ex. 15. 6. 1914 ¹⁵³ –14. 4. 1917 ¹⁵⁴

Mexiko

V roce 1901 měla mexická vláda v úmyslu jmenovat Wilhelma Kramera na funkci konzula v Liberci. Žádné další pokračování však tato záležitost už neměla.¹⁵⁵

Španělsko

V roce 1892 požadovaly liberecké hospodářské kruhy zřízení španělského honorárního konzulátu v Liberci. Záležitost však neměla, s ohledem na odmítavý postoj státního místodržitelství, žádné další pokračování.

¹⁴⁸ HHStA, Kabinetskanzlei, 5251/1893.

¹⁴⁹ HHStA, Kabinetskanzlei, 259/1898.

¹⁵⁰ HHStA, Kabinetskanzlei, 2276/1902.

¹⁵¹ HHStA, Kabinetskanzlei, 2596/1907.

¹⁵² HHStA, Kabinetskanzlei, 2732/1910.

¹⁵³ HHStA, Kabinetskanzlei, 1468/1914.

¹⁵⁴ HHStA, Kabinetskanzlei, 596/1917.

¹⁵⁵ HHStA, AR, Fach 9, K 40, Mexico–Reichenberg (... Mexiko–Liberec).

Uruguay

V červenci 1912 zaslal vyslanec Uruguaye ve Vídni c. a k. ministerstvu zahraničních věcí o zřízení konzulárního úřadu v Liberci a jmenování Franze Adama honorárním konzulem. V důsledku odmítavého postoje Vídně – Adam byl rakouský státní příslušník – Uruguay od této nóty upustila.

Děčín-Podmokly

Amerika, Spojené státy (severo)americké

V roce 1890 požadovali podmokelští podnikatelé zřízení „*pobočky slovního konzulátu Spojených států amerických*“. Tato záležitost neměla však žádné další pokračování.¹⁵⁶ V roce 1895 se obrátila Obchodní a živnostenská komora v Liberci „*jménem kupeckých svazů a většiny počtu průmyslníků a obchodníků z Děčína-Podmokel a okolí*“ na washingtonské ministerstvo zahraničních věcí se žádostí o zřízení konzulární pobočky USA v Děčíně.¹⁵⁷ Žádost však americká vláda zamítla.

Německá říše

Již v roce 1916 se v Děčíně-Podmoklech objevil požadavek na zřízení konzulátu Německé říše. Městská rada Františkových Lázní adresovala v dubnu 1916 c. a k. ministerstvu zahraničních věcí následující petici: „... *Nedávno zavedená ztížení provozu na naší říšské hranici s říší Německou dávají už nyní pocítit značný pokles vzájemných hospodářských vztahů v obou příhraničních územích. Je proto dobře pochopitelné, jestliže se v průmyslových a obchodních kruzích zdejších příhraničních území uplatňuje v zájmu udržení mnohstranných vztahů a obchodních spojení se sousedními částmi Bavorska a Saska co nejživější přání a dobře odůvodněné snažení, dosáhnout v Chebu, ve městě, které se nachází v blízkosti bavorské a saské hranice, zřízení německého konzulátu...*“¹⁵⁸

¹⁵⁶ HHStA, AR, Fach 9, K 42, Nordamerika–Bodenbach (... Severní Amerika–Podmokly).

¹⁵⁷ HHStA, AR, Fach 9, K 44, Handels- u. Gewerbekammer Reichenberg an k.k. Handelsministerium vom 19. 8. 1895 (... Obchodní a živnostenská komora v Liberci na c.k. ministerstvo obchodu z 19. 8. 1895).

¹⁵⁸ HHStA, AR, Fach 9, K 300, Deutsches Reich–Eger (...Německá říše–Cheb).

Jelikož se však zřízení konzulátu na pořadu dne neobjevovalo, ujala se této věci začátkem roku 1918 Obchodní a živnostenská komora v Liberci. Požádala c. k. ministerstvo obchodu „*o intervenci s cílem prosadit u německé císařské vlády zřízení zvláštního německého pasového kontrolního místa pro severní a východní Čechy se sídlem v Liberci nebo Děčíně-Podmoklech*“. Ministerstvo zahraničních věcí tuto žádost zamítlo.¹⁵⁹

Existují kromě toho i doklady o návrzích na zřízení německého konzulátu v Děčíně či pasového kontrolního místa v Děčíně a Trutnově, k jejichž realizaci ovšem nikdy nedošlo.

Cheb

Německá říše

Od roku 1917 do roku 1918 existovalo v Chebu „pasové oddělení“. Jeho prvním vedoucím byl Paul Roh (* Erfurt 1. 11. 1870, † Baden-Baden /SRN/ 24. 10. 1958). Po něm následoval generální konzul Gustav Humbert (* Berlín 27. 1. 1864, † Berlín 15. 11. 1933) a jako další zde nastoupil královský úřední soudní rada Warmuth, který předtím úřadoval jako císařský okresní soudce.

Paul ROH, K	5. 4. 1917–1. 8. 1917
Gustav HUMBERT, GK	1. 8.–15. 12. 1917
WARMUTH, král. úřední soudní rada	12. 12. 1917–
Gustav HUMBERT, činnost GK utlumena	?–28. 10. 1918

Jablonec nad Nisou

Amerika, Spojené státy (severo)americké

V roce 1911 sepsala Městská rada v Jablonci petici za zřízení konzulární pobočky USA. Americké ministerstvo zahraničních věcí požadavek odmítlo,

¹⁵⁹ HHStA, AR, Fach 9, K 30, Deutsches Reich–Bodenbach, k.k. Handelsministerium an k.k. Ministerratspräsidium 777/HM vom 23. 2. 1918 (... Německá říše–Podmokly, c. k. ministerstvo obchodu na c.k. předsednictvo ministerské rady 777/HM z 23. 2. 1918).

nebot podle něho se předpoklady ke zřízení americké konzulární pobočky „*nejevily jakožto naplněné*“.¹⁶⁰

Střední Amerika (středoamerická republika Mayor)

Smlouvou z Ampaly z 20. června 1895 konstituovaná unie San Salvadoru, Nikaraguy a Hondurasu, nazvaná tehdy „Republica Mayor“, zřídila v Jablonci svůj honorární konzulát v roce 1897. Honorární konzul Jakob Mahla byl členem skloexportní firmy „Bratři Mahlové“ v Jablonci. Rozpad této středoamerické republiky znamenal následně ukončení činnosti konzulátu v důsledku zániku vysílajícího státu.

Jakob MAHLA, HK

Ex. 13. 8. 1897¹⁶¹–21. 11. 1898

Nový Bor

Amerika, Spojené státy (severo)americké

Ještě před již zmíněnou intervencí Obchodní a živnostenské komory v Liberci byl v Novém Boru jmenován, v březnu roku 1892, konzulárním agentem z povolání William L. Dunham.¹⁶²

9. dubna 1917 se ministr zahraničních věcí hrabě Černín obrátil na císaře Karla I. s následujícím žádostí: „*S ohledem na přerušeni našich diplomatických styků se Spojenými státy americkými a na zastavení činnosti našich konzulárních zástupců v této republice se jako přiměřené jeví, zastaví-li konzulární úřady Spojených států amerických svou činnost na území rakousko-uherské monarchie rovněž.*“ Týkalo se to i pobočky v Novém Boru, jejíž titulář neobdržel předtím žádné exequatur, nýbrž „*kterému byl výkon jeho konzulární funkce pouze umožněn... Zastavením činnosti příslušných konzulárních úřadů zanikly také funkce přiděleného jim personálu...*“¹⁶³

William L. DUNHAM, KA

březen 1892

Frank SILLER, KA

1899–odnětí 14. 4. 1917

¹⁶⁰ HHStA, AR, Fach 9, K 42, Nordamerika–Gablonz, k.u.k. Botschaft Washington X-M vom 1. 2. 1912 an k.u.k. MdÄ (... Severní Amerika–Jablonec, c. a k. velvyslanectví ve Washingtonu X-M z 1. 2. 1912 na c. a k. MZV).

¹⁶¹ HHStA, Kabinettskanzlei, 3313/1897.

¹⁶² HHStA, AR, Fach 9, K 43, Nordamerika–Haida (Severní Amerika–Nový Bor).

¹⁶³ HHStA, Kabinettskanzlei, 596/1917, Vortrag Czernin 9. 4. 1917, Ah. Entschliebung 14. 4. 1917 (... žádost Černínova 9. 4. 1917, usnesení Poslanecké sněmovny 14. 4. 1917).

Mexiko

V roce 1903 zamýšlelo Mexiko jmenovat Franze F. Schinkela, majitele sklářské manufaktury „F. Schinkel“ v nedalekých Arnultovicích, honorárním konzulem v Novém Boru. Poté, co c. k. ministerstvo vnitra sdělilo c. a k. ministerstvu zahraničních věcí, „že titulář příslušného cizího zastoupení musí být buďto konzul z povolání, nebo příslušník vysílajícího státu,“¹⁶⁴ neměla už celá věc žádné další pokračování.

Španělsko

V roce 1908 byl na místo královského španělského honorárního konzula v Novém Boru určen Carl A. G. Hosch, jelikož však byl rakouským příslušníkem, nebylo jeho jmenování uznáno.

Plzeň

Itálie

V roce 1910 zamýšlela Itálie zřídit konzulární pobočku v Plzni. Poté, co v dané souvislosti c. k. okresní hejtmanství zjistilo, že v tomto městě žijí pouze čtyři italská státní příslušníci, byla žádost zamítnuta.

Bratislava

Mexiko

Dekretem z 20. 1. 1908 jmenoval mexický prezident Porfirio Diaz maďarského občana Josefa von Palugyay mexickým konzulem v Bratislavě, o čemž mexické vyslanectví ve Vídni informovalo c. a k. ministerstvo zahraničních věcí svým sdělením z 3. 3. 1908. J. Palugyay byl podle všeho otcem honorárního konzula Uruguaye Franze Palugyaye. Další údaje již akta neobsahují.¹⁶⁵

Josef von PALUGYAY

Ex. 21. 4. 1908¹⁶⁶–28. 10. 1918

¹⁶⁴ HHStA, AR, Fach 9, K 40, Mexico–Haida, k.k. Ministerium des Innern, 1188 M.I. an k.u.k. MdÄ vom 7. 3. 1904 (... Mexiko–Nový Bor, c. k. ministerstvo vnitra, 1188 M.I. na c. a k. MZV ze 7. 3. 1904).

¹⁶⁵ HHStA, AR, Fach 9, K 40, Mexico–Pressburg (... Mexiko–Bratislava).

¹⁶⁶ HHStA, Kabinettskanzlei, 1198/1908.

Řecko

Sdělením z 26. září/8. října informovalo řecké vyslanectví c. a k. ministerstvo zahraničních věcí, „*que par Decret Royal en date du 1er Septembre un Consulat de Grèce a été créé à Pressbourg dont Monsieur Michael G. Koimzoglu a été nommé titulaire avec le grade de Consul honoraire*“ („že královským dekretem z 1. září byl zřízen řecký konzulát v Bratislavě, jehož titulářem s hodností honorárního konzula byl jmenován pan Michael G. Koimzoglu“).¹⁶⁷ Michael Koimzoglu byl původně turecký státní příslušník, získal však rakouské státní občanství a žil v tehdejší bratislavském Ligetfalu. Byl průmyslníkem a měl podíl v „První maďarské továrně na kovové trubky“ („Erste ungarische Metallschlauchfabrik“).

Michael G. KOIMZOGLU

Ex. 6. 6. 1913¹⁶⁸–odnětí 7. 7. 1917

Uruguay

V září 1912 informovalo uruguayské vyslanectví ve Vídni c. a k. ministerstvo zahraničních věcí o zřízení honorárního konzulátu v Bratislavě a jmenování Franze Palugyaye honorárním konzulem.¹⁶⁹ Jmenovací dekret prezidenta José Battle y Ordonze byl opatřen datem 16. července 1913. Franz Palugyay se narodil v Bratislavě 21. června 1878 a od roku 1903 byl spolumajitelem firmy „J. Palugyay a syn“ („J. Palugyay und Sohn“).¹⁷⁰ Podle příslušné dokumentace platil „v morálním a politickém ohledu za zcela spolehlivého a žil v příznivých materiálních poměrech“.

Franz PALUGYAY de KISPOLUGYA

et BODAFALVA, HK

Ex. 18. 2. 1914¹⁷¹–28. 10. 1918

¹⁶⁷ HHStA, AR, Fach 9, K 35, Griechenland–Pressburg, Griech. Gesandtschaft Wien No. 1094 an MdÄ vom 26. 9./8. 10. 1912 (... Řecko–Bratislava, řecké vyslanectví ve Vídni, č. 1094, na MZV z 26. 9./8. 10. 1912).

¹⁶⁸ HHStA, Kabinettskanzlei, 1339/1913.

¹⁶⁹ HHStA, AR, Fach 9, K 52, Uruguay–Pressburg, Ges. Uruguay 376 an k.u.k. Ministerium des Äußern, Sept. 1912 (... Uruguay–Bratislava, vysl. Uruguaye, 376, na c. a k. ministerstvo zahraničních věcí, září 1912).

¹⁷⁰ Šlo podle všeho o známou firmu obchodníka s vínem Josefa von Palugyaye, jehož palác je dnes sídlem slovenského ministerstva zahraničních věcí.

¹⁷¹ HHStA, Kabinettskanzlei, 381/1914.

Rudolf Agstner

Rakouský diplomat a historik se narodil v roce 1951 v nizozemském Haagu. Studoval archeologii a dějiny Blízkého východu na telavivské univerzitě (1969–1970), práva na Vídeňské univerzitě (1971–1975) a následně také na vídeňské Diplomatické akademii (1975–1977). V roce 1977 vstoupil do rakouských diplomatických služeb. Působil jako diplomat na rakouských velvyslanectvích v Paříži (1980–1981), Bruselu (1981), Tripolisu (1981–1984), stálém zastoupení při OSN v New Yorku (1984–1987), Káhiře (1991–1996) a v letech 2005–2006 jako poslední vedoucí bonnské pobočky rakouského velvyslanectví v Berlíně. Od roku 2006 je velvyslancem v Etiopii a stálým zástupcem své země při Africké unii.

Je odborníkem na dějiny rakouské a rakousko-uherské diplomacie a diplomatické služby, resp. rakouské přítomnosti na Blízkém východě a ve východní Africe, a autor dosud 14 knih a více než stovky odborných článků. Byl editorem šesti z celkem čtrnácti svazků dokumentů k rakousko-izraelským vztahům. Souhrnný rozsah jeho prací a studií představuje celkem více než 9000 stran. Od roku 1978 přispívá svými biografickými medailony rakouských a rakousko-uherských diplomatů do mnohasvazkového *Rakouského biografického lexikonu 1815–1950*.

Od roku 2001 přednáší na innsbrucké univerzitě, v roce 2004 mu byl udělen titul profesora.

Vor der Entstehung der Tschechoslowakei. Die böhmischen Länder als Interessensziel der ausländischen diplomatischen Dienste

Mit dem Herbst des Jahres 1918 beginnt die Geschichtsschreibung der Diplomatie der Tschechoslowakischen Republik – des, aus den Trümmern der Österreich-Ungarischen Monarchie neu entstandenen Staates. Tschechoslowakischen diplomatischen Anstrengungen nach dem Jahre 1918 – ihren Erfolgen und Mißerfolgen – widmet sich seit geraumer Zeit jede Menge von tschechischen wie auch ausländischen Historiker in einer ganzen Reihe von verfaßten Monographien bzw. Artikeln. Insbesondere die Gestalt Edvard Beneš's mit seinen außenpolitischen Aktivitäten gehört zu den beliebtesten Themen tschechischer Historiker, gleich ob es sich um seine Aktivitäten im Rahmen der Kleinen und Großen Entente handelt, um seine diplomatischen Bemühungen gegenüber Großmächten oder um seine Initiativen im Rahmen des Völkerbundes. Viel weniger, ja eher ausnahmsweise, kann Leser ausführlicheres erfahren über das faktische Fungieren der tschechoslowakischen Diplomatie, der Struktur Beneš's Außenministeriums, Ausbau des Netzes von tschechoslowakischen diplomatischen Vertretungen, über die personelle und finanzielle Politik dieser bedeutenden Institution usw.¹ Mit Verwunderung nimmt man da allerdings zur Kenntnis, dass noch weniger von Seiten der tschechischen Geschichtsschreibung das österreichisch-ungarische Vorspiel der tschechoslowakischen Diplomatie reflektiert wird.

Am Anfang habe ich absichtlich die Formulierung vermieden, zur Geburtsstunde der tschechoslowakischen Diplomatie wäre am 28 Oktober 1918 gekommen, an dem Tag also, wo, *de iure*, die unabhängige Tschechoslowakische Republik entstanden ist, bzw. dass wohl erst seit dieser Zeit an, hätte man die Geschichte der tschechoslowakischen Diplomatie schreiben können – ihre Anfänge greifen nämlich noch ein paar Tage vor der Ausrufung des unabhän-

¹ Am ausführlichsten, wie auch immer ebenfalls hier in eher bescheidenen Ausmaßen, berichtet man über eine ganze Reihe von interessanten Einzelheiten dieser Art im Schlußkapitel des Werkes von Jindřich Dejmek, *Tschechoslowakei, seine Nachbarn und Großmächte im XX. (von 1918 bis 1922)*. Prag: Zentrum für Wirtschaft und Politik, 2002.

gigen Staates zurück, zu dem Tag, an dem Frankreich die Tschechoslowakische Republik als unabhängigen Staat zum 17. Oktober 1918 anerkannt, bzw. mit ihr diplomatische Beziehung aufgenommen hatte (folgt dann in schneller Reihenfolge von Italien und Großbritannien).² Der Französische Schritt mag man wohl als überraschend bezeichnen, bei jeglicher Wertschätzung dieser Art sollte man allerdings zur Kenntnis nehmen, daß er nicht nur aufgrund von Aktivitäten bzw. Initiativen von Freunden der Tschechoslowakei in Frankreich vorgenommen wurde, sondern als Resultat der Analyse von Berichten über die Lage in den böhmischen Ländern, die die politische Repräsentation Frankreichs aus der direkten Quelle schöpfte, aus dem effektiven Konsulat, das in Prag seit fast einem Vierteljahrhundert wirkte, bis seine Tätigkeit am Anfang des Ersten Weltkrieges, infolge der Kriegserklärung Frankreichs an Österreich-Ungarn, eingestellt werden mußte. Über noch bessere (und auch aktuellere) Informationen über die Lage verfügte allerdings das amerikanische State Department, dessen Repräsentanten ihre Entscheidungen hinsichtlich des ihrerseits eventuell gewährten Beistandes offenkundig nicht nur unter dem Einfluß T. G. Masaryk bzw. einer ganzen Menge seiner einflußreichen „Freunde“ trafen, sondern bestimmt auch aufgrund der ausführlichen, von seiten ihrer vier (!) effektiven Konsulate auf dem Gebiet des Königreichs Böhmen gemeldeten Informationen. Die Schlüsselrolle muß dabei die Berichterstattung des amerikanischen Konsulat in Prag gespielt haben, das in der Stadt seit ganzen 48 Jahre wirkte (währenddessen sich in seiner Leitung sechzehn Karrierediplomaten nacheinander das Amt weitergegeben haben) bis zum April 1917, als Österreich-Ungarn aus ‚Nibelungentreue‘ zum verbündeten Deutschen Reich die diplomatischen Beziehungen zu den Vereinigten Staaten abbrach.

Über ähnlich umfassende Informationen verfügte auch Deutschland, dessen letzter Generalkonsul in Prag, der F. von Gebtsattel hieß, das Amt ganze zehn Jahre innehatte und in seine Berliner Zentrale erst in März 1919 zurückbeordert wurde. Und es ist eben diese Studie von Agstner, die auf unwiderlegbare Weise belegt, daß die deutsche diplomatische Anwesenheit in Prag nicht erst mit der Errichtung des Amtes des Bevollmächtigten und dem Amtsantritt sei-

² Mit gleichermaßen formell unbegründeter Vorgangsweise, diesmal vom Beharrungsvermögen geprägt, handelte übrigens auch Diplomatie Österreich-Ungarns, als sie noch Anfang November, sieben Tage nach der Proklamierung der tschechoslowakischen Unabhängigkeit, der Kaiser dem neuen spanischen Honorarkonsul Hermann, in Prag, zu diesem Zeitpunkt also auf dem Gebiet des schon ehemaligen Königreich Böhmen, Exequatur erteilte.

nes Leiters Samuel Sänger am 1. April 1919 beginnt,³ sondern daß das deutsche Amt ununterbrochen tätig war – wie auch immer der Aufenthalt des F. von Gebsattel in Prag nach dem Oktober 1918 aller Wahrscheinlichkeit nach der tschechoslowakischen Seite gegenüber nicht formalisiert wurde.

So zeigt Rudolf Agstner’s Studie auch, daß die sämtlichen auf die „neue“ Tschechoslowakei ausgerichteten Aktivitäten dieser Art für eine ganze Menge von Ländern keinesfalls mit einer Fahrt ins Blaue gleichgesetzt werden konnten, sondern daß man sie eher mit einer Fortsetzung des schon fruhier angesetzten Trends gleichsetzen konnte, währenddessen sich Prag und die böhmischen Länder insgesamt zum interessanten Objekt nicht nur konsularischer, sondern schrittweise auch geschäftlicher und politischer Betätigungen von verschiedenen unabhängigen Staaten Europas und Amerika mauserten. Die Anknüpfung diplomatischer Beziehungen mit der neuen Tschechoslowakei und Errichtung diplomatischer Ämter auf seinem Gebiet bedeutete so für Länder wie Deutschland, USA oder Frankreich eine Reihe der sich schrittweise anbahnenden Abwandlungen, die keinesfalls mit einem Anfang bei Null gleichzusetzen wären, wie es wohl manchmal der tschechoslowakischen Diplomatie vorkommen mag. Um etliche Aspekte der Geschichte der tschechoslowakischen diplomatischen Beziehungen besser begreifen zu können, muß man sich ebenso mit ihrem Österreich-ungarischen „Vorspiel“ bekannt machen ebenso wie mit ihrem „letzten Akt“ in Zeiten des Protektorats Böhmens und Mährens.

Ich hoffe, daß diese Studie, deren Ausarbeitung wir in der Hauptabteilung für Planung und Analysen initiiert haben, zusätzlich auch das Interesse an anderen auf die Tschechoslowakei bezogenen Aspekte der Geschichte der Diplomatie anregen vermag – insbesondere an der Tätigkeit von Tschechen in österreichischen und Österreich-ungarischen Diensten, beziehungsweise um weiteren Zeitraum, als die böhmischen Länder wieder zum bloßen Interessenobjekt der ausländischen diplomatischen Dienste geworden sind, d.h. nach der Besetzung der Tschechoslowakei im März 1939. Auch im erwähnten Protektorat wirkte allerdings, über kurz oder lang, eine Reihe von ausländischen Konsularmissionen, in die sich die ehemaligen Botschaften in der Tschecho-

³ Wie zum Beispiel anhand des Studiums des Nachschlagebuches über die *Anknüpfung diplomatischer Beziehungen und Errichtung diplomatischer Vertretungen der Tschechoslowakei im Ausland und fremder Staaten in der Tschechoslowakei 1918–1985*. Prag: Foderales Ministerium für auswärtige Angelegenheiten, Hauptabteilung für Archivalien und Dokumentation, 1987.

slowakei umwandeln – was nicht nur Missionen der mit Deutschland sympathisierenden Länder (z.B. Italien), neutralen Staaten (Schweiz) betraf, sondern auch diejenigen Länder, die eindeutig signalisierten, dass sie Befürworter der Erhaltung der Tschechoslowakei bzw. ihrer Wiederherstellung wären (z.B. die Vereinigten Staaten, deren Konsulat in Prag bis zum Jahre 1940 tätig war).

Jaroslav Olša, jr.

Die fremden Konsulate in Böhmen und Mähren sowie in Pressburg 1869–1918

Vor 90 Jahren zerfiel die Österreichisch-Ungarische Monarchie. Am 28. Oktober 1918 wurde in Prag die Tschechoslowakische Republik ausgerufen. Die folgende Studie versucht die Geschichte der fremden Konsulate sowie jener, die geplant waren, in Böhmen, Mähren und Pressburg vor dem 28. Oktober 1918 darzustellen. Dabei brachte das Studium der im Fach 9 „Fremde Konsulate“ der Administrativen Registratur im Haus-, Hof und Staatsarchiv in Wien I, Minoritenplatz 1 verwahrten Akten, welche der Staubschicht nach zu schließen offenbar kaum je untersucht wurden, einige Überraschungen.

Als 1864 die Vereinigten Staaten von Nord-Amerika beabsichtigten, Consularagentien in Prag und Brünn zu errichten, wurde auf das Anliegen in Wien gar nicht weiter eingegangen.¹ Dies war auch nicht verwunderlich, denn vor dem Jahre 1867 gestattete die k.k. Regierung „*Consular-Functionäre fremder Staaten*“ nur in den „*österreichischen Häfen und Handelsplätzen*“. Derartige Beschränkungen waren nicht ungewöhnlich; so untersagten z.B. die Niederlande bis 1860 fremde Konsuln in ihren Kolonien, das Königreich Preußen nach 1815 fremde Konsuln im Binnenland und ab 1866 im gerade annektierten Hannover. Die russische Regierung ließ, wie der k.k. Botschafter Gesandte in St. Petersburg 1865 nach Wien berichtete, die Bestellung fremder Konsuln im Innern des Reiches, mit Ausnahme von Moskau und Warschau, nicht zu.

Der „*Staatsschematismus des Kaiserthums Österreichs*“ verzeichnet 1866 Konsulate in folgenden Orten:

Triest	39
Wien	34
Venedig	28
Fiume (Rijeka)	15

¹ Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien (HHSStA), Administrative Registratur (AR), Fach 9, Karton (K) 13, Nordamerika.

Ragusa (Dubrovnik)	7
Bozen (Bolzano), Buccari (Bakar), Zara (Zadar), Zengg (Senj)	je 2
Curzola (Korcula), Lesina (Hvar), Lussin (Losinj), Lussinpiccolo (Malij Losinj), Sebenico (Sibenik), Spalato (Split), Pirano (Piran)	je 1

Aus dieser Aufstellung ist ersichtlich, dass damals von den 116 fremden Konsulaten im Kaiserthum Österreich 80 in Küstenstädten der Adria und nur 36 im Inland – davon 34 in der Reichshauptstadt Wien und 2 in Bozen / Südtirol – gelegen waren. Diese Situation sollte sich bald ändern.

Am 11. Dezember 1866 schloss das Kaiserthum Österreich mit dem Französischen Kaiserreich eine Konsular-Konvention, in deren Art I festgesetzt war, *„dass jedem der hohen vertragschließenden Teile freistehe Generalconsuln, Consuln u.s.w. in den Häfen und Handelsplätzen des anderen Teiles zu bestellen, unter Vorbehalt des Rechtes jedoch jene Orte hievon auszunehmen, wo ihnen solches angemessen erscheinen wird, vorausgesetzt dass dieser Vorbehalt allen Mächten gegenüber gleichmäßig Anwendung findet“*.

Dementsprechend machte der k.k. Minister des Äußern, Baron Beust, den Kaiser in seinem Vortrag vom 22. März 1867 auf diese neue Bestimmung aufmerksam: *„Hiernach wird Euer Majestät Regierung die bisherige Regel nicht wohl aufrecht halten können, fremde Consuln in keiner Binnenstadt zuzulassen, ebenso wenig wird sie nach dem Vorgange mit Frankreich auch anderen Regierungen verweigern können, deren Consuln da zuzulassen wo französische zugelassen worden und es ist sehr wahrscheinlich, dass in kurzer Zeit das Anlangen einer größeren Anzahl Consuln in Österreich und namentlich auch an Binnenplätzen zu bestellen von allen jenen Staaten an Euere Majestät Regierung gerichtet werden wird, bei sich fremde Consuln ohne grundsätzliche Einschränkung zulassen.*

Die Städte Pest, Agram, Krakau, Lemberg, Prag, Brünn vielleicht Linz und Innsbruck, sodann Handelsplätze an der trockenen Reichsgrenze, wie Brody, Orsowa, Kronstadt, Metkovich etc. könnten ins Auge gefasst werden, um nach Maßgabe ihrer Bedeutung für die benachbarten Handelsstaaten als geeignete Sitze fremder Consulate zu erscheinen.

Es fragt sich nun: welches sind die Gefahren und Nachteile, welche aus der Zulassung anerkannter fremder Agenten consularischen Characters an den genannten Plätzen zu befürchten stehen?“

Nach eingehender Erörterung der Vorteile und Nachteile kam Baron Beust zum Schluss, dass die Vorteile überwiegen. Bereits am 23. Oktober 1864 hatte

die türkische Regierung Murad Effendi zum Konsul in Orsova für das Banat bestellt, und jahrelang beharrlich auf der Bestellung ihres Konsuls bestanden. Nachdem Russland dort schon vorher viele Jahre ein Konsulat unterhielt, war eine Ablehnung des türkischen Ansuchens auch kaum denkbar.

Kaiser Franz Josef erteilte jedenfalls am 25. März 1867 das Exequatur für Murad Effendi und ermächtigte den Minister des Äußern „*bei ähnlich vorkommenden Fällen nach Ihrem Antrage vorzugehen*“. In der Folge bestellte das Königreich Bayern 1868 einen Honorarkonsul in Budapest.²

Ab 1867 war auch der Weg für Konsulate in Böhmen und Mähren frei. Im August 1869 errichteten die USA, Zielland von laufend steigenden Zahlen von tschechischen und deutschböhmischem Auswanderern, ein Konsulat in Prag.³

Für Böhmen galt eine besondere, in der Monarchie einzigartige Regelung: hier konnten fremde Staaten nur effektive Konsulate errichten, die von Berufskonsuln des Entsendestaates geleitet wurden, oder Honorarämter, deren Leiter die Staatsbürgerschaft des fremden Staates haben mussten (z.B. der Schweizer Honorarkonsul Märky in Prag). Die Ernennung österreichischer Staatsangehöriger zu fremden Honorarkonsuln in Prag, Reichenberg, Karlsbad, Gablonz oder Haida war ausgeschlossen, auch wenn es fallweise, aus Gründen die in den Akten nicht ersichtlich sind, solche gab (wie Dr. Kraus, Honorarkonsul von Griechenland in Karlsbad).

1903 wurde z.B. der Antrag Argentinien, den österreichischen Staatsangehörigen Julius Grünbaum zum Honorarkonsul in Prag zu bestellen abgelehnt, „*da keine Veranlassung gegeben ist, von dem hinsichtlich der Ernennung fremder Consularvertreter in Prag bisher beobachteten Grundsätze abzuweichen, wonach daselbst nur solche Consularvertreter zuzulassen sind, welche entweder wirkliche Staatsbeamte oder falls die den Charakter von Honorarfunctionären bekleiden, Angehörige des sie bestellenden fremden Staates sind...*“.⁴ Grünbaum wurde 1906 argentinischer Honorarkonsul in Innsbruck.

² HHStA, Kabinettskanzlei, 1274/1867.

³ Der erste Konsul in Prag war interessanterweise ein k.k. Konsul gewesen. 1822 geruhte Kaiser Franz I „*die Errichtung eines Generalkonsulates in Magdeburg zu bewilligen und für diesen Posten ... Hauptmann von Eichhoff ... zu ernennen*“. Nachdem Preußen „*sich gegen die Aufstellung von Konsulaten auf preußischem Gebiete ausgesprochen hatte*“ musste eine andere Lösung gefunden werden. Kaiser Franz I. genehmigte daraufhin eine Verwendung Eichhoffs „*an verschiedenen Punkten, wo es eben Not tun wird, namentlich aber auch in Prag*“. Es ist nicht ersichtlich ob und wie lange Eichhoff in Prag amtierte.

⁴ HHStA, AR, F 9, K 29; k.k. Ministerpräsident, No. 1554, an k.u.k. Ministerium des Äußern vom 16. 10. 1903.

Eine ähnliche Erfahrung machte die spanische Botschaft in Wien, als sie 1908 Carl A.G.Hosch zum königlich spanischen Honorarkonsularagenten in Haida / Novy Bor bestellte. Die Ernennung Hoschs, der österreichischer Staatsbürger war, wurde nicht anerkannt, „*da nach den mit der k.k. Regierung getroffenen Vereinbarungen im Bereich des Königreichs Böhmen nur jene Personen als Consularfunctionäre zugelassen werden können, welche Berufsconsuln oder Angehörige des schickenden Staates sind*“.⁵

Die Ernennung von fremden Consuln in Prag war besonders sensibel und wurde viele Jahre verhindert; auch das benachbarte Deutsche Reich konnte erst 1899 ein Konsulat in Prag errichten, obwohl es nach dem Wortlaut des Handels- und Zollvertrags zwischen Österreich-Ungarn und dem Norddeutschen Bund vom 9. März 1868 berechtigt war, Consuln in allen denjenigen Hafen- und Handelsplätzen der Monarchie zu ernennen, in denen Consuln irgendeines dritten Staates amtierten, was ja in Prag seit 1869 der Fall war.

Die restriktive Haltung hatte einen Grund – Rußland. Als 1884 Spanien die Absicht hatte, in Prag einen Honorarkonsul zu bestellen, wurde die Angelegenheit geprüft: „*Seit Jahren hält das Ministerium an dem Grundsatz fest, dass die Bestellung von fremden Consuln in Prag tunlichst hintan zuhalten sei, weil sonst Russland auf Basis der Meistbegünstigung ebenfalls befugt wäre für Prag respective Böhmen einen Consul zu ernennen...*“⁶

Besonders eifrig, die Errichtung neuer Consulate in Prag zu fordern, war die Prager Handels- und Gewerbekammer. Am 26. April 1892 hatte sich die Kammer an das k.k. Handelsministerium in Wien gewandt, „*damit in Prag für Böhmen mehrere Consular-Vertretungen von europäischen Staaten errichtet werden*“. Konkret war, wie der Betreff auf dem Aktenstück zeigt, an die Errichtung von Consulatn durch Deutschland, Italien, Belgien, die Schweiz, Frankreich, England und Russland gedacht.

Das Ansinnen wurde vom k.k. Handelsminister scharf zurückgewiesen. „*Bei Prüfung des Gegenstandes vermisse ich vor Allem eine Darlegung der praktischen Bedürfnisse welche etwa für ein derart weitgehendes Begehren geltend gemacht werden könnten und ich kann in der allgemeinen Erörterung der Nützlichkeit von Consulatn für Zwecke des Handels und in den Hinweisen auf den Bestand von fremden Consulatn in anderen großen Städten worauf sich die citierte Eingabe beschränkt, eine solche Begründung nicht er-*

⁵ HHStA, AR, Fach 9, K 51, Spanien–Haida.

⁶ HHStA, AR, Fach 9, K 52, Spanien, MdÄ ad 8219/10/1884 vom 11. 4. 1884.

kennen. Da es sich daher um eine Angelegenheit handelt, welche in erster Linie das Interesse fremder Staaten berührt und mir auch dafür, dass sich dasselbe mit einem vaterländischen Bedürfnisse begegne, keinerlei Anhaltspunkte vorliegen, so bin ich nicht in der Lage diesem Begehren eine Folge zu geben, zumal eine Concentrierung der Consulate in Prag für Böhmen, wie dasselbe in der Eingabe angedeutet ist, schon deshalb ausgeschlossen ist, weil eben die industrie- und exportreichsten Gegenden Böhmens von der Landeshauptstadt weit entfernt sind.“⁷

Während der k.k. Handelsminister noch die geographische Entfernung von der mehrheitlich tschechischen Stadt Prag zu den von Deutsch-Böhmen bewohnten böhmischen Industrieregionen an der Grenze zum Deutschen Reich als Ausrede bemühte, kam der ebenfalls um Stellungnahme ersuchte k.k. Minister des Innern, zugleich k.k. Ministerpräsident, Graf Taaffe,⁸ ein mit einer böhmischen Gräfin verheirateter Nachfahre irischer Einwanderer, gleich zu Sache: „... ich in dem Ansuchen der ihrer überwiegenden Mehrheit nach czechischen Handels- und Gewerbekammer in Prag um die Errichtung fremder Consulate daselbst nur einen neuerlichen Akt des derzeit leider auf die Spitze getriebenen nationalen Chauvinismus zu erblicken vermag und mich schon aus politischen Rücksichten entschieden gegen die Errichtung von Consulaten Frankreichs und Russlands in Prag erklären müsste.“⁹

Damit war immerhin der Weg frei für Konsulate der Schweiz (1897), Großbritanniens (1898) und des Deutschen Reiches in Prag (1899). Bemerkenswerter Weise konnte Frankreich allerdings schon 1897 ein Konsulat in Prag errichten.

1908/1909 war ein russisches Konsulat in Prag nicht mehr zu verhindern. Oft und lange genug hatten Prager Wirtschaftskreise nach einem solchen zur Förderung des Exports nach Russland verlangt. Die Frage war nur mehr, ob die österreichisch-ungarische Regierung bei der russischen Regierung wegen der raschen Errichtung intervenieren sollte. Der Statthalter in Böhmen, Graf Coudenhove, war entschieden dagegen: „Ein russisches Konsulat in Prag dürfte voraussichtlich die Entwicklung der geschäftlichen Beziehungen mit Russland günstig beeinflussen, wäre aber sonst für die Interessen der heimi-

⁷ HHStA, AR, Fach 9, K 48, Russland–Prag, k.k. Handelsminister an Prager Handels- und Gewerbekammer 20.950.

⁸ Eduard Graf Taaffe von Carlingford, 1833–1895.

⁹ HHStA, AR, Fach 9, K 48, Russland–Prag, k.k. Ministerium des Innern an k.k. Handelsministerium No. 1828/M.I., vom 18. 5. 1892.

schen Industrie, namentlich aber für eine Förderung des böhmischen Exports nach Russland von keiner besonderen Bedeutung, weil ein solches Konsulat doch berufsmäßig die Produkte Russlands, also die Einfuhr russischer Waren nach Böhmen, zu unterstützen hätte... Nur dadurch könnte ein russisches Konsulat in Prag der böhmischen Industrie und den böhmischen Exporten gewisse Vorteile bieten. Dass es die Erfüllung einiger gerade für den russischen Verkehr wichtiger Formalitäten ... erleichtert, dass es raschere und zuverlässigere Informationen namentlich in Zoll, Transport und Kreditgesetzgebung und die Anbahnung direkter geschäftlicher Verbindungen mit Russland ermöglicht. Die Vorteile, die ein russisches Konsulat der heimischen Industrie zu bringen vermöchte, sind aber keine so großen, dass sie eine auf die Errichtung desselben abzielende Intervention der österreichisch-ungarischen Regierung bei der russischen Regierung begründen könnte... Aber auch vom staatspolitischen Gesichtspunkte aus glaube ich eine Einflussnahme beider russischen Regierung wegen Aktivierung des Konsulats in Prag mit Rücksicht auf die gegebenen Verhältnisse in der gegenwärtigen Zeit nicht für opportun erachten zu sollen... Dass dann durch den Bestand eines russischen Konsulats in Prag die lebhaften Bestrebungen in Böhmen eine kräftige Förderung erfahren und den Beziehungen zwischen beiden Völkern und den russischen offiziellen Kreisen in nicht geringem Maße erleichtern würden, darf wohl nicht in Zweifel gezogen werden. Unter solchen Umständen erscheint gewiss die Befürchtung gerechtfertigt, dass ein russisches Konsulat zu national-politischen Parteizwecken und Demonstrationen missbraucht werden könnte...“¹⁰

Ein anderes Land warf auch Probleme auf – Serbien. Land machte Im Jahre 1887 plante das Königreich Serbien den Prager Industriellen Emil Ritter von Kubinzky zum Honorarkonsul in Prag zu ernennen; die Sache zerschlug sich.¹¹ In späteren Jahren scheinen Moriz Doctor, „*Großindustrieller in Prag*“ und Johann Votruba, Präsident des Exportvereins für Böhmen, Mähren und Schlesien als Kandidaten für den Posten auf. Im Zusammenhang mit Votrubas Kandidatur untersuchte der k.k. Statthalter in Prag diese Frage und teilte dem k.k. Minister des Innern mit: „*Die Zulassung eines serbischen Konsuls in Prag würde wohl in gewissen Kreisen neuerlich das Bestreben wachrufen,*

¹⁰ HHStA, AR, Fach 9, K 48, Russland–Prag, k.k.Statthaltereipräsidium in Böhmen 2880, vom 30. 3. 1909.

¹¹ Kubinzky wurde später noch im selben Jahr Honorar-Vizekonsul am US-Konsulat Prag.

*auch ein russisches Konsulat in Prag errichten zu wollen, gegen welchen Plan nach wie vor gewichtige politische Bedenken obwalten.*¹²

Als schließlich in den Jahren 1912/13 böhmische Wirtschaftskreise ein serbisches Konsulat in Prag forderten, um böhmische Exporte in das durch die beiden Balkankriege stark vergrößerte Serbien zu fördern, hatte sich die Frage eines russischen Konsulats schon erledigt – seit 1910 amtierte ein kaiserlich russischer Konsul in Prag. Ende Juli 1914 – schon nach Abbruch der diplomatischen Beziehungen – wurde schließlich und wohl aus Versehen das Exequatur für den serbischen Konsul in Prag erteilt, wo bereits ein Konsulatssekretär mit den vorbereitenden Maßnahmen beschäftigt war. Das serbische Konsulat, das durch den Ausbruch des 1. Weltkriegs nie seinen Dienstbetrieb aufnahm, hätte seine Bleibe im Gebäude des damals geplanten Neubaus des russischen Konsulats finden sollen – beide Staaten arbeiteten offenbar eng zusammen.

Der Posten in Prag war in jeder Hinsicht gefährlich. Die in Wien verwahrten Akten lassen den Schluss zu, dass vor allem die Berufskonsuln des Deutschen Reiches sowie von Frankreich und Russland überwacht wurden. Für deutsche Konsuln in Prag war es wichtig, Abstand zu den großdeutschen Kreisen zu halten, während der Konsul Frankreichs besser auf Distanz zu jenen tschechischen Kreisen ging, die enge Kontakte mit Paris hielten. Der Konsul von Russland war als Vertreter der einzigen slawischen Großmacht ohnehin verdächtig.

Manchmal wurde die Errichtung eines Honorarkonsulats auch auf anderem Wege verhindert. Am 12. März 1890 hatte der Präsident von Venezuela den „*Advokaten und Großgrundbesitzer*“ Dr. Franz Ladislav Chleborad¹³ in Brünn, laut Akt geboren 1839, zum Honorarkonsul Venezuelas in Brünn bestellt. Dessen Ansuchen an das Ministerium des Äußern, datiert Brünn 23. April 1890, um Erteilung des Exequaturs wurde in Wien abgelehnt. „*Im Hinblick auf den wenig vorteilhaften Ruf*“, den Chleborad in den Augen der mährischen Statthalterei als bekannter tschechischer Arbeiterführer und im Hinblick auf eine aufgebauschte Geschichte um Schulden genoß, weigerte sich das k.u.k. Ministerium des Äußern, das Ansuchen um Erteilung des Exequaturs dem Kaiser vorzulegen.¹⁴ Dr. Chleborad scheint der einzige Tscheche in den Akten des

¹² HHStA, AR, Fach 9, K 51, Serbien–Prag, k.k. Statthalter an k.k. Minister des Innern vom 4. 11. 1905.

¹³ * Habry 14. 11. 1839, † St. Petersburg, Russland 11. 8. 1911. Arbeiterführer und Mitbegründer der Bank Slavie.

¹⁴ HHStA, AR, Fach 9, K 53, Venezuela–Brünn.

Haus-, Hof- und Staatsarchivs über die fremden Konsulate in Böhmen und Mähren zu sein.

Im Jahre 1890 traten „in aller Ehrfurcht“ zahlreiche „Inhaber protocollierter Firmen in Bodenbach“ an das k.u.k. Ministerium des Äußern heran und beantragten die Errichtung einer „Filiale des löblichen Konsulats der Vereinigten Staaten von Amerika in Bodenbach an...“. Die Angelegenheit wurde nicht weiterverfolgt.¹⁵

Aber nicht nur die Ernennung von Konsuln in Prag warf Probleme auf – auch die Ernennung von Honorarkonsuln in Reichenberg wurde von der Statthalterei nicht immer gerne gesehen. Als Reichenberger Wirtschaftskreise 1892 die Forderung nach Errichtung eines spanischen Honorarkonsulates in Reichenberg vorbringen, erlitten sie eine Abfuhr. Der k.k. Statthalter in Prag beendete die Träume der Reichenberger: „Die ganze Aktion der Reichenberger Kreise für diese Konsulatserrichtung scheint mir weniger aus dem praktischen Bedürfnisse hervorgegangen zu sein, als vielmehr in einer gewissen Eitelkeit und in dem Streben ihren Grund zu haben, Reichenberg in commerzieller und handelspolitischer Beziehung zum Centrum Nordböhmens zu machen, ein Streben, welches, bei Abgang eines praktischen Vorteils für die beteiligten Kreise, wohl kaum besondere Begünstigung und Förderung verdient.“¹⁶

1895 wandte sich die offenbar, was die Forderung nach neuen Konsulaten anging, sehr aktive Handels- und Gewerbekammer Reichenberg „seitens der kaufmännischen Vereine und einer großen Anzahl von Industrie und Kaufleuten Tetschen-Bodenbachs und Umgebung“ wegen der Errichtung einer Konsularagentur der USA in Tetschen an den Secretary of State in Washington.¹⁷ Der Wunsch wurde von der US – Bundesregierung abgelehnt „weil eine solche bereits in Haida bestehe und die hierländischen Handelsinteressen nicht bedeutend genug seien, um die Errichtung eines neuen Consularamtes als erforderlich ansehen zu lassen“.¹⁸

Die Wiederaufnahme der diplomatischen Beziehungen zwischen Österreich-Ungarn und Mexiko im Jahre 1901¹⁹ ermöglichte Mexiko, in Österreich-

¹⁵ HHStA, AR, Fach 9, K 42, Nordamerika–Bodenbach.

¹⁶ HHStA, AR, Fach 9, K 51, Spanien–Reichenberg, k.k. Statthalterei in Böhmen an k.k. Ministerpräsident (Taaffe) Zl. 7963 vom 21. 7. 1892.

¹⁷ HHStA, AR, Fach 9, K 44, Handels- und Gewerbekammer Reichenberg an k.k. Handelsministerium vom 19. 8. 1895.

¹⁸ HHStA, AR, Fach 9, K 44, k.u.k. Gesandtschaft Washington II-E vom 6. 1. 1896 an k.u.k. MdÄ.

¹⁹ Rudolf Agstner, Austria (-Hungary) and her Diplomatic and Consular Missions in Mexico and Guatemala, Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs, Band 52, Wien 2007, S. 273–315.

Ungarn Konsulate zu errichten. Wie der k.u.k. Gesandte in Mexico City, Gilbert Graf Hohenwart-Gerlachstein berichtete, waren von mexikanischer Seite „*vorerst ... die Städte Wien, Budapest, Triest, Fiume, Prag und Reichenberg als Sitz der neuen Ämter in Aussicht genommen*“.²⁰

Im September 1911 richtete der Stadtrat von Gablonz an der Neisse eine Petition wegen Errichtung einer Konsularagentie der USA, und rühmte diese als einen „*so hervorragenden Welthandelsplatz, wie er in der Stadt Gablonz an der Neisse besteht...*“. Die k.u.k. Botschaft Washington berichtete schließlich, dass laut US Department of State die Voraussetzungen für die Errichtung einer US-Konsularagentie „*nicht gegeben erscheinen*“.²¹

Die in Mähren bzw. Pressburg tätigen Konsuln waren Honorarkonsuln (im deutschen Sprachgebrauch Wahlkonsuln), die unentgeltlich tätig waren und meist österreichische bzw. ungarische Staatsbürger waren. Österreichische bzw. ungarische Staatsangehörige (wie z.B. der belgische Honorarkonsul Herber von Rochow oder der kubanische Honorarkonsul Artur Mendl in Brünn) benötigten zunächst die Genehmigung der k.k. bzw. der königlich ungarischen Regierung, die zusammen mit dem Exequatur durch „*Allerhöchste Entschliebung*“ von Kaiser und König Franz Josef I erteilt wurde; diese wurde immer an die Bedingung geknüpft, dass die „*Jurisdiktions- und staatsbürgerlichen Verhältnisse*“ des Bewerbers „*keine Änderung erleiden*“.

Bei den Honorarkonsuln fällt auf, dass diese fast ausschließlich mosaischen Glaubens waren, auch wenn das religiöse Bekenntnis in den Akten nicht immer erwähnt ist. Die Honorarkonsulate befanden sich in der Regel am Sitz der Firma des Honorarkonsuls.

Bei fremden Konsuln, die Berufskonsuln waren (Staatsbeamte), war die Verwaltungspraxis des k.u.k. Ministeriums des Äußern uneinheitlich. Anfangs nahm der k.u.k. Minister des Äußern „*Umgang davon*“ diese fremden Konsuln zu prüfen; später wurden die fremden Konsuln, wie 1910 der erste russische Konsul in Prag, Hofrat Wladimir Joukowsky, einer Überprüfung unterzogen; nie überprüft wurden die Konsuln der USA in Karlsbad, Prag und Reichenberg.

Für Honorarvizekonsuln und Honorarkonsularagenten, die ein konsularisches Amt leiteten, galt nach der Verwaltungspraxis der Monarchie, dass diese

²⁰ HHSStA, AR, Fach 9, K 40, Mexiko I/1, k.u.k. Gesandtschaft Mexico, 22/HP an k.u.k. MdÄ, vom 18. 10. 1901.

²¹ HHSStA, AR, Fach 9, K 42, Nordamerika-Gablonz, k.u.k. Botschaft Washington, X-M, vom 1. 2. 1912 an k.u.k. MdÄ.

von der zuständigen Statthalterei „zur Ausübung der Konsularfunktionen zugelassen wurden“. Dies bedeutete später, dass den Konsularfunktionären dieser Kategorien der Feindstaaten nach Ausbruch des 1. Weltkrieges kein Exequatur entzogen werden brauchte.

Für Brünn galt eine weitere Ausnahme – einige Honorarkonsuln (Hartwich, Persien; Thalberg, Türkei) hatten ihren Wohnsitz in Wien und ließen die konsularischen Geschäfte durch ein und denselben Rechtsanwalt als Vertreter besorgen – eine Praxis, die das k.u.k. Ministerium des Äußern bei den österreichisch – ungarischen Honorarkonsuln im Ausland aber nicht tolerierte.

Schon nach kurzer Zeit waren in Mähren Honorarkonsulate in Brünn / Brno (1874) und in Böhmen Konsulate und Honorarkonsulate in Haida / Novy Bor (1893), Gablonz / Jablonec (1897), Karlsbad / Karlovy Vary (1897), Prag / Praha (1869) und Reichenberg / Liberec (1884) entstanden.

1904 liegt das erste Aktenstück mit der Forderung nach Errichtung eines Konsulates in der Ost-Slowakei vor. Die USA hatten damals die Absicht, wegen der großen Auswanderung aus der Monarchie dort zwei zusätzliche Konsulate, und zwar in Krakau und Lemberg (L'viv), somit beide in Galizien, zu errichten. Dies ließ zwei Mitglieder des Stadtrates von Kaschau (Kosice) nicht ruhen, darin eine Intrige des k.u.k. Außenministers Graf Goluchowski, ein Pole, zu vermuten, und statt dessen für „*Kaschau als Mittelpunkt der sehr beträchtlichen ungarischen Auswanderung*“ die Forderung nach Errichtung eines Konsulats in dieser Stadt zu erheben.²²

Das Ansinnen Italiens in Pilsen eine Konsularagentur zu errichten wurde 1910 vom Ministerium des Äußern abgelehnt, nachdem eine Überprüfung durch die k.k. Bezirkshauptmannschaft Pilsen ergeben hatte, dass in dieser Stadt nur vier italienische Staatsangehörige lebten.²³

Als im Juli 1912 der Gesandte Uruguays in Wien dem k.u.k. Ministerium des Äußern die Errichtung von Konsularämtern in Brünn, Reichenberg und Prag (sowie im September 1912 in Poszony / Bratislava / Pressburg) notifizierte, wurde die Angelegenheit genau geprüft. Die Ernennung Siegfried Steins zum Honorarkonsul in Brünn wurde akzeptiert, die Ernennung Anselm Götzels in Prag von Uruguay annulliert und was den für Reichenberg in Aussicht genommenen Franz Adam anlangte „*so kann derselbe als österreichischer Staatsangehöriger unsererseits nicht anerkannt werden, nachdem für*

²² HHStA, AR, Fach 9, K 43, Nordamerika–Kaschau, MdÄ 35.904/1904, vom 13. 5. 1904.

²³ HHStA, AR, Fach 9, K 38, Italien.

den Bereich des Königreichs Böhmen nur solche fremde Konsuln zugelassen werden, welche entweder Berufskonsuln oder Angehörige des beschickenden Staates sind“.²⁴

Man prüfte sogar noch genauer: „Mit Rücksicht auf die von allen südamerikanischen Staaten betriebene Ansiedlungspropaganda dürfte es sich empfehlen, im vorliegenden Falle denselben Standpunkt einzunehmen, der bezüglich anderer südamerikanischer Staaten (Argentinien und Chile) hierorts vertreten wurde. Die Zustimmung wurde nur unter der Bedingung gegeben, dass der argentinischen Regierung bedeutet wurde, dass der Bestand der Konsularämter nur insolange geduldet werden würde, als die Tituläre sich in keiner Weise mit einer Propaganda für die Auswanderung befassen... Übrigens erscheint diese Vorgangsweise bezüglich Uruguay umso mehr begründet, als der hiesige uruguayische Gesandte ... selbst die Auswanderung von 50 galizischen Erntearbeitern vermittelt hat...“²⁵

Nach dem „Personalstand des k.u.k. Ministeriums des kaiserlichen und königlichen Hauses und des Äußern“ vom 9. März 1914 – dem letzten vor Ausbruch des 1. Weltkrieges – bestanden damals in Prag fünf Konsulate und drei Honorarkonsulate. Eine vergleichsweise bescheidene Zahl, denn in der von der Einwohnerzahl vergleichbaren Hafenstadt Triest unterhielten 37 Staaten Konsulate – 14 Berufskonsulate und 23 Honorarkonsulate.

Der 1. Weltkrieg brachte schon im August 1914 eine erhebliche Verringerung der Anzahl der Konsulate in Österreich-Ungarn. Böhmen und Mähren. Schon im Juli und August schlossen die Konsulate von Russland, Frankreich, Großbritannien, Belgien.

Am 23. Mai 1915 erklärte der italienische König Österreich-Ungarn den Krieg. Noch am selben Tag unterbreitete der k.u.k. Minister des Äußern, Graf Burian, Kaiser Franz Josef nachstehenden, offenbar schon einige Zeit zuvor vorbereiteten allerunterthänigsten Vortrag: „Infolge des Ausbruches des Krieges mit Italien ist es notwendig dafür Vorsorge zu treffen, dass die in den Gebieten der österreichisch-ungarischen Monarchie bestehenden kgl. italienischen Konsularämter ehestens ihre Tätigkeit einstellen. Dermalen bestehen kgl. italienische Konsularämter: in Brünn, Innsbruck, Lussinpiccolo, Metkovich, Parenzo, Prag, Ragusa, Rovigno, Sebenico, Spalato, Triest, Villach und Zara, ferner in Agram, Budapest, Fiume, Portoré-Buccari und Zengg, endlich

²⁴ HHStA, AR, Fach 9, K 52 Uruguay, MdÄ 63.899/10/1913 und 57.906/10/1913.

²⁵ HHStA, AR, Fach 9, K 52, k.k. Ministerium des Innern, No. 9874, an k.u.k. Ministerium des Äußern, ad 76290/10.

in Sarajewo. Die Tituläre der Konsularämter in Innsbruck, Prag, Triest, Zara, Budapest, Fiume und Sarajewo besitzen das Allerhöchste Exequatur, während die Tituläre der übrigen Konsularämter bloß seitens der Lokalbehörden in ihrer konsularischen Eigenschaft anerkannt und zur Ausübung der konsularischen Funktionen zugelassen sind. Der Fortragende wagt es somit den allerunterthänigsten Vortrag zu stellen, dass Eure Majestät sich Allergnädigst bestimmt finden mögen, Den Titulären der kgl. italienischen Konsularämtern in Innsbruck, Prag, Triest, Zara, Budapest, Fiume und Sarajewo das Exequatur zu entziehen. Wegen Einstellung der Amtstätigkeit der übrigen kgl. italienischen Konsularämter wird das Erforderliche im eigenen Wirkungsbereiche des Ministeriums des Äußern veranlaßt. Mit den Erlöschen der Funktionen der Vorstände der kgl. italienischen Konsularämter gelangen auch die Funktionen des denselben zugeteilten Personales zur Einstellung. Wegen Rückberufung des Personales unserer in Italien bestehenden Konsularämte²⁶ wurden rechtzeitig die erforderlichen Verfügungen getroffen.“²⁷ Kaiser Franz Josef erteilte am 24. Mai 1915 seine Zustimmung.

Besonders das Jahr 1917 brachte eine weitere Reduzierung der Konsulate in Böhmen mit sich. Am 8. April 1917 hatte Österreich-Ungarn die diplomatischen Beziehungen zu den USA abgebrochen, am 9. April trat Außenminister Graf Czernin an Kaiser Karl I mit folgendem Vortrag heran: „Mit Rücksicht auf den Abbruch unserer diplomatischen Beziehungen zu den Vereinigten Staaten von Amerika und die Einstellung der Tätigkeit unserer konsularischen Vertreter in dieser Republik erscheint es der Sachlage entsprechend, dass die in den Gebieten der österreichisch-ungarischen Monarchie bestehenden Konsularämter der Vereinigten Staaten von Amerika gleichfalls ihre Tätigkeit einstellen.“ Es handelte sich um die Konsulate in Prag, Karlsbad und Reichenberg und die Agentie in Haida, deren Titulär kein Exequatur hatte, sondern „lediglich zur Ausübung seiner konsularischen Funktion zugelassen“ war. „Durch die Einstellung der Tätigkeit der gedachten Konsularämter erlöschen auch die Funktionen des denselben zugeteilten Personales...“²⁸ Kaiser Karl I. erteilte am 14. April 1917 seine Zustimmung.

²⁶ Rudolf Agstner, Die k.k. österreichischen, bzw. k.u.k. österreichisch-ungarischen Konsulate in Italien und Malta 1752–1915, in: Römische Historische Mitteilungen, 44. Band, Wien 2002, S. 509–552.

²⁷ HHStA, Kabinettskanzlei, 582/1915.

²⁸ HHStA, Kabinettskanzlei, 596/1917, Vortrag Czernin 9. 4. 1917, Ah. Entschließung 14. 4. 1917.

Es wurden aber fallweise auch neue Konsularämter errichtet. Im Jahre 1916 hatte sich *„der Stadtrat von Karlsbad mittels Eingabe (vom 14. April) an das Auswärtige Amt in Berlin mit der Bitte gewandt, in Karlsbad ein kaiserliches Konsulat zu errichten oder wenigstens den kaiserlichen Konsul in Prag zu beauftragen, während der Zeit vom 1. Mai bis 30. September durch einen Beamten des Konsulates in Karlsbad allwöchentlich einen Amtstag abzuhalten...“*.²⁹ Das Ansuchen wurde von Berlin abgelehnt, da es *„leider nicht tunlich ist, dem Wunsches des Stadtrates... zu entsprechen“*.

Mehr Glück hatte die Stadt Eger. In den Jahren 1917 und 1918 bestand eine konsularische Dienststelle des Deutschen Reiches in Eger.

1918 verlangte Österreich-Ungarn vom Deutschen Reich die Errichtung einer deutschen Passstelle in Bodenbach, was vom Auswärtigen Amt in Berlin unter Hinweis auf *„die gebotene Sparsamkeit“* abgelehnt wurde.³⁰ Weiter finden sich Akten über Anträge auf Errichtung eines deutschen Konsulates in Tetschen und deutsche Passvidierungsstellen in Tetschen und Trautenau, die nicht errichtet wurden.

Der letzte Honorarkonsul in Böhmen, dem vom Kaiser Karl I. ein Exequatur erteilt wurde, war Dr. Karl Maria Hermann. Dieser war am 1. Mai 1918 von König Alfons XIII von Spanien zum ersten spanischen Honorarkonsul in Prag ernannt worden, was insofern bemerkenswert war, als der am 7. September 1860 in Prag geborene Rechtsanwalt und Direktor der Agrarbank Dr. Hermann, Miteigentümer der Kurie Kinsberg bei Eger, Mitglied des Landtags von Böhmen von 1901 bis zu dessen Auflösung 1913, österreichischer Staatsbürger war. Man nahm es offenbar damals mit den etablierten Vorschriften nicht mehr so genau. Dr. Hermann amtierte zunächst einmal als rund ein halbes Jahr Gerent des spanischen Honorarkonsulates.

Als Kaiser Karl I. schließlich am 4. November 1918 Dr. Hermann das Exequatur als königlich spanischer Honorarkonsul in Prag erteilte, hatte dies keinerlei Bedeutung mehr.³¹

Am 28. Oktober 1918 wurde in Prag die Tschechoslowakische Republik proklamiert. Laut dem allerletzten *„Personalstand des k.u.k. Ministeriums des kaiserl. und königl. Hauses und des Äußern und seiner Dependenz nebst*

²⁹ HHStA, AR, Fach 9, K 31, Deutsches Reich–Karlsbad, kais. Dt. Botschaft, Wien, B.3491, an k.u.k. Ministerium des Äußern vom 4. 5. 1916.

³⁰ HHStA, AR, Fach 9, K 30, Deutsches Reich, Ausw. Amt III S Oe 382/8/87802 vom 12. 6. 1918.

³¹ HHStA, AR, Fach 9, K 51 Spanien–Prag.

einem Verzeichnisse der in Disponibilität und im zeitlichen oder bleibenden Ruhestande befindlichen Beamten der Zentraleitung und des Auswärtigen Dienstes sowie der in Österreich-Ungarn funktionierenden diplomatischen und Konsularvertreter der fremden Mächte“ nach dem Stand vom 11. Oktober 1918³² bestanden damals in Böhmen und Mähren sowie in Pressburg noch konsularische Vertretungsbehörden von den mit Österreich-Ungarn verbündeten Staaten Deutsches Reich und Türkei und von sieben Staaten, die im 1. Weltkrieg neutral geblieben waren:

Costa Rica:	Brünn
Deutsches Reich:	Prag, Brünn
Mexiko:	Brünn, Pressburg
Niederlande:	Brünn
Persien:	Brünn
Schweiz:	Prag
Spanien:	Prag, Brünn
Türkei:	Brünn
Uruguay:	Pressburg

Von diesen Ämtern war lediglich das Konsulat des Deutschen Reiches in Prag ein Berufskonsulat.

Mit der Proklamation der CSR erloschen die vom Kaiser von Österreich ausgestellten Exequature – zumindest in der völkerrechtlichen Theorie. Die Amtstätigkeit des deutschen Konsuls Fritz Freiherr von Gebattel endete am 3. März 1919, als dieser von den Behörden der CSR nach dem Deutschen Reich ausgewiesen wurde. Der deutsche Honorarkonsul in Brünn, Stephan Freiherr Haupt von Buchenrode, war bereits im Mai 1918 als Delegierter des k.k. Handelsministeriums in die Schweiz entsandt worden, behielt aber seine Funktion als Honorarkonsul in Brünn bei; er wurde am 18. November 1918 zum „*Bevollmächtigten Vertreter des Deutschösterreichischen Staates*“ in der Schweiz ernannt.

Mit der Ausnahme Haupts dürften alle Honorarkonsuln in der nunmehrigen CSR weiterhin amtiert haben. Nachweisen lässt sich dies im Fall des Gerold Déteindre, seit 1911 Schweizer Honorarkonsul in Prag. Die Schweiz anerkannte die CSR am 10. März 1919; 1921 wurde das Schweizer Honorarkon-

³² Wien 1918, S. 97–101.

sulat in Prag zum Honorar-Generalkonsulat und Déteindre Honorar-Generalkonsul.³³

Abkürzungen:

Ex.	Exequatur (Datum der Erteilung durch den Kaiser)
GK	Generalkonsul
HGK	Honorar-Generalkonsul
HKA	Honorar-Konsualagent
HK	Honorar-Konsul
HVK	Honorar-Vizekonsul
KA	Konsularagent
K	Konsul
k.k.	kaiserlich-königlich (österreichisch)
kgl.	königlich (italienisch)
kön.	königlich (ungarisch bzw. preußisch)
k.u.k.	kaiserlich und königlich (österreichisch-ungarisch)
MdÄ	k.u.k. Ministerium des Äußern
VK	Vize-Konsul

Brünn / Brno

Amerika, Vereinigte Staaten von (Nord-)

1874 ernannte der US-Gesandte in Wien den Tuchhändler Gustav Ritter von Schöllner (Schoeller) zum Honorar-Konsularagenten der USA in Brünn. Schöllner hatte ab 1854 seine kommerzielle Ausbildung u.a. in den USA erhalten und dort wertvolle Kontakte geknüpft, die später der Brünnener Textilindustrie zugute kamen und ihm den Posten eines US-Honorarkonsularagenten in Brünn. Nach dem Tod seines Vaters Philipp Wilhelm Schöllner der Ältere leitete Gustav Schöllner ab 1877 die Brünnener Tuchfabrik „Gebrüder Schoeller“, war aber auch Gesellschafter der Firma „Schoeller & Co.“ in Wien sowie Präsident und Verwaltungsratsmitglied zahlreicher industrieller Unternehmungen, wie der von ihm gegründeten Brünnener Kammgarn-Spinnerei, der Mähri-

³³ Agathon Aerni–Milan Kovac, Das Kanzlei- und Residenzgebäude der Botschaft der Tschechischen Republik in der Schweiz, Bern 1995, S. 46.

schen Escompotebank, der Leipnik-Lundenburger Zuckerfabriken AG, der Miröschau-Libuschin-Schwadowitzer Steinkohlebergbau AG usw.³⁴ Schöller war von 1878 bis 1900 auch Honorarkonsul des Deutschen Reiches. Er legte sein deutsches Ehrenamt 1900 und sein US-Ehrenamt 1903 zurück.

In der Folge wurde das Amt zu einer effektiven Konsularagentie aufgewertet und der US-Bürger Louis Edelman am 27. April 1904 zum US-Konsularagenten in Brünn bestellt. Diesem folgte schon bald Alfred W. Donegan. Das Amt wurde mit 1. Juli 1907 aufgelassen.

Unmittelbar danach begannen Interventionen der Handels- und Gewerbekammer Brünn um Wiedererrichtung der Konsularagentie der USA in Brünn. Die k.u.k. Botschaft Washington berichtete 1914 hiezu, „*das Staatsdepartement (sei) nach gründlichem Studium dieser Frage zur Konklusion gelangt, dass die Verhältnisse in Brünn die Wiedererrichtung einer Konsularagentie dortselbst nicht begründet erscheinen lassen*“.³⁵

Gustav Ritter von SCHÖLLER, HKA	1874–1903
Louis EDELMAN, KA	27. 4. 1904–1905
Alfred W. DONEGAN, KA	März 1905–1. 7. 1907

Argentinien

Das 1881 errichtete argentinische Honorarkonsulat in Brünn wurde Anfang 1905 aufgelassen, im Dezember 1905 aber neu errichtet und der frühere Honorarkonsul Trostorff (* Cottbus 1850, † Brünn 1909), ein deutscher Reichsangehöriger, neuerlich zum Honorarkonsul bestellt. Versuche nach dem Tode Trostorffs 1909 das Amt zum Honorarvizekonsulat umzuwandeln scheiterten, da Bewerber nur am Posten eines Honorarkonsuls Interesse hatten. Ein Bewerber, Ignazio Strauch, aus Warschau, argentinischer Staatsbürger, wohnhaft Wien I, Schottenring 21, hatte sich sogar verpflichtet, seinen Wohnsitz nach Brünn zu verlegen.³⁶

Julius POPPER, HK	Ex. 25. 6. 1881 ³⁷ –1899
-------------------	-------------------------------------

³⁴ Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950, XI. Band, Wien 1999, S. 20, Biographie Gustav von Schoeller.

³⁵ HHStA, AR, Fach 9, K 42, Nordamerika–Brünn, k.u.k. Botschaft Washington, XVI-K an k.u.k. MdA vom 5. 2. 1914.

³⁶ HHStA, AR, Fach 9, K 26, Argentinien–Brünn.

³⁷ HHStA, Kabinettskanzlei 2514/1881.

Karl TROSTORFF, HK

Ex. 18. 1. 1900

Ex. 11. 12. 1905³⁸–1909 (†)

Belgien

Das belgische Honorarkonsulat Brünn wurde 1880 errichtet. Der Ausbruch des 1. Weltkriegs bedeutete das Ende des belgischen Honorarkonsulats in Brünn; das Exequatur des Konsuls wurde am 30. August 1914 entzogen.³⁹

Leopold HERBER von ROCHOW, HK Ex. 14. 4. 1880⁴⁰–Entzug 30. 8. 1914

Costa Rica

Durch Bestallungsdiplom von Ricardo Jimenez, Präsident der Republik Costa Rica, vom 21. September 1912, wurde Heinrich Stern (* Brünn 4. 5. 1880), wohnhaft in Brünn, Josefstraße 24/26, mosaisch, zum Honorarkonsul von Costa Rica bestellt. Heinrich Stern hatte gemeinsam mit seinem Vater Max die Vertretung der „*Militärtuch- und Schafwollwarenfabrik Enoch Kern's Söhne*“ in Altenberg und Iglau. Stern amtierte bis zum Ende der Monarchie – entsprechende Recherchen nach der am 27. Mai 1918 erfolgten Kriegserklärung Costa Ricas an das Deutsche Reich ergaben, dass Costa Rica nicht Österreich-Ungarn den Krieg erklärt hatte und somit kein Anlaß zu einer Entziehung des Exequaturs bestand.⁴¹

Heinrich STERN, HK

Ex. 14. 1. 1913⁴²–28. 10. 1918

Cuba

1907 errichtete die Republik Kuba ein Honorarkonsulat in Brünn; Honorarkonsul Artur Mendl (* Saaz 1875) war „Mitinhaber der Firma Epstein, Mendl und Grube“ in Saaz. Mendl hatte zuvor eine „*mehrfährige, in die überseeischen Länder, insbesondere nach Westindien, Nord- und Süd-Amerika zum Zwecke des Studiums der dortigen merkantilen Verhältnisse unternommene*

³⁸ HHStA, Kabinettskanzlei 3535/1905.

³⁹ HHStA, KZ 2145/1914.

⁴⁰ HHStA, Kabinettskanzlei 1396/1880.

⁴¹ HHStA, AR, Fach 9, K 28, Costa Rica–Brünn.

⁴² HHStA, Kabinettskanzlei 103/1913.

Reise vollendet. Auf Grund der von ihm speziell auf der Insel Cuba gemachten Beobachtungen ist der Gefertigte der Überzeugung, dass es möglich sein wird, den Export zahlreicher in Böhmen und Mähren erzeugter Industrie-Produkte nach Cuba zu heben und nutzbringend zu gestalten...“⁴³ Das Exequatur wurde am 10. April 1907 erteilt. Das Amt bestand kaum 22 Monate; das kubanische Honorarkonsulat in Brünn wurde mit Dekret des Präsidenten der Republik Kuba vom 19. Februar 1909 aufgehoben.

Artur MENDEL, HK

Ex. 10. 4. 1907⁴⁴–19. 2. 1909

Deutsches Reich

Am 28. Mai 1878 richtete die kaiserlich deutsche Botschaft in Wien folgendes Schreiben an das k.u.k. Ministerium des Äußern: *„Die steigende industrielle Entwicklung Mährens und seiner Hauptstadt Brünn und die daraus resultierende Vermehrung der Handelsbeziehungen dieses Kronlandes mit dem Deutschen Reich, sowie der Umstand, dass bereits andere Staaten dort konsularisch vertreten sind, haben bei der kaiserlich deutschen Regierung die Absicht angeregt, auch ihrerseits ein Konsulat in jener Stadt zu errichten...“*⁴⁵ Mit alleruntertänigstem Vortrag vom 4. August 1878, der teilweise wörtlich den Text des deutschen Schreibens übernahm, trat der k.u.k. Minister des Äußern, Graf Andrassy, an Kaiser Franz Josef wegen Errichtung eines deutschen Konsulates in Brünn heran. *„Mit Rücksicht auf die steigende industrielle Entwicklung Mährens und seiner Hauptstadt, sowie die sich daraus ergebende Vermehrung der Handelsbeziehungen jenes Kronlandes mit dem deutschen Reiche, beabsichtigt die deutsche Regierung in Brünn ein Consulat zu errichten. Sie hat für diesen Posten den Mitbesitzer der Tuchfabrik Gebrüder Schöllner in Brünn, Gustav Ritter von Schöllner, in Aussicht genommen. Prinzipiell lässt sich gegen die Errichtung eines Consulats in der genannten Stadt, wo ein italienisches und ein nordamerikanisches bereits bestehen, nichts einwenden, weil laut Art. 20 des mit dem norddeutschen Bunde geschlossenen und gegenwärtig für das ganze deutsche Reich gültigen Handels- und Zollvertrag vom 9. März 1868 die deutsche Regierung berechtigt ist, Con-*

⁴³ HHStA, AR, Fach 9, K 29, Cuba–Brünn, Schreiben Mendl an mährische Statthalterei (protokolliert 10.343 am 8. 12. 1906).

⁴⁴ HHStA, Kabinettskanzlei 1060/1907.

⁴⁵ HHStA, AR, Fach 9, K 30, Deutsches Reich–Brünn, k.dt. Botschaft vom 28. 5. 1878 an k.u.k. MdÄ.

suln in allen denjenigen Hafen- und Handelsplätzen der Monarchie zu ernennen, in den Consuln irgendeines dritten Staates zugelassen wurden...“ Kaiser Franz Josef gab am 10. August 1878 seine Zustimmung zur Errichtung eines deutschen Konsulates und zur Bestellung von Gustav Ritter von Schöller (* Brunn / Brno 3. 5. 1830, † Brunn / Brno 18. 12. 1912), der seit 1874 auch Honorar-Konsularagent der USA war, zum deutschen Honorarkonsul.⁴⁶

Schoeller amtierte bis 1900, als er um Entlassung aus seiner Funktion ersuchte, die am 25. Juli 1900 erteilt wurde.

Ihm folgte der Textilindustrielle Dr. Karl Freiherr von Offermann (* Brunn / Brno 8. 1. 1850, † Baden, Niederösterreich 30. 6. 1908), der 1903/04 auch Reichsratsabgeordneter wurde. Offermann besaß „ein bedeutendes Privatvermögen, eine luctarive Advocaturkanzlei, ist ferner Mitchef der Tuchfabrik Johann Heinrich Offermann in Brunn“.⁴⁷

Nach dessen Tod wurde Dr. Stephan Freiherr Haupt-Buchenrode⁴⁸ (* Brunn / Brno 27. 10. 1869, † Rio de Janeiro, Brasilien 4. 10. 1954) zum kaiserlich deutschen Honorarkonsul bestellt. Haupt war Großindustrieller und Besitzer der Herrschaft in Zlin, weiters von zwei Häusern in Brunn und „vermögend“. Er war 1895 k.u.k. Gesandtschaftsattaché gewesen; seine diplomatische Karriere beendete er nach wenigen Monaten, noch vor Antritt seines ersten Postens an der k.u.k. Gesandtschaft Tokio. 1914 wurde Haupt Präsident der Brünnener Handels- und Gewerbekammer. Der 1. Weltkrieg bedeutete für das deutsche Honorarkonsulat eine erhebliche Mehrbelastung. Honorarkonsul Dr. Haupt ersuchte daher 1914 das Auswärtige Amt in Berlin um Entsendung eines Berufskonsularbeamten. In der Folge amtierten Konsul von Bülow ab Juni 1915, und Generalkonsul Wever ab Januar 1916 de facto als Gerenten des Honorarkonsulates, das de jure nach wie vor von Honorarkonsul Dr. Haupt geleitet wurde.⁴⁹

⁴⁶ HHStA, Kabinettskanzlei 2813/1878.

⁴⁷ HHStA, AR, Fach 9, K 30, Deutsches Reich–Brunn, k.k. Ministerratspräsidium an k.u.k. MdÄ 1920/M.P. vom 27. 12. 1901.

⁴⁸ Zu Haupt siehe Agathon Aerni–Rudolf Agstner, Von k.k. Gesandtschaft zur Österreichischen Botschaft – Festschrift 150 Jahre Österreichische Botschaft Bern, Diplomatische Akademie Wien, Occasional Paper-Sonderband, Wien 2000, S. 77–87.

⁴⁹ Nach dem Zusammenbruch Österreich-Ungarns war Haupt (von der Schweiz nicht anerkannter) Vertreter Deutsch-Österreichs in der Schweiz (28. November 1918–4. Dezember 1919); für seine Ernennung war vor allem maßgebend, dass er die Kosten seiner Tätigkeit in Bern, wo er mit Gattin, vier Kindern, Kammerdiener, Köchin und deren Kind, Kammerjungfer und zweitem Stubenmädchen und Erzieherin der Tochter lebte, selbst trug.

Grossbritannien

Großbritannien errichtete 1910 ein Honorarvizekonsulat in Brünn. Zum Honorarvizekonsul wurde George Villiers Neumark bestellt, 1882 in Brünn als Sohn des Tuchfabrikanten Paul Neumark und der Franziska, geb. Cossmann, zuständig nach Leeds, evangelisch, Chef und Miteigentümer der Tuchfabrik Dornikgasse 27 bestellt. Neumarks Funktion erlosch am 15. August 1914.⁵⁶

George Villiers NEUMARK, HVK 12. 5. 1910–15. 8. 1914

Italien

Italien errichtete 1877 eine Honorar-Konsularagentie in Brünn. Karl Wesely, geboren 1845 in Brünn, wurde zum Honorar-Konsularagenten ernannt. Er amtierte an seiner Wohnadresse Brünn, Jesuitengasse 29. Am 23. Mai 1915, den Tage der Kriegserklärung Italiens an Österreich-Ungarn, legte Wesely sein Amt nieder.⁵⁷

Karl WESSELY, HKA 1877–23. 5. 1915

Mexico

Am 28. Januar 1908 ernannte Porfirio Diaz, Präsident Mexikos, Dr. Karl J.R. Popper zum mexikanischen Honorarkonsul in Brünn, was dem k.u.k. Ministerium des Äußern am 3. März 1908 von der mexikanischen Gesandtschaft in Wien angezeigt wurde.⁵⁸ Popper, geboren am 28. Mai 1856 in Brünn, war mährisch-schlesischer Landesadvocat, mosaisch, wohnhaft Schreibwaldgasse 72, und Sohn des 1889 verstorbenen Tuchfabrikanten und argentinischen Honorarkonsuls Julius Popper. Er war u.a. *„Kommandistist der Firma Felbinger & Komp. In Schöllschitz, der Firma Oppenheim, Konfiserie francaise, schließlich Vollmachtsträger der Firma Gabarrot & Komp. In Chalupa bei Veracruz in Mexico rücksichtlich der Geschäftsrelation mit*

⁵⁶ HHSTA, AR, Fach 9, K 35.

⁵⁷ HHStA, AR, Fach 9, K 38, Italien-Brünn.

⁵⁸ HHStA, AR, Fach 9, K 40, Mexico-Brünn, Mex. Gesandtschaft Wien, Nr. 9, an k.u.k. MdÄ vom 3. 3. 1908.

der österr.-ungar. Tabakregie“, war wohlhabend, „*und beteiligt sich nicht in Politik*“.⁵⁹

Dr. Karl J.R. POPPER, HK

Ex. 2. 5. 1908⁶⁰–28. 10. 1918

Niederlande

Mit Dekret der Königin-Witwe Emma vom 2. Oktober 1895 errichteten die Niederlande ein Honorarkonsulat in Brünn. Zum Honorarkonsul wurde Wilhelm Grünfeld, geboren 1847 in Neu-Raussnitz, Großindustrieller in Brünn, Gesellschafter der Lederfabrik Maximilian Grünfeld bestellt, der sein Amt bis zum Zusammenbruch Österreich-Ungarns ausübte.

Wilhelm GRÜNFELD, HK

Ex. 7. 12. 1895⁶¹–28. 10. 1918

Persien

Über Wunsch persischer Kaufleute die in Brünn Tuch einkauften, errichtete Persien 1898 in Brünn ein Honorarkonsulat. Zum Honorarkonsul wurde der in Wien wohnhafte Bankier Alexander Hartwich ernannt. Hartwich war am 15. Juli 1841 in Baja/Ungarn als Alexander Hirsch geboren worden. Ursprünglich mosaischen Glaubens, konvertierte Hirsch 1873 zum evangelischen Bekenntnis AB, 1885 zum katholischen Glauben und änderte seinen Namen 1887 zu Hartwich. Er war Inhaber des Realitäten – und Hypothekendarlehensvermittlungsbüros in Wien I, Renngasse 6. Da Hartwich weiterhin in Wien lebte, bestellte er nach Erhalt des Exequaturs 1898 den „*mährisch-schlesischen Landes-Advocaten Dr. Johann Jarolim*⁶² *als Substituten für die Besorgung der Konsulargeschäfte*“.⁶³

Alexander HARTWICH, HK

Ex. 18. 1. 1898⁶⁴–28. 10. 1918

⁵⁹ HHStA, AR, Fach 9, K 40, Mexico–Brünn, k.k. Ministerratspräsidium, 1359/M.P., vom 19. 4. 1908 an k.u.k. MdÄ.

⁶⁰ HHStA, Kabinettskanzlei, 1315/1908.

⁶¹ HHStA, Kabinettskanzlei, 5456/1895.

⁶² Dieser vertrat auch den türkischen Honorarkonsul Thalberg, der als Bankier in Wien lebte.

⁶³ HHStA, AR, Fach 9, K 45, Persien–Brünn.

⁶⁴ HHStA, Kabinettskanzlei, 186/1898.

Serbien

1897 errichtete Serbien ein Honorarkonsulat in Brünn. Honorarkonsul Arnold Marek, geboren 1838 in Leutschau/Ungarn (Levoca/Slowakei), war „*Director des Gisela-Vereins für die Ausstattung heiratsfähiger Mädchen*“ und der ersten Militärdienstversicherungsanstalt in Wien. Ausbruch des 1. Weltkriegs bedeutete das Ende des serbischen Honorarkonsulats in Brünn; das Exequatur des Konsuls wurde wegen Kriegsausbruch am 28. Juli 1914 entzogen⁶⁵, die Entziehung am 13. August 1914 dem Vertreter Mareks, Siegfried Kessler, notifiziert, worauf das Amt seine Tätigkeit einstellte.

Arnold MAREK, HK

Ex. 17. 5. 1897⁶⁶–13. 8. 1914

Spanien

Auf 1883 gemachte Anregung der Handels- und Gewerbekammer Brünn, die von spanischer Seite aufgegriffen wurde, errichtete Spanien 1881 ein Honorarvizekonsulat in Brünn „*ayant égard au développement des rapports commerciaux entre l'Espagne et cet Empire le Gouvernement des S.M. le Roi ... vient de décider la création d'un vice-consulat dans la capitale de la Moravie...*“, was durch Schreiben des spanischen Gesandten in Wien an Ministerium des Äußern vom 10. Juli 1884 angezeigt wurde. Zum Honorarvizekonsul wurde Hermann Spitz, Kammgarn- und Presstücherfabrikant in Brünn, mosaischen Glaubens, bestellt. Mit Vortrag vom 21. August 1884 trat Außenminister Graf Kalnoky an den Kaiser wegen Erteilung des Exequaturs heran, das dieser am 25. August 1884 erteilte. Nachdem Hermann Spitz 1901 verstorben war, wurde dessen 1866 geborener Sohn Alexander Spitz, mosaischen Glaubens, Teilhaber der „Brünner Kammgarn – und Presstücherfabrik Zieglergasse 9“ bestellt. Der letzte ihn betreffende Akt aus dem Jahre 1915 vermeldet, dass er „*Briefe in das feindliche Ausland befördert*“.⁶⁷

Hermann SPITZ, HVK

Ex. 25. 8. 1884⁶⁸–1901 (†)

Alexander SPITZ, HK

Ex. 10. 9. 1901⁶⁹–28. 10. 1918

⁶⁵ HHStA, Kabinettskanzlei, 1881/1914.

⁶⁶ HHStA, Kabinettskanzlei, 1962/1897.

⁶⁷ HHStA, AR, Fach 9, K 52, Spanien–Brünn.

⁶⁸ HHStA, Kabinettskanzlei, 3051/1884.

⁶⁹ HHStA, Kabinettskanzlei, 2563/1901.

Türkei

Mit Firman vom 9. Remetan 1310 nach der Hegira bestellte der osmanische Sultan den in Wien wohnhaften Bankier Joseph Thalberg⁷⁰ zum türkischen Honorarkonsul in Brünn. Das Exequatur wurde am 9. Juni 1893 erteilt. Thalberg war 1838 in Wien als Joseph Kohn geboren worden, und hatte den Familiennamen 1884 auf Thalberg geändert. Ursprünglich nach Sezemitz/Un-garn zuständig, war er ab 1872 österreichischer Staatsbürger. Thalberg war Inhaber von „Josef Kohn & Comp. Bankgeschäft“, Vizepräsident des Direktionsrates der Disconto und Effectenbank in Budapest, Eigentümer und Herausgeber der Zeitschrift „Der Capitalist“ sowie Realitätenbesitzer. Im Jahre 1900 wurde Thalberg zum Honorargeneralkonsul bestellt und das Amt zum Honorargeneralkonsulat aufgewertet. Thalberg leitete das Amt nicht selbst, was offenbar keine Probleme aufwarf. *„Aus der Tatsache, dass der ottomani-sche Consul in Brünn, Josef Thalberg, in Wien domiciliert, (sich) keine Un-zukömmlichkeiten ergeben habe. Dies mag, abgesehen von dem geringen Geschäftsverkehr des ottomanischen Consulats in Brünn auch darauf zurück-zuführen sein, dass Thalberg den Brünnner Advocaten Dr. Johann Jarolim zu seinem Vertreter in Ausübung der Consularfunction während seiner zeitweilli- gen Abwesenheit von Brünn bestellt hat.“*⁷¹

Als Thalberg 1901 starb, wurde das Honorargeneralkonsulat aufgelassen, wovon die türkische Botschaft dem Ministerium des Äußern am 6. April 1903 Mitteilung machte. 1910 wurde das Amt in Brünn als Honorarkonsulat wie- dererrichtet und Arnold Grünfeld zum Honorarkonsul ernannt.⁷²

Joseph THALBERG, HK

Ex. 9. 6. 1893⁷³

HGK

Ex. 22. 9. 1900⁷⁴–1901 (†)

Arnold GRÜNFELD, HK

Ex. 13. 12. 1910⁷⁵– 28. 10. 1918

⁷⁰ Der Enkel Joseph Thalbergs, Hans J. Thalberg (* Wien 4. 5. 1916, † Wien 13. 7. 2003) war österreichischer Diplomat, enger Mitarbeiter von Bruno Kreisky, Generalkonsul in West-Berlin 1958–1962 sowie Botschafter in Mexiko 1966–1971, China 1971–1973 und der Schweiz 1975–1981. Siehe Hans J. Thalberg, *Von der Kunst, Österreicher zu sein – Erinnerungen und Tagebuchnotizen*, Wien 1984.

⁷¹ HHStA, AR, Fach 9, K 50, Türkei–Brünn, k.k. Ministerpräsident (Badeni), 241 MP an Mi-nister des Äußern vom 20. 3. 1896.

⁷² HHStA, AR, Fach 9, K 54 Türkei–Brünn.

⁷³ HHStA, Kabinettskanzlei, 2484/1893.

⁷⁴ HHStA, Kabinettskanzlei, 2531/1900.

⁷⁵ HHStA, Kabinettskanzlei, 3959/1910.

Uruguay

1912 errichtete Uruguay ein Honorarkonsulat in Brünn. Zum Honorarkonsul wurde Siegfried Stein, geboren in Brünn am 9. Mai 1881, wohnhaft Brünn, Neugasse 59, bestellt. Stein rückte am 1. März 1915 zum Kriegsdienst ein und legte seine Funktion zurück. Das Außenministerium von Uruguay in Montevideo annullierte daraufhin am 23. November 1917 die Bestellung Steins.⁷⁶

Siegfried STEIN, HK

Ex. 29. 10. 1913⁷⁷–Zurücklegung 1. 3. 1915

Venezuela

Am 12. März 1890 bestellte der Präsident von Venezuela den Advokaten und Großgrundbesitzer Dr. Franz Ladislav Chleborad in Brünn, geboren 1839, zum Honorarkonsul Venezuelas in Brünn. „*Im Hinblick auf den wenig vortheilhaften Ruf*“ Chleborads wurde das Exequatur verweigert.

Eger / Cheb

Deutsches Reich

Von 1917 bis 1918 bestand in Eger eine „Passtelle“. Der erste Leiter war Konsul Paul Roh (* Erfurt 1. 11. 1870, † Baden-Baden, BR Deutschland 24. 10. 1958); diesem folgte Generalkonsul Gustav Humbert (* Berlin 27. 1. 1864, † Berlin 15. 11. 1933), auf diesen der zuvor in Konin/Polen als kaiserlicher Bezirksrichter amtierende kön. Amtsgerichtsrat Warmuth.

Paul ROH, K	5. 4. 1917–1. 8. 1917
Gustav HUMBERT, GK	1. 8. –15. 12. 1917
WARMUTH, kön. Amtsgerichtsrat	12. 12. 1917–
Gustav HUMBERT, GK zur Disposition	?–28. 10. 1918

⁷⁶ HHStA, AR, Fach 9, K 52 Uruguay.

⁷⁷ HHStA, Kabinettskanzlei, 2593/1913.

Gablonz an der Neisse / Jablonec nad Nisou

Amerika, Vereinigte Staaten von (Nord-)

1911 richtete der Stadtrat von Gablonz an der Neisse eine Petition wegen Errichtung einer Konsularagentie der USA. Das US Department of State lehnte ab, da die Voraussetzungen für die Errichtung einer US-Konsularagentie „*nicht gegeben erscheinen*“.⁷⁸

Central-Amerika (Republica Mayor von Central-Amerika)

Die gemäß Vertrag von Amapala am 20. Juni 1895 durch die Union von El Salvador, Nicaragua und Honduras geschaffene „Republica Mayor“ errichtete 1897 in Gablonz ein Honorarkonsulat. Honorarkonsul Mahla war „Mitglied der Glasexportfirma Gebrüder Mahlo“ in Gablonz. Der Zerfall der Republik Zentralamerika am 21. November 1898 bedeutete in der Folge das Ende dieses Konsulates wegen Untergang des entsendenden Staates.

Jakob MAHLA, HK

Ex. 13. 8. 1897⁷⁹–21. 11. 1898

Haida / Novy Bor

Amerika, Vereinigte Staaten von (Nord-)

Nach vorher gegangenen Interventionen der Handels- und Gewerbekammer Reichenberg wurde im März 1892 William L. Dunham zum Berufs-Konsularagenten der USA in Haida ernannt.⁸⁰

Am 9. April 1917 trat Außenminister Graf Czernin an Kaiser Karl I mit folgendem Vortrag heran: „*Mit Rücksicht auf den Abbruch unserer diplomatischen Beziehungen zu den Vereinigten Staaten von Amerika und die Einstellung der Tätigkeit unserer konsularischen Vertreter in dieser Republik erscheint es der Sachlage entsprechend, dass die in den Gebieten der österreichisch-ungarischen Monarchie bestehenden Konsularämter der Vereinigten Staaten von Amerika gleichfalls ihre Tätigkeit einstellen.*“ Dies betraf auch die Agentie in

⁷⁸ HHStA, AR, Fach 9, K 42, Nordamerika–Gablonz, k.u.k. Botschaft Washington X-M vom 1. 2. 1912 an k.u.k. MdÄ.

⁷⁹ HHStA, Kabinettskanzlei, 3313/1897.

⁸⁰ HHStA, AR, Fach 9, K 43, Nordamerika–Haida.

Haida, deren Titulär kein Exequatur hatte, sondern „*lediglich zur Ausübung seiner konsularischen Funktion zugelassen*“ war. „*Durch die Einstellung der Tätigkeit der gedachten Konsularämter erlöschen auch die Funktionen des denselben zugeteilten Personales...*“⁸¹

William L. DUNHAM, KA
Frank SILLER, KA

März 1892
1899–Entzug 14. 4. 1917

Mexiko

Im Jahre 1903 beabsichtige Mexiko die Ernennung von Franz F. Schinkel zum Honorarvizekonsul in Haida. Schinkel war Inhaber der Glasmanufaktur-firma F. Schinkel in Arnsdorf bei Haida. Nachdem das k.k. Ministerium des Innern dem k.u.k. Ministerium des Äußern mitgeteilt hatte, „*dass der Titulär der betreffenden fremden Vertretung entweder dem Stande der Berufskonsuln oder Unterthan des beschickenden Staates sein müsse*“,⁸² wurde die Angelegenheit von Mexiko nicht weiterverfolgt.

Spanien

1908 wurde Carl A.G.Hosch zum königlich spanischen Honorarkonsular-agenten in Haida / Novy Bor bestellt. Die Ernennung Hoschs, der österreichischer Staatsbürger war, wurde nicht anerkannt.

Karlsbad / Karlovy Vary

Amerika, Vereinigte Staaten von (Nord-)

Bereits 1888 beabsichtigten die USA die Errichtung eines Konsulates in Karlsbad, was aber von den Behörden abgelehnt wurde. Die Statthalterei bzw. das k.u.k. Ministerium des Äußern wären allenfalls bereit gewesen, eine konsularische Präsenz für die Dauer der Badesaison zu akzeptieren. Im Hinblick auf diese Haltung wurde von US-Seite sondiert, ob nicht statt dessen ein Konsulat in Eger / Cheb errichtet werden könnte.⁸³

⁸¹ HHStA, Kabinettskanzlei, 596/1917, Vortrag Czernin 9. 4. 1917, Ah. EntschlieÙung 14. 4. 1917.

⁸² HHStA, AR, Fach 9, K 40, Mexico–Haida, k.k. Ministerium des Innern 1188 M.I. an k.u.k. MdÄ vom 7. 3. 1904.

⁸³ HHStA, AR, Fach 9, K 43, Konsulate Nordamerika–Eger.

Ab 1904 amtierte der US-Konsularbeamte John S. Twells als „Commerzial-Agent“ in Karlsbad Dieser wurde 1906 zum Konsul in Karlsbad ernannt, wovon die US-Botschaft in Wien dem k.u.k. Ministerium des Äußern Mitteilung machte.

Am 9. April 1917 trat Außenminister Graf Czernin an Kaiser Karl I mit folgendem Vortrag heran: „*Mit Rücksicht auf den Abbruch unserer diplomatischen Beziehungen zu den Vereinigten Staaten von Amerika und die Einstellung der Tätigkeit unserer konsularischen Vertreter in dieser Republik erscheint es der Sachlage entsprechend, dass die in den Gebieten der österreichisch-ungarischen Monarchie bestehenden Konsularämter der Vereinigten Staaten von Amerika gleichfalls ihre Tätigkeit einstellen.*“ Dies betraf auch das Konsulat in Karlsbad. „*Durch die Einstellung der Tätigkeit der gedachten Konsularämter erlöschen auch die Funktionen des denselben zugeteilten Personales...*“⁸⁴

John Steel TWELLS,
Commerzial-Agent

1904

K

Ex. 25. 11. 1906⁸⁵

Will L. LOWRIE , K

Ex. 2. 8. 1909⁸⁶

Charles L. HOOVER, K

Ex. 30. 10. 1912⁸⁷

J. Wallace YOUNG, K

Ex. 16. 10. 1914⁸⁸–Entzug 14. 4. 1917

Brasilien

Im Januar 1874 hatte der brasilianische Gesandte in Wien den Hausbesitzer Benedict Veit in Karlsbad zum brasilianischen Honorar-Vizekonsul in Karlsbad ernannt. Die Statthalterei und das k.u.k. Ministerium des Äußern lehnten das Ansinnen ab: „*La ville des Carlsbad est une petite ville, connue seulement par ses eaux, et qui n'a pas d'importance ni commerciale, ni industrielle, aucune puissance ne l'a trouvé nécessaire de s'y faire représenter, pas même des États Unis et l'Allemagne...*“⁸⁹

⁸⁴ HHStA, Kabinettskanzlei, Vortrag Czernin 9. 4. 1917, Ah. Entschließung 14. 4. 1917, KZ 596/1917.

⁸⁵ HHStA, Kabinettskanzlei, 3521/1906.

⁸⁶ HHStA, Kabinettskanzlei, 2518/1909.

⁸⁷ HHStA, Kabinettskanzlei, 2580/1912.

⁸⁸ HHStA, Kabinettskanzlei, 2301/1914.

⁸⁹ HHStA, AR, Fach 9, K 9, Brasilien–Karlsbad, k.u.k. MdÄ an brasilian. Gesandtschaft, Wien, vom 30. 1. 1874.

Deutsches Reich

1916 wandte sich der Stadtrat von Karlsbad an das Auswärtige Amt in Berlin mit der Bitte, „in Karlsbad ein kaiserliches Konsulat zu errichten oder wenigstens den kaiserlichen Konsul in Prag zu beauftragen, während der Zeit vom 1. Mai bis 30. September durch einen Beamten des Konsulates in Karlsbad allwöchentlich einen Amtstag abzuhalten...“. Das Ansuchen wurde von Berlin abgelehnt.

Griechenland

Der griechische König ernannte am 30. 9./12. 10. 1896 den Arzt Dr. Oskar Kraus zum griechischen Honorarvizekonsul in Karlsbad, wovon dem k.u.k. Ministerium des Äußern am 16./28. Oktober 1896 Mitteilung bemacht wurde. Dr. Oskar Kraus, geboren in Wien am 4. August 1863, mosaisch, hatte in Wien Medizin studiert und war seit 1889 Arzt in Karlsbad. Die Statthalterei in Böhmen trat zunächst entschieden gegen die Errichtung dieses Honorarvizekonsulates ein: „... gegen die Zulassung eines griechischen Vizekonsuls in diesem Orte mit der Begründung ausgesprochen hat, dass die Handelsbeziehungen des Karlsbader Bezirkes bzw. des Egerer Kammerbezirkes zu Griechenland unbedeutend seien, in den industriellen Kreisen des Bezirkes der Wunsch nach Errichtung eines derartigen Consulats bisher noch nicht laut geworden ist und dass bei der geringen Zahl der Curgäste aus Griechenland von einer Consular-Vertretung dieses Landes eine Förderung des Handels mit diesem Lande nicht erwartet werden kann...“⁹⁰ Die k.k. Regierung nahm eine großzügigere Haltung ein und Dr. Kraus wurde am 22. April 1897 das Exequatur durch Kaiser Franz Josef erteilt.

Das Amt wurde durch Dekret von König Georg vom 11. Juni 1900 zum Honorarkonsulat 2. Klasse erhoben. Seit 1875 war er mit Elsa London verheiratet, Tochter des „sehr vermögend gewesenen Badearztes Dr. London in Karlsbad“; er war Eigentümer des Hauses „Malteserkreuz“ in Karlsbad. Dr. Kraus hatte sich im August 1914 freiwillig zum Militärdienst gemeldet und war ab 13. 9. 1914 für vier Monate Chefarzt der chirurgischen Abteilung des k.k. Landwehrmarodenhauses No.1 in Wien-Baumgarten, ab 13. 2. 1915 Chef der 1. chirurgischen Abteilung des Reservespitals No. 17 in Wien-Währing.⁹¹

⁹⁰ HHStA, AR, Fach 9, K 34, Griechenland–Karlsbad.

⁹¹ HHStA, AR, Fach 9, K 34, Griechenland–Karlsbad.

Nachdem Griechenland am 29. Juni 1917 Österreich-Ungarn den Krieg erklärt hatte, wurde über Vortrag von Außenminister Graf Czernin vom 2. Juli 1917 das Exequatur von Honorarkonsul Dr. Kraus durch Allerhöchste Entschliebung vom 7. Juli 1917 entzogen.⁹²

Dr. Oskar KRAUS, HVK

Ex. 22. 4. 1897⁹³

HK 2. Klasse

Ex. 20. 11. 1900⁹⁴–Entzug 7. 7. 1917⁹⁵

Grossbritannien

Großbritannien errichtete 1911 ein Honorarvizekonsulat in Karlsbad; Honorarvizekonsul Gann wurde am 11. Juni 1911 zur Ausübung seiner konsularischen Funktionen zugelassen. Der Ausbruch des 1. Weltkriegs bedeutete das Ende des britischen Honorarvizekonsulats in Karlsbad; Gann übergab am 14. August 1914 die Akten dem Konsul der USA und reiste in die Schweiz ab.

Hugh M. GANN, HVK

11. 6. 1911–14. 8. 1914

Pilsen / Plzeň

Italien

1910 beabsichtigte Italien in Pilsen / Plzen eine Konsularagentie zu errichten. Nachdem eine Überprüfung durch die k.k. Bezirkshauptmannschaft Pilsen ergeben hatte, dass in dieser Stadt nur vier italienische Staatsangehörige lebten, wurde das Ansuchen abgelehnt.

Poszony / Pressburg / Bratislava

Griechenland

Am 26./8. Oktober 1912 informierte die griechische Gesandtschaft das k.u.k. Ministerium des Äußern „*que par Decret Royal en date du 1er Septembre un Consulat de Grèce a été créé à Pressbourg dont Monsieur Michael G. Koimzoglou a été nommé titulaire avec le grade de Consul honorai-*

⁹² HHStA, KZ 1341/1917.

⁹³ HHStA, Kabinettskanzlei, 1554/1897.

⁹⁴ HHStA, Kabinettskanzlei, 3085/1900.

⁹⁵ HHStA, Kabinettskanzlei, 1341/1917.

re“.⁹⁶ Michael Koimzoglu war zunächst türkischer Staatsangehöriger gewesen, hatte dann die österreichische Staatsbürgerschaft erworben, und lebte in Ligetfalu-Poszony. Er war Industrieller und an der „Ersten Ungarischen Metallschlauchfabrik“ beteiligt.

Michael G. KOIMZOGLU

Ex. 6. 6. 1913⁹⁷–Entzug 7. 7. 1917

Mexiko

Mit Dekret vom 20. 1. 1908 bestellte Mexikos Präsident Porfirio Diaz den ungarischen Staatsbürger Josef von Palugyay zum mexikanischen Honorarkonsul in Poszony, wovon die mexikanische Gesandtschaft in Wien dem k.u.k. Ministerium des Äußern am 3. 3. 1908 Mitteilung machte. Palugyay war vermutlich der Vater des Honorarkonsuls von Uruguay. Weitere Angaben sind aus den Akten nicht ersichtlich.⁹⁸

Josef von PALUGYAY

Ex. 21. 4. 1908⁹⁹–28. 10. 1918

Uruguay

Im September 1912 teilte die Gesandtschaft von Uruguay in Wien dem k.u.k. Ministerium des Äußern die Errichtung eines Honorarkonsulates in Pressburg und die Bestellung von Francois Palugyay zum Honorarkonsul mit.¹⁰⁰ Das Ernennungsdekret von Präsident José Battle y Ordonz datierte vom 16. Juli 1913. Franz Palugyay war am 21. Juni 1878 in Poszony geboren, und seit 1903 Mitinhaber der Firma „J. Palugyay und Sohn“.¹⁰¹ Laut Akten war er „*in moralischer und politischer Hinsicht vollkommen verlässlich, und lebt unter günstigen materiellen Verhältnissen*“.

Franz PALUGYAY de KISPOLUGYA

et BODAFALVA, HK

Ex. 18. 2. 1914¹⁰²–28. 10. 1918

⁹⁶ HHStA, AR, Fach 9, K 35, Griechenland–Pressburg, Griech. Gesandtschaft Wien No. 1094 an MdÄ vom 26./8. 10. 1912.

⁹⁷ HHStA, Kabinettskanzlei, 1339/1913.

⁹⁸ HHStA, AR, Fach 9, K 40, Mexico–Pressburg.

⁹⁹ HHStA, Kabinettskanzlei, 1198/1908.

¹⁰⁰ HHStA, AR, Fach 9, K 52, Uruguay–Pressburg, Ges. Uruguay 376 an k.u.k. Ministerium des Äußern, Sept. 1912.

¹⁰¹ Vermutlich die bekannte Weinhandelsfirma Josef von Palugyay, deren Palais heute Sitz des slowakischen Außenministeriums ist.

¹⁰² HHStA, Kabinettskanzlei, 381/1914.

Prag / Praha

Amerika, Vereinigte Staaten von (Nord-)

Das erste in Prag errichtete Konsulat war jenes der Vereinigten Staaten von Amerika. Am 13. August 1869 trat Reichskanzler Graf Beust an Kaiser Franz Josef mit einem Alleruntertänigsten Vortrag heran, „*womit über Ersuchen des hiesigen Gesandten der Vereinigten Staaten von Amerika der alleruntertänigste Antrag gestellt wird, Euer Majestät wollen dem Bestallungsdiplom des zum Konsul der besagten Staaten in Prag ernannten Charles H. Royce das allerhöchste Exequatur zu erteilen geruhen, nachdem im Hinblick auf die in letzter Zeit mit allerhöchster Genehmigung gestattete Zulassung fremder Konsularvertreter in den Binnenstädten der Monarchie gegen die Bestellung eines solchen amerikanischen Funktionärs in Prag keine Einwendung gemacht werden kann und auch die Persönlichkeit des Ernannten, bei welchem Graf Beust mit Rücksicht auf den ihm zukommenden Charakter eines wirklichen Staatsbeamten von der Einholung der üblichen Erkundigungen Umgang nehmen zu sollen glaubt, zu keinerlei Bedenken Anlaß bietet.*“ Kaiser Franz Josef gab am 14. August 1869 seine Zustimmung, womit das erste fremde Konsulat in Böhmen seine Tätigkeit aufnehmen konnte.¹⁰³

Ein eigenes Akten-Konvolut betrifft die Affäre Charles Jonas. Carl Jonas, von Geburt Böhme, war Miteigentümer der in Racine, Wisconsin in tschechischer Sprache erscheinenden Blattes „Slavie“. Er wurde Die ihn betreffenden Akten beginnen 1885. Obwohl die Statthalterei in Prag gegen die Erteilung des Exequaturs an Jonas war, erfolgte diese durch Allerhöchste Entschließung am 1. Januar 1887 doch. Jonas blieb bis 1889 in Prag. 1895 sollte Jonas, damals US-Generalkonsul in St. Petersburg, wiederum zum US-Konsul in Prag ernannt werden. Nach heftigen Interventionen des k.u.k. Ministeriums des Äußern machte der US Secretary of State die Ernennung rückgängig.¹⁰⁴

Dem US-Konsulat Prag waren stets auch Honorar-Vizekonsuln zugeteilt. Solange diese US-Bürger waren, warf dies keine Probleme auf. Am 17. 1. 1903 wurde Arnold Weissberger, geboren in Kolin am 30. April 1853, zum Vizekonsul ernannt. Weissberger war 1868 in die USA ausgewandert, hatte die US-Staatsbürgerschaft erworben, war 1877 aber nach Österreich zurückge-

¹⁰³ HHStA, Kabinettskanzlei, 2980/1869.

¹⁰⁴ HHStA, AR, Fach 9, K 43, Nordamerika-Prag, Affäre Jonas.

kehrt. Anders lag die Sache bei Leo Sekeles, 1818 in Prag geboren, österreichischer Staatsbürger. Ihm wurde das Exequatur als US-Honorarvizekonsul am 12. Juni 1875 erteilt. Ähnlich der Fall des Emil Freiherr von Kubinzky, 1843 in Prag geboren, dem als österreichischer Staatsbürger durch Ah. Entschließung vom 21. Juni 1887 das Recht zuerkannt wurde, den Posten des US-Honorarvizekonsuls anzunehmen und das Exequatur erteilt wurde. Dessen Sohn Eugen Freiherr von Kubinzky, geboren in Prag 1876, Mitbesitzer der Kattunfabrik in Holesovice und Direktionsmitglied der ungarisch-amerikanischen Northrop-Gesellschaft in Budapest, amtierte 1903 sogar monatelang als Gerent des US.-Konsulates, bis die Behörden bemerkten, dass ein österreichischer Staatsbürger ohne Genehmigung das US-Konsulat Prag leitete.¹⁰⁵

Am 9. April 1917 trat Außenminister Graf Czernin an Kaiser Karl I mit folgendem Vortrag heran: *„Mit Rücksicht auf den Abbruch unserer diplomatischen Beziehungen zu den Vereinigten Staaten von Amerika und die Einstellung der Tätigkeit unserer konsularischen Vertreter in dieser Republik erscheint es der Sachlage entsprechend, dass die in den Gebieten der österreichisch-ungarischen Monarchie bestehenden Konsularämter der Vereinigten Staaten von Amerika gleichfalls ihre Tätigkeit einstellen.“* Dies betraf auch das Konsulat in Prag. *„Durch die Einstellung der Tätigkeit der gedachten Konsularämter erlöschen auch die Funktionen des denselben zugeteilten Personales...“* Kaiser Karl I. erteilte am 14. April 1917 seine Zustimmung.

Karl ROYCE, K	Ex. 14. 8. 1869 ¹⁰⁶
Alfred FREEMAN, K	Ex. 5. 7. 1873 ¹⁰⁷
David Mc M. GREGG, K	Ex. 15. 3. 1874 ¹⁰⁸
Horace N. CONGAR, K	Ex. 13. 8. 1874 ¹⁰⁹
A. Charles PHELPS, K	Ex. 28. 8. 1877 ¹¹⁰
Charles JONAS, K	Ex. 1. 1. 1887 ¹¹¹
Roger C. SPOONER, K	Ex. 28. 6. 1889 ¹¹²
William A. RUBLEE, K	Ex. 15. 7. 1890 ¹¹³

¹⁰⁵ HHStA, AR, Fach 9, K 43, Nordamerika–Prag, Eugen bzw. Emil Frh. von Kubinzky.

¹⁰⁶ HHStA, Kabinettskanzlei, 2980/1869.

¹⁰⁷ HHStA, Kabinettskanzlei, 2726/1873.

¹⁰⁸ HHStA, Kabinettskanzlei, 1101/1874.

¹⁰⁹ HHStA, Kabinettskanzlei, 3387/1874.

¹¹⁰ HHStA, Kabinettskanzlei, 3094/1877.

¹¹¹ HHStA, Kabinettskanzlei, 5007/1886.

¹¹² HHStA, Kabinettskanzlei, 2535/1889.

¹¹³ HHStA, Kabinettskanzlei, 3041/1890.

John KAREL, K	Ex. 31. 10. 1893 ¹¹⁴
Hugo DONZELMANN, K	Ex. 30. 8. 1897 ¹¹⁵
Ethelbert WATTS, K	Ex. 5. 12. 1901 ¹¹⁶
J. Urbain LEDOUX, K	Ex. 11. 12. 1903 ¹¹⁷
Josef BRITTAİN, K	Ex. 23. 7. 1907 ¹¹⁸
Frank DEEDMEYER, K	Ex. 28. 11. 1913 ¹¹⁹
Charles L. HOOVER, K	Ex. 16. 10. 1914 ¹²⁰
Graham Howes KEMPER, K	Ex. 22. 11. 1916 ¹²¹ –14. 4. 1917

Argentinien

Im Jahre 1889 wollte die Argentinische Republik in Prag ein Honorarkonsulat errichten und Angelo Eisner von Eisenhof zum Honorarkonsul bestellen, was vom k.u.k. Ministerium des Äußern abgelehnt wurde. 1903 beabsichtige Argentinien neuerlich, in Prag ein Honorarkonsulat zu errichten und Julius Grünbaum zum argentinischen Honorarkonsul zu ernennen. Die Ernennung wurde abgelehnt.¹²²

Belgien

Der 1907 zum belgischen Honorarkonsul ernannte Carlo de Liser war in Prag lebender belgischer Staatsangehöriger. Der Ausbruch des 1. Weltkriegs bedeutete das Ende des belgischen Honorarkonsulats in Brünn; das Exequatur des Konsuls wurde am 30. August 1914 entzogen.

Carlo de LISER, HK	Ex. 29. 4. 1907 ¹²³ –Entzug 30. 8. 1914 ¹²⁴
--------------------	---

¹¹⁴ HHStA, Kabinettskanzlei, 4645/1893.

¹¹⁵ HHStA, Kabinettskanzlei, 3478/1897.

¹¹⁶ HHStA, Kabinettskanzlei, 3144/1901.

¹¹⁷ HHStA, Kabinettskanzlei, 3124/1903.

¹¹⁸ HHStA, Kabinettskanzlei, 2255/1907.

¹¹⁹ HHStA, Kabinettskanzlei, 2841/1913.

¹²⁰ HHStA, Kabinettskanzlei, 2301/1914.

¹²¹ HHStA, Kabinettskanzlei, 1745/1916.

¹²² HHStA, AR, Fach 9, K 26, Argentinien–Prag.

¹²³ HHStA, Kabinettskanzlei, 1250/1907.

¹²⁴ HHStA, Kabinettskanzlei, 2145/1914.

Chile

Am 30. November 1912 teilte das Honorar-Generalkonsulat von Chile in Wien dem k.u.k. Ministerium des Äußern die Absicht der chilenischen Regierung mit „*in Prag ein Honorarkonsulat zu errichten*“. Eine Rückfrage des Ministeriums des Äußern bei der chilenischen Gesandtschaft in Wien ergab, dass Chile noch keinen Kandidaten für den Posten des Honorarkonsuls ausfindig gemacht hatte. Die Sache wurde nicht weiterbetrieben.¹²⁵

Deutsches Reich

Im März 1898 wurde der damalige kaiserlich deutsche Konsul in Sarajewo, Edwin Freiherr von Seckendorff (* Debschwitz bei Gera, Fürstentum Reuß, Deutsches Reich 2. 10. 1854, † Hechingen 1. 2. 1933), mit der Gerenz des neu errichteten Konsulates des Deutschen Reiches in Prag beauftragt.¹²⁶ 1899 wurde Seckendorff zum Konsul in Prag ernannt.

Ihm folgte 1904 Gustav Graf von Hardenberg (* Schöneich / Guben 15. 4. 1864, † Wölfelsgrund / Grafschaft Glatz 29. 7. 1938).

Dessen Nachfolger war ab 1909 Fritz Freiherr von Gebattel (* Bamberg 1. 1. 1868, † Friedrichshafen 31. 1. 1939); Gebattel war zuvor kaiserlich deutscher Konsul in Fiume (Rijeka) gewesen. Seine Amtstätigkeit endete am 3. März 1919 infolge Ausweisung nach dem Deutschen Reich durch die Behörden der CSR.

Edwin Freiherr von SECKENDORFF, K	Ex. 13. 6. 1899 ¹²⁷
Gustav Graf von HARDENBERG, K	Ex. 25. 6. 1904 ¹²⁸ –9. 1909
Fritz Freiherr von GEBSATTEL, K	Ex. 11. 10. 1909 ¹²⁹
GK	10. 2. 1915–28. 10. 1918 bzw. 3. 3. 1919 (Ausweisung)

¹²⁵ HHStA, AR, Fach 9, K 28, Chile–Prag, GK Chile vom 30. 11. 1912 an MdÄ und Gesandtschaft Chile an MdÄ vom 27. 12. 1912.

¹²⁶ HHStA, AR, Fach 9, K 31, Deutsches Reich–Prag, Deutsche Botschaft, Wien B 831, an k.u.k. MdÄ vom 30. 3. 1898.

¹²⁷ HHStA, Kabinettskanzlei, 1806/1899.

¹²⁸ HHStA, Kabinettskanzlei, 1844/1904.

¹²⁹ HHStA, Kabinettskanzlei, 3340/1909.

Frankreich

Bereits 1891 meldeten Zeitungen die bevorstehende Errichtung eines französischen Konsulats in Prag. Dieses wurde durch Dekret des französischen Staatspräsidenten vom 26. April 1897 errichtet. Der bedeutendste französische Konsul in Prag war der weltberühmte Schriftsteller Paul Claudel (* Villedieu sur Fère, Aisne /F/ 6. 8. 1868, † Paris 23. 2. 1955).

Der Ausbruch des 1. Weltkriegs bedeutete das Ende des französischen Konsulats in Prag; das Exequatur des Konsuls wurde am 16. August 1914 entzogen.¹³⁰

Alfred MÉROUX de VALOIS, K GK	Ex. 18. 6. 1897 ¹³¹ 1900
Julien René Emmanuel Comte de CHAPPEDELAINE, K	Ex. 3. 6. 1903 ¹³²
Jean COLOMIES, K GK	Ex. 17. 9. 1904 ¹³³ Ex. 5. 6. 1907 ¹³⁴
Paul Louis Charles CLAUDEL, K 1. Kl.	Ex. 4. 12. 1909 ¹³⁵
Henri FERTÉ, K	Ex. 6. 12. 1911 ¹³⁶
François LAPORTE, K	Ex. 29. 7. 1913 ¹³⁷ –Entzug 16. 8. 1914

Großbritannien

Großbritannien errichtete 1898 ein Honorarvizekonsulat in Prag. Zum Honorarvizekonsul wurde Captain Wentworth A. W. Forbes bestellt, der am 26. Februar 1898 zur Ausübung der konsularischen Funktionen zugelassen wurde. Forbes war 1853 geboren, hatte in der österreichisch-ungarischen Armee als Offizier, dann in der britischen gedient; er war britischer Staatsan-

¹³⁰ HHStA, Kabinettskanzlei, 2066/1914.

¹³¹ HHStA, Kabinettskanzlei, 2473/1897. 1900 wurde Meroux de Valois zum Generalkonsul befördert, erhielt aber – im Gegensatz zu Colomies 1907 – kein neues Exequatur. Das MdÄ informierte lediglich die Statthalterei von der Beförderung.

¹³² HHStA, Kabinettskanzlei, 1469/1903.

¹³³ HHStA, Kabinettskanzlei, 2479/1904.

¹³⁴ HHStA, Kabinettskanzlei, 1663/1907.

¹³⁵ HHStA, Kabinettskanzlei, 3932/1909.

¹³⁶ HHStA, Kabinettskanzlei, 3469/1911.

¹³⁷ HHStA, Kabinettskanzlei, 1808/1913.

gehöriger, verheiratet mit Auguste, geb. Refeen, verwitwete Schebek, Besitzerin des Gutes Tworschowitz. Forbes war Generaldirektor der englischen Brauereigesellschaft „The Bohemian Breweries Limited“, Prag, die 1899 ohne sein Verschulden in Konkurs ging.

1899 wurde das Amt zum Honorarkonsulat umgewandelt und Forbes zum Honorarkonsul bestellt; im Zusammenhang mit der Erteilung des Exequatur als Honorarkonsul wurde seine Rolle beim Konkurs dieser Brauerei untersucht. Dem Amt war zugeteilt der „trading vice-consul“ (Honorarvizekonsul) Frederick Guitton de St. Quentin, der am 28. Mai 1904 zur Ausübung seiner konsularischen Funktionen zugelassen wurde.

Der Ausbruch des 1. Weltkriegs bedeutete das Ende des britischen Honorarkonsulats in Prag; das Exequatur des Honorarkonsuls wurde am 15. August 1914 entzogen.¹³⁸ Forbes befand sich bei Kriegsausbruch in England. Sein Sekretär, Richard Schwarz, übergab die Akten des Honorarkonsulats am 14. August 1914 dem US-Konsulat in Prag.¹³⁹

Capt. Alexander W. WENTWORTH FORBES

HVK 26. 2. 1898

HK Ex. 27. 11. 1899¹⁴⁰–Entzug 15. 8. 1914

Italien

Italien errichtete 1910 ein Konsulat in Prag. Im Vorfeld der Erteilung des Exequatur äußerten allerdings das Reichskriegsministerium und der Chef des Generalstabes Interesse am neuen italienischen Konsulat und an der Person des Konsuls Centurione, der laut von der Botschaft Rom angefordertem Bericht „*mit dem stark nationalistisch gesinnten Abgeordneten Carl Centurione verwandt*“ war. Nachdem Centurione schon am ital. Konsulat in Triest gedient hatte, konnte ihm das Exequatur nicht verweigert werden. Der in Marienbad weilende Außenminister Graf Aehrenthal wies in seinem Vortrag an Kaiser Franz Josef vom 11. August 1910 darauf hin, dass er „*gegen die Ernennung keine Einwendung zu erheben*“ vermag.¹⁴¹ Das Konsulat endete

¹³⁸ HHStA, Kabinettskanzlei, 2056/1914.

¹³⁹ HHStA, AR, F 9, K 36.

¹⁴⁰ HHStA, Kabinettskanzlei, 3550/1899.

¹⁴¹ Interessant erscheint der Hinweis in den Akten, wonach in Ausnahmefällen (russischer Konsul in Lemberg, rumänischer Konsul in Czernowitz) das Ministerium des Äußern über fremde Konsuln, die Staatsbeamte waren, vorherige Erhebungen durchführte.

infolge Entziehung des Exequaturs des Konsuls durch Allerhöchste Entschließung vom 24. Mai 1915 nach der Kriegserklärung Italiens vom 23. Mai 1915.

Lodovico Nobile CENTURIONE, K	Ex. 26. 8. 1910 ¹⁴²
Carlo Cavaliere MAGENTA, K	Ex. 29. 6. 1913 ¹⁴³
Guido SABETTA, K ¹⁴⁴	Ex. 27. 12. 1914 ¹⁴⁵ –Entzug 24. 5. 1915 ¹⁴⁶

Mexiko

Im Jahre 1903 brachte sich der Vertreter des deutsch-österreichischen Exportvereins in Mexico, Ludwig Weil, für den Posten eines mexikanischen Konsuls ins Spiel. Die Sache wurde nicht weiterverfolgt. Im Jahre 1910 richtete der mexikanische Gesandte in Wien, ein privates Schreiben an Baron Sonnleithner, Leiter der Konsularabteilung im k.u.k. Ministerium des Äußern, ob die Ernennung des Pragers Maximilian F. Sonnenschein, US-Staatsbürger, und Teilhaber des Hauses F. Sonnenschein, zum Honorarvizekonsul Mexikos in Prag der k.u.k. Regierung genehm wäre. Auf Grund der für Böhmen geltenden Regeln kam Sonnenfeld als US-Bürger nicht in Frage. Mexiko ernannte in der Folge keinen Konsul in Prag.

Niederlande

Die Niederlande beabsichtigten offenbar 1899 und neuerlich 1910 in Prag ein Honorarkonsulat zu errichten. Das Projekt wurde nicht weiterverfolgt.

Persien

Über Wunsch persischer Kaufleute die in Prag Tuch einkauften, beabsichtigte Persien 1888 in Prag ein Honorarkonsulat zu errichten und Leopold Rechnitzer, Direktor der Union-Bank Böhmen, zum Honorarkonsul zu ernennen. Die Angelegenheit wurde nicht weiterverfolgt.¹⁴⁷

¹⁴² HHStA, Kabinettskanzlei, 2731/1910.

¹⁴³ HHStA, Kabinettskanzlei, 1556/1913.

¹⁴⁴ Von 1906–1911 italienischer Konsul in Chicago.

¹⁴⁵ HHStA, Kabinettskanzlei, 2603/1914.

¹⁴⁶ HHStA, Kabinettskanzlei, 582/1915.

¹⁴⁷ HHStA, AR, Fach 9, K 45 Persien–Prag.

Russland

1908/1909 zeichnete sich die Errichtung eines russischen Konsulates in Prag ab. Die Sache konnte von österreichisch – ungarischer Seite auch nicht mehr länger verhindert werden, es stellte sich nur mehr die Frage nach einem akzeptablen Kandidaten für den Konsulsposten. Am 3. Juni 1909 richtete Außenminister Baron Lexa von Aehrenthal an Botschafter Graf Berchtold in St. Petersburg folgende Weisung:¹⁴⁸ *„Blattmeldungen zufolge die mit Nachrichten unseren Informationsdienstes übereinstimmen beabsichtigt Russland, ein effektives Konsulat in Prag zu errichten und zu dessen Titulär den aus der letzten Krise bekannten Agitator Fürsten Trubezkoi zu ernennen. Ich lege Wert darauf, Eure Excellenz jetzt schon wissen zu lassen..., Dass wir gegen die in Rede stehende Kreierung eines Berufskonsulates in Prag keine Schwierigkeiten erheben werden, dass wir aber jedoch voraussetzen, dass an dessen Spitze ein Funktionär aus dem effektiven russischen Konsulardienst berufen werde.“*

Mit Dekret vom 16. April 1910 bestellte Zar Nikolaus II Hofrat Wladimir Joukowsky zum ersten kaiserlich russischen Konsul in Prag mit Zuständigkeit für Böhmen, Mähren und Schlesien, was dem k.u.k. Ministerium des Äußern am 27. 4./10. 5. 1910 von der kaiserlich russischen Botschaft angezeigt wurde.¹⁴⁹ Einige k.u.k. Konsulate an Orten, wo Joukowsky zuvor gedient hatte, wurden umgehend aufgefordert über diesen zu berichten – es stellte sich heraus, dass Joukowsky zuvor in Adrianopel (Edirne) und Königsberg (Kaliningrad) gedient hatte, er aber wegen schwachen Gesundheitszustandes gesellschaftlich nicht hervorgetreten war, jedoch als korrekter Kollege in Erinnerung geblieben war. Der Minister des k.u.k. Hauses und des Äußern, Graf Aehrenthal, trat mit Vortrag vom 21. Mai 1910 an Kaiser Franz Josef heran: *„Die kaiserlich russische Botschaft hat die erfolgte Ernennung des russischen Hofrates Wladimir Joukowsky zum russischen Konsul in Prag angezeigt und um Erteilung des Allerhöchsten Exequaturs auf sein Bestallungsdiplom angesucht. Da Joukowsky zur Kategorie der effektiven Staatsbeamten gehört und die über ihn eingezogenen Erkundigungen nichts Ungünstiges ergeben haben, besteht gegen die Allerhöchste Erteilung des Exequaturs*

¹⁴⁸ HHStA, AR, Fach 9, K 48, Russland–Prag, MdÄ an Graf Berchtold Tel. Nr. 124 vom 3. 6. 1909.

¹⁴⁹ HHStA, AR, Fach 9, K 48, Russland–Prag, Russ. Botschaft, Wien 679 an k.u.k. MdÄ vom 27. 4./10. 5. 1910.

kein Anstand.“ Der damals in Sarajewo weilende Kaiser erteilte am 31. Mai 1910 das Exequatur. Joukowsky war am 30. Mai 1910 in Prag eingetroffen.

Im April 1914 erwarb Russland um 80.000 Rubel „einen Bauplatz im Prager Assanierungsgebiet gegenüber der russischen Kirche für den Bau eines russischen Konsulatsgebäudes“, was von der Stadt Prag genehmigt wurde.¹⁵⁰

Der Ausbruch des 1. Weltkriegs bedeutete nach nur vier Jahren das Ende des russischen Konsulats in Prag: „Infolge des Abbruches der Beziehungen zu dem Kaiserthum Russland hat sich der Vortragende (Graf Berchtold) veranlasst gesehen, die sofortige Einstellung der Tätigkeit der in diesem State bestehenden k.u.k. Konsularämter sowie die Einberufung der bei denselben verwendeten Beamten in die Monarchie zu verfügen. Nachdem nun der Kriegszustand eingetreten ist, erscheint es geboten dafür Vorsorge zu treffen, dass auch die in dem Gebieten der österreichisch-ungarischen Monarchie bestehenden kaiserlich russischen Konsularämter ehestens ihre Amtstätigkeit einstellen. Es ergibt sich daher die Notwendigkeit, dass den Titulären dieser Ämter das Allerhöchste Exequatur entzogen werde...“ Der Kaiser genehmigte diesen Antrag am 8. August 1914.¹⁵¹

Wladimir JOUKOWSKY, K

Ex. 31. 5. 1910¹⁵²–Entzug 8. 8. 1914

Schweiz

1897 zeigte die schweizerische Gesandtschaft Wien dem k.u.k. Ministerium des Äußern die „seitens ihrer Regierung beschlossene Errichtung eines Honorarconsulates für Böhmen, Mähren und Schlesien mit dem Amtssitze in Prag und die Ernennung des Genannten (Daniel Märky) für diesen Posten ... an“.¹⁵³ Daniel Märky war 1824 geboren und nach Schönthal im Schweizer Aargau zuständig. Er lebte seit 1847 in Prag, wo er es zum Maschinen- und Zuckerfabriksbesitzer brachte. 1857 gründete er mit Kaspar Losse und J.C. Bernard eine Maschinenfabrik in Prag, später in Karolinenthal; 1897 besaß er eine der bestrenommierten Maschinenfabriken in Königgrätz und hatte eine weitere in Adamsthal bei Brünn in Pacht, die wiederum die

¹⁵⁰ HHStA, AR, Fach 9, K 48, Rußland–Prag, k.k. Ministerratspräsidium an k.u.k. Ministerium des Äußern 4508/M.I. vom 1. 5. 1914. In das Gebäude hätte auch das im Juli 1914 errichtete Konsulat Serbiens einziehen sollen.

¹⁵¹ HHStA, Kabinettskanzlei, 1988/1914.

¹⁵² HHStA, Kabinettskanzlei, 1730/1910.

¹⁵³ HHStA, Kabinettskanzlei, Vortrag Goluchowski vom 22. 12. 1897, KZ 5098/1897.

Zuckerfabrik in Libnoves besaß. Daniel Märky starb am 29. 10. 1903 in Prag.

Nach seinem Tod wurde sein Sohn Carl Märky am 3. November 1903 als provisorischer Gerent eingesetzt. Auf Daniel Märky folgte Emanuel Hess, 1850 geboren, nach Wald im Kanton Zürich zuständig. Dieser war Besitzer eines Import- und Exportgeschäftes und einer Großhandlung mit Bedarfsartikeln für Maschinen, Seifen und Kerzenfabriken und Eisengießereien. Er war auch Gesellschafter der Maschinenfabrik seines Schwiegersohnes Ferdinand Czumpelik. Hess starb in Prag-Königliche Weinberge am 16. 2. 1912.

Auf Hess folgte Gerold Déteindre, geboren am 3. Dezember 1874 in St. Gallen, Besitzer der landtäflichen Güter Stecknitz und Sterkowitz bei Saaz / Žatec. Déteindre amtierte nach der Errichtung der Tschechoslowakei als Schweizer Honorarkonsul weiter; 1921 wurde er zum Honorargeneralkonsul der Schweiz bestellt. Er blieb in dieser Funktion bis 1927 eine Schweizer Gesandtschaft in Prag errichtet wurde.

Daniel MÄRKY, HK

Ex. 27. 12. 1897–29. 10. 1903

Emanuel HESS, HK

Ex. 30. 3. 1904¹⁵⁴–16. 2. 1912

Gerold DÉTEINDRE, HK

Ex. 26. 9. 1912¹⁵⁵–28. 10. 1918

Serbien

1887 plante das Königreich Serbien den Prager Industriellen Emil Ritter von Kubinzky zum Honorarkonsul in Prag zu ernennen; die Sache wurde wegen der ablehnenden Haltung Wiens – Kubinzky war österreichischer Staatsbürger – nicht weiterverfolgt.

Im Juli 1914 teilte die serbische Regierung dem k.u.k. Ministerium des Äußern ihre Absicht mit, die bestehenden Honorarkonsulate in Wien und Triest in effektive Konsularämter umzuwandeln und in Prag ein effektives Konsulat zu errichten. Das Exequatur für den ersten Konsul Serbiens in Prag wurde von Kaiser Franz Josef am 26. Juli 1914 in Bad Ischl erteilt. Dies ist umso bemerkenswerter, als Österreich-Ungarn bereits am 25. Juli 1914 die diplomatischen Beziehungen zu Serbien abgebrochen und eine Teilmobilisierung seiner Armee angeordnet hatte. Die Kriegserklärung an Serbien folgte am 28. Juli 1914.

¹⁵⁴ HHStA, Kabinettskanzlei, 846/1904.

¹⁵⁵ HHStA, Kabinettskanzlei, 2022/1912.

Am 30. Juli 1914 trat der k.u.k. Minister des Äußern, Graf Berchtold, neuerlich wegen der drei serbischen Konsuln in Wien, Triest und Prag an Kaiser Franz Josef heran. *„Da jedoch die bezügliche Verständigung derselben bzw. ihre Anerkennung in ihrer konsularischen Eigenschaft angesichts der erfolgten Kriegserklärung nicht durchgeführt werden wird, erscheint eine auf die Entziehung des Allerhöchsten Exequaturs abzielende Verfügung hinsichtlich dieser drei Funktionäre nicht erforderlich. Durch Einstellung der Amtstätigkeit der gedachten serbischen Konsularämter erlöschen auch die Funktionen des bei demselben verwendeten Personales.“*¹⁵⁶ Das Konsulat hatte seine Tätigkeit nach erfolgter Exequatursentziehung *„überhaupt nicht begonnen und der Titulär Yovan Vuckovic war noch nicht in Prag eingetroffen...“*. Damit endete die Geschichte des serbischen Konsulats in Prag noch bevor sie begonnen hatte.

Yovan VOUTCHKOVITCH, K

Ex. 26. 7. 1914¹⁵⁷–Ende 30. 7. 1914

Spanien

Spanien beabsichtigte bereits 1884 in Prag einen Honorarkonsul zu bestellen, verfolgte die Angelegenheit wegen der ablehnenden Haltung Wiens aber nicht weiter. Erst am 1. Mai 1918 wurde Dr. Karl Maria Hermann von König Alfons XIII von Spanien zum ersten spanischen Honorarkonsul in Prag ernannt. Da in Prag am 28. 10. 1918 die Tschechoslowakische Republik proklamiert worden war, kam der am 4. 11. 1918 erfolgten Erteilung des Exequaturs durch Kaiser Karl I. keine Bedeutung mehr zu.

Dr. Karl Maria HERMANN, HK

Ex. 4. 11. 1918

Türkei

1898 hatte die Türkei die Absicht, in Prag ein Honorarkonsulat zu errichten und Joseph Inwald, geb. 1837, Großindustrieller in der Glasindustrie, Besitzer der Firma „J. Inwald“ und der Glasfabriken in Slichov bei Prag, Podiebrad und Deutschschützenhof bei Deutschbrod zum Honorarkonsul zu bestellen. Die Angelegenheit wurde nicht weiterverfolgt.¹⁵⁸

¹⁵⁶ HHStA, Kabinettskanzlei, 1881/1914.

¹⁵⁷ HHStA, Kabinettskanzlei, 1819/1914.

¹⁵⁸ HHStA, AR, Fach 9, K 54, Türkei–Prag.

Uruguay

Im Juli 1912 notifizierte der Gesandte Uruguays in Wien dem k.u.k. Ministerium des Äußern die Errichtung eines Konsularamtes in Prag und die Ernennung von Anselm Götzel zum Honorarkonsul. Infolge ablehnender Haltung Wiens wurde die Ernennung von Uruguay annulliert.

Reichenberg / Liberec

Amerika, Vereinigte Staaten von (Nord-)

Das Konsularamt der USA in Reichenberg begann am 24. August 1883 mit der Ernennung des Österreicher Gustav Hermann zum Honorar-Konsularagenten.¹⁵⁹ 1893 wurde das Amt in ein effektives Konsulat umgewandelt.

Am 9. April 1917 trat Außenminister Graf Czernin an Kaiser Karl I mit folgendem Vortrag heran: *„Mit Rücksicht auf den Abbruch unserer diplomatischen Beziehungen zu den Vereinigten Staaten von Amerika und die Einstellung der Tätigkeit unserer konsularischen Vertreter in dieser Republik erscheint es der Sachlage entsprechend, dass die in den Gebieten der österreichisch-ungarischen Monarchie bestehenden Konsularämter der Vereinigten Staaten von Amerika gleichfalls ihre Tätigkeit einstellen.“* Dies betraf auch das Konsulat in Reichenberg. *„Durch die Einstellung der Tätigkeit der gedachten Konsularämter erlöschen auch die Funktionen des denselben zugeteilten Personales...“* Kaiser Karl I. erteilte am 14. April 1917 seine Zustimmung.

Gustav HERMANN, HKA	23. 4. 1883–1886
John B. HAWES, Commercial-Agent	1887–1891
Friedrich WAGNER, VK	1892–1893
Hugo C. JACOBI, K	Ex. 16. 12. 1893 ¹⁶⁰
Frank W. MAHIN, K	Ex. 24. 1. 1898 ¹⁶¹
Silas C. Mc FARLAND, K	Ex. 7. 9. 1902 ¹⁶²
Charles B. HARRIS, K	Ex. 19. 8. 1907 ¹⁶³

¹⁵⁹ HHStA, AR, Fach 9, K 44, Nordamerika–Reichenberg.

¹⁶⁰ HHStA, Kabinettskanzlei, 5251/1893.

¹⁶¹ HHStA, Kabinettskanzlei, 259/1898.

¹⁶² HHStA, Kabinettskanzlei, 2276/1902.

¹⁶³ HHStA, Kabinettskanzlei, 2596/1907.

William J. PIKE, K
Nicholas R. SNYDER, K

Ex. 21. 8. 1910¹⁶⁴
Ex. 15. 6. 1914¹⁶⁵–14. 4. 1917¹⁶⁶

Mexiko

Im Jahre 1901 plante die mexikanische Regierung die Ernennung von Wilhelm Kramer auf den Konsulsposten in Reichenberg. Die Angelegenheit wurde nicht weiterverfolgt.¹⁶⁷

Spanien

1892 forderten Reichenberger Wirtschaftskreise die Errichtung eines spanischen Honorarkonsulates in Reichenberg. Die Angelegenheit wurde wegen ablehnender Haltung der Statthalterei nicht weiterverfolgt.

Uruguay

Im Juli 1912 notifizierte der Gesandte Uruguays in Wien dem k.u.k. Ministerium des Äußern die Errichtung eines Konsularamtes in Reichenberg und die Ernennung von Franz Adam zum Honorarkonsul. Infolge ablehnender Haltung Wiens – Adam war österreichischer Staatsbürger – wurde die Angelegenheit von Uruguay nicht weiter verfolgt.

Tetschen-Bodenbach / Děčín-Podmokly

Amerika, Vereinigte Staaten von (Nord-)

1890 traten verlangten Bodenbacher Unternehmer die Errichtung die Errichtung einer „*Filiale des löblichen Konsulats der Vereinigten Staaten von Amerika*“. Die Angelegenheit wurde nicht weiterverfolgt¹⁶⁸ 1895 wandte sich die Handels- und Gewerbekammer Reichenberg „*seitens der kaufmännischen Vereine und einer großen Anzahl von Industrie und Kaufleuten Tetschen-Bodenbachs und Umgebung*“ wegen der Errichtung einer Konsularagentie der

¹⁶⁴ HHStA, Kabinettskanzlei, 2732/1910.

¹⁶⁵ HHStA, Kabinettskanzlei, 1468/1914.

¹⁶⁶ HHStA, Kabinettskanzlei, 596/1917.

¹⁶⁷ HHStA, AR, fach 9, K 40, Mexico–Reichenberg.

¹⁶⁸ HHStA, AR, Fach 9, K 42, Nordamerika–Bodenbach.

USA in Tetschen an den Secretary of State in Washington.¹⁶⁹ Der Wunsch wurde von der US-Regierung abgelehnt.

Deutsches Reich

Schon 1916 gab es Forderungen in Tetschen-Bodenbach ein Konsulat des Deutschen Reiches zu errichten. Der Stadtrat von Franzensbad richtete im April 1916 eine Petition an das k.u.k. Ministerium des Äußern: „...*Die jüngst eingeführten Erschwernisse im Verkehr über die Reichsgrenze gegen das Deutsche Reich lassen bereits jetzt einen erheblichen Rückschritt auf die wirtschaftlichen Wechselbeziehungen der im Verkehr auf einander organisierten beiderseitigen Grenzgebiete verspüren. Es ist daher nur zu begreiflich, wenn sich in den Kreisen der Industrie und des Handels im hiesigen Grenzgebiete im Interesse der Aufrechterhaltung der vielseitigen Beziehungen und geschäftlichen Verbindungen mit den benachbarten Teilen Bayerns und Sachsens der lebhafteste Wunsch und das begründete Streben geltend macht, in der nahe der bayrischen und sächsischen Grenze gelegenen Stadt Eger die Errichtung eines deutschen Konsulates zu erwirken...*“¹⁷⁰

Da keine Errichtung eines Konsulates erfolgte, nahm sich Anfang 1918 die Handels- und Gewerbekammer in Reichenberg des Problems an und nahm die Intervention des k.k. Handelsministeriums „*in Anspruch (genommen), um die Errichtung einer besonderen deutschen Paßstelle für Nord- und Ostböhmen mit dem Sitz in Reichenberg oder Tetschen-Bodenbach bei der kaiserlich deutschen Regierung zu erwirken*“. Dies wurde vom Auswärtigen Amt abgelehnt.¹⁷¹

Weiters finden sich Akten über Anträge auf Errichtung eines deutschen Konsulates in Tetschen und deutsche Passvidierungsstellen in Tetschen und Trautenau, die nicht errichtet wurden.

¹⁶⁹ HHStA, AR, Fach 9, K 44, Handels- u. Gewerbekammer Reichenberg an k.k. Handelsministerium vom 19. 8. 1895.

¹⁷⁰ HHStA, AR, Fach 9, K 300, Deutsches Reich–Eger.

¹⁷¹ HHStA, AR, Fach 9, K 30, Deutsches Reich–Bodenbach, k.k. Handelsministerium an k.k. Ministerratspräsidium 777/HM vom 23. 2. 1918.

Rudolf Agstner

Der österreichische Diplomat und Historiker wurde im Jahre 1951 Den Haag/Niederlande geboren. Er studierte Archäologie und Geschichte des Nahen Ostens an der Universität Tel Aviv (1969–1970), Rechtswissenschaften an der Wiener Universität (1971–1975) und anschließend an der Wiener Diplomatischen Akademie (1975–1977). 1977 trat er in den österreichischen Auswärtigen Dienst ein. Als Diplomat wirkte er an den österreichischen Botschaften in Paris (1980–1981), Brüssel (1981), Tripolis (1981–1984), der ständigen Vertretung bei der UNO in New York (1984–1987), Kairo (1991–1996) und 2005–2006 als letzter Leiter der Außenstelle Bonn, der österreichischen Botschaft in Berlin. Seit 2006 ist er Botschafter Österreichs in Äthiopien und ständiger Vertreter seines Landes bei der Afrikanischen Union.

Er ist Fachmann auf dem Gebiet der Geschichte des österreichischen und österreichisch-ungarischen diplomatischen Dienstes bzw. der österreichischen Präsenz im Mittleren Osten und in Ostafrika. Autor von bisher 14 Büchern ebenso wie mehr als 100 von Fachartikeln. Er ist Herausgeber von sechs der insgesamt vierzehn Dokumentationsbände über die österreichisch-israelischen Beziehungen. Der Umfang seiner Werke und Studien beträgt über 9000 Seiten.

Seit 1978 trägt er mit Biografien österreichischer und österreichisch-ungarischer Diplomaten zum vielbändigen *Österreichischen Biographischen Lexikon 1815–1950* bei, seit 2001 hält er an der Innsbrucker Universität Vorträge über Zeitgeschichte und im Jahre 2004 wurde ihm der Professorentitel erteilt.